

LELKIPÁSZTOR

EVANGÉLIKUS LELKÉSZI SZAKFOLYÓIRAT

TARTALOMJEGYZÉK

A hit tavasza és nyara (D. dr. Vető Lajos püspök igehirdetése a weimari templomban)	545
Igy értettük a Hegyi beszédet (Gémes István)	549
Egyházunk élete az esperesi jelentések tükrében	553
Luther-kutatás Magyarországon	
(dr. Wiczán Dezső)	564
† Bujdosó (Bortnyik) György	567
A községi gyülekezet 17. századi anyakönyvei	
(dr. Karner Károly)	568
Intercommunio (Magyar László)	573
Az ótestamentum helyes értelmezése	
(Vámos József)	583
A Magyarországi Evangélikus Egyház levéltár- ügye 1920—1954. (Mályusz Elemér)	587
Kurucgenerális a rózsahegyí zsinaton (Ct. J. Handzo, fordította Schöpflin Géza)	592
Luther életének földrajzi helyei mai állapotuk- ban (D. dr. Vető Lajos)	600
Fényképek	603—606
Dr. Ján Chabada nyilatkozata a központi bizott- ság üléséről	607

Lelkészi közélet

D. Dezséry László	
Dr. Karner Károly	
Gádor András	
Beadvány az evangélizáció szolgálatáról	
Mezősi György	
Sághy Jenő	
Bodrog Miklós	609

SZEMLE: Albert Schweitzer: Briefe aus Lam-
barene — Theologische Zeitschrift (G. Gy.) .. 628

ÍRASMAGYARÁZAT

Szentháromság u. 22. vasárnap	
(Galát György)	631
Szentháromság u. 23. vasárnap	
(Garam Zoltán)	632
Szentháromság u. 24. vasárnap	
(Muncz Frigyes)	633
Szentháromság u. 25. vasárnap	
(Rónay Zoltán)	635
Szentháromság u. 26. vasárnap	
(Kevéházi László)	637
Kollekta imádságok	640

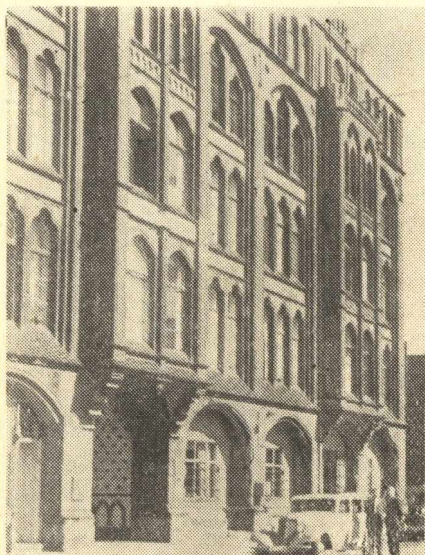

XXXI. ÉVFOLYAM
10. SZÁM

1956
OKTÓBER

A tatrangi csángó gyülekezetben (előtérben Argay és Dezséry püspök, valamint Mezei esperes)

Az Evangelische Verlagsanstalt épülete
(ez a kiadó adja ki Karner professor
könyvét német nyelven)

A hit tavasza és nyara

D. dr. Vető Lajos püspök német nyelven elmondott igehirdetése a weimari Herder-templomban 1956. szeptember 16-án. Csel. 17, 25—28 alapján.

Keresztyén Gyülekezet!

Kedves Testvéreim a Jézus Krisztusban!

Engedjétek meg, hogy mindenekelőtt néhány szót szóljak a magyarországi evangélikus egyházzól.

Ez az egyház hasonlóképpen jött létre, mint a németországi evangélikus egyház. Ti. Luther Márton fellépése, illetőleg az ő igehirdetése nyomán. Magyarországnak ugyanis a reformáció századában élénk kapcsolatai voltak Németországgal. Magyar diákok jártak a wittenbergi egyetemre és hazahozták onnan a reformáció tanítását és szellemét. Már Luther fellépése után néhány esztendővel annyira elterjedt nálunk a reformáció, hogy a magyar országgyűlés 1523-ban szigorú törvényt hozott Luther hívei ellen. „Lutherani omnes comburantur“ így szólt e törvény, vagyis máglyahalállal fenyegette a lutheránusokat. Több száz éves üldözés ellenére az evangélikus egyház mégis megmaradt Magyarországon és ma is hűségesen őrzi a reformáció örökségét: Istennek ígését, Jézus Krisztus drága evangéliumát.

A második világháború után új kapcsolatok szálai szövődtek egyházaink között. Az elmúlt hónapban két német püspök járt nálunk és prédikált gyülekezeteinkben. Én magam nagyon boldog vagyok, hogy ismét itt lehetek Németországban és hirdethetem ebben az ősi templomban Isten ígését. A Mindenható Isten áldja meg gazdagon kapcsolatainkat, hogy kölcsönösen erősíthessük egymást a keresztyén hitben, a szeretetben és a reménységben!

A legutóbb nálunk járt német püspökök, Otto Dibelius és Gottfried Noth a németországi evangélikus egyház nevében köszöntötték gyülekezeteinket. Most viszonzom szíves köszöntésüket és itt ebben a weimari gyülekezetben szívem egész melegeivel köszöntöm Németország evangélikus népét. Köszöntésemhez pedig hozzákapcsolom azt, amiről a felolvasott ige alapján szeretnék bizonyosságot tenni, ami manapság magyarországi evangélikus egyházunkat a leginkább foglalkoztatja: mi is az, ami minket teológusokat és egyszerű hívőket és általában gyülekezeteinket e napokban leginkább megmozgat? Röviden azt felelhetem: minket ma leginkább Istennek és az Ő egyházának ügye foglalkoztat.

I. Minket elsősorban maga Isten foglalkoztat. Ez talán magától értődően hangzik. Az embert és az egyházat Isten teremtette és arra kötelezte, hogy keresse Őt, amint ezt a felolvasott igékből hallottuk s az evangélium azt kívánja tőlünk, hogy keressük Isten országát és annak igazságát. E keresztyén és emberi életcél megvalósítása közben azonban a közelmúltban valamiképpen úgy fordult a dolog, hogy Isten a modern ember világszemléletében mindinkább a távol messziségbe került.

Néhány évszázad vagy talán évtized előtt, még azt vélték a keresztyének, hogy Isten valahol a felhők fölött, a kék égben, a csillagok között lakik és nem a földön. Az utóbbi időben azután, mivel az ember távcsövével nem fedezhette fel Istent az égitestek között vagy mögött, Isten a végtelen távolában tűnt el. Végül odajutottunk, hogy nincsen többé Isten számára hely az Általa teremtetett végtelen világban. Így történt ez mindenütt a keresztyénségben, és nálunk is Magyarországon. — De mi történt az utóbbi évtizedekben egyházunkban? Isten igéje erősebben zendült meg, mint valaha és az igéből meghallottuk, hogy Isten bizony nincs messze egyikünkől sem. Ez az evangélium szava arról, hogy az Ige testté lett, hogy Isten Jézus Krisztusban emberré lett közöttünk. Egyszerre rádöbentünk, hogy Óbenne élünk, mozgunk és vagyunk. Így jött hozzánk Isten a kételkedés végtelen távolából egészen közel s mély igazsággá lett számunkra az egyházi ének szava: Itt az Isten közöttünk... Ez az a nagy fordulat, ami egyházi életünkben bekövetkezett. Ez az, amiről az igehirdetés most nálunk is bizonyoságot tesz. Ez a nálunk is felbredt keresztyénség öröme. Isten keresése az elmúlt években ide vezetett minket. Ezért mondhatom, hogy napjainkban Magyarországon elsősorban magával Istennel vagyunk elfoglalva.

2. Keresztyén Gyülekezet! Ez a fordulat mintegy két évtized előtt történt egyházi életünkben. Ezért most néhány szóval arról szeretnék beszélni, hogy mi történt e fordulat óta és annak alapján.

Először egyes lelkek hallották meg az Isten közellétéről szóló örömeztetést. Az evangélium buzgó hirdetése révén azonban egyre több keresztyén ember ébredt fel. A gyülekezetekben egyre több lett a boldog, önmagában elmerült ember, akiknek egész érdeklődése Istenre és önmaga lelkére irányult. Sokan tértek meg és örvendeztek az Isten közelségéről, szeretetéről és kegyelméről szóló jóhírnék. A hívők buzgón énekeltek a régi és az új énekeket. Ebben a lelki tavaszban az Istenben békességet lelt emberi szívek legszebb virágai nyíltak ki, és az egyház munkájának legfőbb célja volt, hogy az embereket ebben az értelemben hitre vezesse.

Mindez csakugyan olyan volt, mint egy szép tavasz. A hit ébredése volt ez s a gyümölcse az igehirdetésnek, amely Jézus Krisztus evangéliumát, Isten emberré lételét hirdette. Az első volt tehát a prédikáció megújulása, a második állomás az egyes keresztyéneknek és lelkészeknek az ébredése és megtérése.

3. Ennek a két első állomásnak a megértése elkerülhetetlen ahhoz, hogy a magyarországi evangélikus egyház mostani lelki ábrázatát megrajzolhassuk. Mert csak ha valamit tudunk az előbb néhány szóval vázolt ébredésről, érthetjük meg, hogy mi követte ezt az ébredést, ezt a lelki tavaszt.

Az első következmény az volt, hogy a hívők szeme megnyílt a látsásra. Isten közelében világosságot nyertünk. S vajon mit láttunk?

Legtöbbször úgy volt, hogy a felbredt hívők megismerték bűneiket. E bűnök kétfélék voltak. Vétkeztünk Isten ellen és vétkeztünk felebarátunk ellen. Az Isten bűnbocsátó kegyelméről szóló örömhír megsza-badította a hívő keresztyéneket régi életük terheitől és bilincseitől és felszabadította őket a felebarát szolgálata. S amikor híveink meglátták a felebarát gondját és baját, bűnét és ínségét, elevenné lett egyházunkban, az egyes keresztyénekben, de a gyülekezetekben is a másik emberért, a keresztyénekért és nem-keresztyénekért való keresztyén felelősség érzete. Elsősorban a többi keresztyénekért, Krisztus egyházáért, az egész keresztyénségért való felelősségre ébredtünk reá. Isten közelé-

ben és az ige fényében megláttuk, hogy valami nincsen rendjén a keresztyénségben. Hiszen a keresztyénség egymással hadakozó felekezeteiben él. Krisztus egyházának ez a szétszakadozottsága vajon Urának és Alapítójának akarata szerint való? Nem, semmiképpen. S közönyös lehet-e a keresztyén ember Krisztus tanítványainak ezzel a szétszakadozottságával szemben? Nem, semmiképpen sem. Dehát miért is oly nagy hiba az, hogy a keresztyénség nem egységes? Ez a probléma nehezedett reánk, amikor az ökumenikus mozgalommal, az Egyházak Világtanácsával kapcsolatba kerültünk.

A felelet nem váratott magára sokáig. Épp az ilyen és hasonló igék, mint a mai is megnyitották szemünket. „Az egész emberi nemzetséget egy vérből teremtette, hogy lakozzanak a földnek egész színén“, és: „mert az Ő nemzetsége is vagyunk“. Hogyan is fest már most ez az egy vérből teremtett emberi nemzetség? Kétségkívül éppen úgy szétszakadozott, sőt még jobban, mint Krisztus teste, az egyház! Vajon nincs-e valami rejtett vagy nyilvánvaló összefüggés az egyháznak és az emberiségnek szétszakadozottsága között? Ez a kérdés egyházi életünkben nagyon súlyossá vált. Erre a kérdésre mindenekelőtt azt a feleletet találtuk, hogy a szétszakadozottságnak az egyház életében is és az emberiség történetében is ugyanaz az oka van. És ez az ok nem egyéb, mint a bűn, amely az egyházban is, és az emberiségben is pusztító hatalom. Itt is, ott is s az emberi élet minden területén megtaláljuk a bűnt.

Keresztyén Gyülekezet! Erre a látásra vezetett el bennünket a hit. Eddig a pontig jutott el a felébredt hit lelki tavasza. És egészen idáig útunk simának látszott, telve örömmel. Ettől kezdve azonban útunkon súlyos kísértések és akadályok bukkantak fel. Harcoknak, kemény munkának és szenvedésnek néztünk elébe. Az meredt fel előttünk, amit mi keresztyének keresztnek nevezünk, s az evangélium arra tanított, hogy vegyük fel a mi keresztünket és hordozzuk azt alázatosan. A meghátrálás, a kitérés engedetlenséget jelentett volna Isten akaratával szemben. Nem volt könnyű e kísértéssel megküzdenünk. Néhányan elestek a kísértésben. De nem kevesen vannak az olyanok, akik hiszik és vallják, hogyha Isten úgy szerette a világot, hogy érette emberré lett és bűneit magára vette, akkor nekünk is e világban kell élnünk és itt kell jó gyümölcsöket teremtenünk, Isten dicsőségére és felebarátaink javára. S vajon nem úgy van-e, hogy az evangéliumból sugárzó világosság besugározza és legyőzi mindazt, ami körülöttünk sötét és nehéz? Éppúgy, mint egykor a naini ifjú koporsóját, amiről a mai evangélium szól. Vajon nem az-e az Isten akarata, hogy hitünk ébredésének szép tavaszát a gazdag gyümölcsstermés nyara és ősze kövesse? Nem arra hívatunk-e el, hogy éppen mi keresztyének tegyünk bizonyosságot a keresztyénség egységéről és az egy vérből teremtett emberiségről? Nem azért kaptuk-e az igét és a hitet, nem azért szabadultunk-e meg a bűntől, haláltól és ördögtől, hogy egész erőnkkel küzdjünk mindaz ellen, ami a keresztyéneket és az embereket megosztja és elválasztja? Nem azért kaptunk-e Isten kegyelmének szeretetéből olyan sokat, hogy mint megtisztított fák szeretetnek és békességnek jó gyümölcsseit teremjük? Az előttünk álló feladatok és nehézségek között elcsüggedhetünk-e, ha hisszük, hogy Isten nincsen messze egyikünkől sem, mert az Ő nemzetsége vagyunk, és Őbenne élünk és mozgunk?

E kérdések foglalkoztatnak bennünket Magyarországon az utóbbi esztendőknben. S mivel e kérdésekre az ige fényében feleletet kaptunk ott akarunk lenni mindenütt, ahol a bűn és az emberiség megosztottsága ellen, s így tehát a jóért és a békéért harcolnak és dolgoznak. S

ezért megyünk szívesen oda, ahol e célokat munkálják. Ezért veszünk részt buzgón az ökumenikus mozgalomban és a békemozgalomban is. S ezért veszünk részt odaadással népünk fáradozásaiban, amikor egy jobb és igazságosabb ország felépítésén dolgozik. Ezért tettem eleget a Keresztyén Demokrata Unió meghívásának is, hogy résztvegyek e pártnapon, mivel mindenütt, ahol erre alkalom van, készek vagyunk együtt munkálkodni a jóért és az igazságért, mindazért, ami a békét szolgálja. S végül, de nem utolsósorban ezért vállalkoztam örömmel arra, hogy itt e templomban most nektek az Isten igéjét hirdessem.

Keresztyén Gyülekezet! Kedves Testvéreim! Isten segítségével arra a kérdésre próbáltam felelni, hogy mivel foglalkozik mostanában magyarországi evangélikus egyházunk. Keresztyén életünk tavaszának virágairól és nyarának gyümölcseiről szóltam. Tavasz és nyár örökké tartanak Isten országában. Egyik sincs a másik nélkül, mert a hit és szeretet összetartoznak. A hit a tavasz és a szeretet a nyár. Arra kérjük Istent, egyiket se vegye el tőlünk, sőt újítsa meg mindegyiket újra és újra. S arra kérek titeket, kedves Testvéreim, imádkozzatok értetünk, amint mi is imádkozunk értetetek, hogy mindnyájan megmaradjunk az Isten közelében, s bátran és bizakodóan járjuk a kereszt keskeny útját, amely az életre vezet és az életet szolgálja itt és az örökkévalóságban.

Amen.

Imádság: Urunk, Istenünk! Hálát adunk Neked kegyelmedért, hogy Jézus Krisztust e bűnös világ megváltására odaadtad, s hogy Ő keresztjével legyőzte a bűnt, az ördögöt és a halált. Magasztalunk Téged, hogy mindenkor hirdetteted nekünk a váltságról szóló örömuzenetet, hogy Szentlelked által hitre juthassunk és mennyei országod polgáraivá lehessünk.

Kérünk, adj nekünk igaz hitet, mely megvigasztal és vezet ez életben, amely képessé tesz, hogy szeretetben és igazságban szolgáljunk embertársainknak. Mennyei Atyánk, Te látod mennyi bűn és irigység vesz körül bennünket, Te tudod mennyi gond és baj fenyegeti és foglalkoztatja a népeket és az egész világot. Könyörülj rajtunk, add nekünk és a világnak a Te békességedet. S adjál nekünk erőt, hitet és jóakaratot, hogy fáradhatatlanul munkálkodhassunk a jóért. Kérünk Téged, áldd meg egyházadat az egész világon, hogy hirdethesse tisztán igédet a Te dicsőségére és sokaknak üdvösségére.

Kérünk áldd meg, hazánkat és népeinket. Légy a gyülekezettel, áldd meg tagjait, lelkészeit, és elöljáróit. Légy a betegekkel és ajándékozz nekik gyógyulást, vigasztald a gyászolókat és megszorodottakat. A Te kegyelmed legyen mindnyájunkkal most és mindörökké a Jézus Krisztusért.

Amen.

... Ilyen rengeteg pénzösszeghez (10 000 talentum) hasonlítja az Úr a mi bűneinket, jelezni akarván ezzel, hogy mi azt lefizetni, vagy érte eleget tenni nem leszünk képesek. Örököltük a bűnt, anyánk méhéből hoztuk azt magunkkal. S azután minél inkább növekedünk, annál inkább gyarapszik bennünk is, amennyiben az öröklött bűnhöz még önön vétkeink tömege is járul... (Luther igehirdetéséből a Szentháromság után 22. vasárnapra.)

ÍGY ÉRTETTÜK A HEGYI BESZÉDET

Csaknem egy munkaéven át minden szerdán összejött férficsopor-
tunk, hogy elmélyedjék Jézus igéiben, amelyeket a Hegyi Beszéd gyűj-
teményében olvasunk. Jók voltak ezek az órák és közben egyik legna-
gyobb „felfedezésünk“ az volt, hogy ezek az évezredes igék soha nem is
sejtett aktualitással szóltak bele mindennapi világunkba! Egyáltalán nem
érezünk valami dohos, áporodott levegőt olvasásuk és tárgyalásuk köz-
ben. — Igen gyakran voltak „vihárosak“ is ezek az órák: néha úgy érez-
tük ugyanis, hogy „túlságosan“ beleszólnak mindennapi kérdéseinkbe!
Amikor azt tárgyaltuk, hogy „ne álljatok ellene a gonosznak“ — akkor
bizony voltak, akik őszintén elmondták, hogy nemcsak hogy ellenállnak,
hanem szívesen vissza is ütnek és nem tűrik el, hogy bántás érje őket.
Nehezen tudtuk elfogadni — jól megértve a kérdést —, hogy mindig
Isten akarata legyen meg és a Miatyánknak ebben a kérésében megláttuk,
hogy igazán imádkozva a Miatyánkot, mindig magunk ellen hívjuk az
Istent. Az aggodalmaskodást tiltó jézusi igék igen elgondolkoztattak és
valamennyien vétkeseknek találtuk magunkat bennük.

Az utolsó szakasz (Mt 7, 24—29.) tárgyalásával a Hegyi Beszéd végére
értünk. Jó alkalom volt ez számunkra, hogy mégegyszer összefoglaljuk a
Hegyi Beszéd üzenetét. Ezt az összefoglalást szeretném most továbbadni
azoknak, akik szokták vagy szeretnék komolyan és gondolkozva olvasni
a Hegyi Beszédet.

1. A Hegyi Beszéd magában a Szentírásban is a „központi“ helyet
foglalja el. Ha egy kissé túlzás is, mégis igaz Renannak, a keresztyénség
ellenségének megállapítása (Jézus élete), hogy ha minden más elveszne
a bibliából, de a Hegyi Beszéd megmaradna, akkor is tudnánk, hogy mi
a keresztyénség. Találónak találjuk azt a megállapítást is, hogy a Hegyi
Beszéd a „keresztyén ember természetrajza“.

2. A Hegyi Beszédet a keresztyénség történelme folyamán ismételt
mepróbálták földi, emberi szervezetek alapokmányává, alkotmányává
tenni, valami „földi Istenországa“ hivatalos kódexévé. Talán egyik leg-
ismertebb a kísérletezők közül Tolsztoj, aki a saját birtokán a Hegyi Be-
széd alapján álló új rendet akart kialakítani. Érdekes megfigyelésünk
azonban az, hogy valahány ilyen kísérlet történt, azt utólag szinte kivétel
nélkül szektásnak minősítjük. Később még visszatérünk erre a kérdésre.

3. A Hegyi Beszéd az a rész a Szentírásban, amelyet a természetes
ésszel gondolkozó ember nem tud *ellentmondások* nélkül olvasni! Kira-
gadtunk egy-két részletet, ezeken mutatjuk be most idegenkedésünket
mindattól, amit itt Jézus tanított.

a) „*Nem rejtőzhetik el a hegyen épített város!*“ — mondja Jézus. A
mai keresztyénség kísértése az, hogy elrejtetté akar válni. Bevonulni „ka-
takombákba“, észrevétlenül besurranni a templomba, megbújni a tömeg-
ben, nem szólni, ha istenkérdésről van szó, „bölcsen hallgatni“ ha kényes,
„vallásos“ témák kerülnek elő beszélgetésben a munkahelyen, gyerme-
künk jövőjére, mindennapi betevő falatunkra, állásunkra, sőt becsüle-
tünkre hivatkozni, hogy eltussoljuk keresztyén voltunkat, — ezek a mai
keresztyénség kísértései. Nem az „utcán magunk előtt kürtöltetés“, a hi-
valkódó imádkozás, hanem ennek ellenkezője, a titkonmaradás. Hogyne
mondanánk ellent Jézus igéinek — saját „jölfelfogott érdekünkől“ —,

amikor a hegyre épített város tárja elénk, mégpedig úgy, hogy az bármit tehet, csak éppen el nem rejtőzhet!

b) „*Ne álljatok ellene a gonosznak!*“ — Amikor ezt tárgyaltuk heves beszélgetés alakult ki és azt éreztük, hogy ez a Hegyi Beszéd „legehezebb“ mondata! Hogyne állnék ellent, aki erős, tehetős vagyok. Elég erős ahhoz, hogy az engem ért sérelmet megfelelő módon megtoroljam és önmagam szerezzek érvényt igazamnak! Hát nem nevezhetne mindenki joggal gyávának (férfi!), ha hagynám, hogy fölöttem diadalmaskodjanak? Különösen pedig akkor, ha méltatlanul ért támadás! Hogyne mutatnám meg akkor, hogy mi az igazság?! Igen fejcsóválva fogadtuk ennek az igének üzenetét! (És magunkban valamennyien igyekeztünk megfogalmazni valamit, ami jó ellentmondás lehetne ezeknek az igéknek!)

c) A *paráznaság* kérdése minden idők legégetőbbike, a mi korunkban is az. S amikor erkölcsi kötelékek lazulását csak későn, sokszor elkésve próbáljuk normalizálni, akkor a keresztvén embert is elfogja az a kísértés, hogy inkább a lazább normák szerint viselkedjék! A paráznaság kérdése nálunk se örökre lezárt és végérvényesen elintézett kérdés! Csak azon ütköztünk meg, ahogyan Jézus megszorítja a paráznaság bűnét és nagyon szűkre szabja a „szabad“ területet! Lehet-e ilyen szoros normák között ma, ezekhez képest rettentően laza és silány normákhoz szokott óemberünknek még valamit is keresnie? Ezt se tudtuk ellentmondás nélkül olvasni!

d) „*Ne aggódjatok...*“ — Mi lesz a jövőnk, a gyermekeinké, a hozzátartozóinké itthon és idegenben? Árvízkárosultak, földrengéskárosultak állás, kenyér, ... mind-mind rengeteg olyan kérdést vet fel, amelyet — bevalljuk — nem igen tudunk aggodás nélkül végiggondolni! Vagy ne aggódjunk? Ki nem teszi ezt? Egyik testvérünk elmondta, hogy életében állandóan érzi Isten csodás vezetését, gondoskodását és mégis igen gyakran veszi észre magán, hogy nem elég a Hegyi Beszéd ígérete és sok tapasztalata az aggodás ellen! Ki meri őszintén mondani, hogy egyetlen részlete sincs az életének, ahol legalább egy ponton ne aggódnék?

e) „*Legyetek tökéletesek...*“ Mégpedig nem akármilyenek, hanem éppen olyanok, mint a ti mennyei Atyátok! Igen magas norma! Azt is bevalljuk, hogy előle mindig evangélikus egyházunk egyik igen drága tanítása mögé szoktunk bújni: a keresztyén ember egyszerre megigazult és bűnös! Érezzük, hogy miközben ezt a nagyon drága tanítást komolyan kell vennünk, valamiképpen mindig a felelősség és az igének határozott követelése elől akarunk menekülni! De hát lehetünk-e tökéletesek ezen a földön? Nem jogos ez az ellenvetésünk?

f) *Ne legyetek képmutatók!* — És mi szinte csak azok tudunk lenni. Legtöbbünk színész, aki egyéniségének meg nem felelő szerepet „kénytelen“ játszani! Hallottunk két jellemző példát is erre a világirodalomból: Molière Tartuffeje és Sinclair Lewis' Elmer Gantryje képében elrettentő példát láthatnak maguk előtt hívők és papok egyképpen! De lehet-e világunkban nem képmutató is valaki?

Őszintén elmondtuk, hogy ezek voltak számunkra a Hegyi Beszéd legjobban megbotránkozató igéi! Ezek nem hagynak nyugtot az olvasáskor és a beszélgetéskor!

4. Pozitív eredményeink is voltak és ezeknek örültünk a legjobban. Ezeket is örömmel adjuk közre!

a) Habár a Hegyi Beszéd sötét alaptónusú, mégis nagy örömet és fel szabadulást jelentett, amit az örömről, a megbocsátásról mondott, s mind az, ami határozottan biztatott, előrelendítet, segített a keresztyén életben. Ezt annál inkább is elmondhatjuk, mert valljuk, hogy végső soron mégiscsak Jézus Krisztus Urunk igéi ezek a szavak. S ami az Övé, az az evangélium, ami pedig evangélium, az az ember javára, sőt üdvösségére van. Örömmel valljuk, hogy a Hegyi Beszédben Jézus Krisztus üdvösséget munkáló igéit olvassuk. Ilyen értelemben valljuk, hogy a Hegyi Beszéd centrális üzenetet, „sűrített“ evangéliumot tartalmaz.

b) Hallottunk bűnökről, amelyektől feltétlenül tartózkodnia, sőt amelyek ellen védekeznie kell a keresztyén embernek! Feltűnt viszont a tárgyalás során az, hogy Jézus Urunk szinte kizárólag olyan bűnöktől óv, amelyek ellen szinte lehetetlen védekezni! Amelyektől távoltartani magunkat emberfeletti nehéz! (Erre külön felfigyeltünk és még lesz utólag egy megjegyzésünk!)

c) Megtanított *imádkozni* benne az Úr! Nemcsak a gyönyörű és szinte utánozhatatlan szépségű és gazdagságú Miatyánkra gondolunk, — amely isten-gyermekségünk legszebb kifejezésére tanít meg bennünket —, hanem az imádkozás módszereire, amelyek döntően elgondolkoztattak és ma is foglalkoztatnak bennünket! Az imádság az Istenre és az emberi lélekre tartozó, legbenső, legbizalmasabb kérdés, amelynek nem szabad reklámmá válnia, meg kell maradnia a legnagyobb erőforrásnak, azok számára, akik élnek vele.

d) Nagy örömmel láttuk, hogy Jézus nemcsak a farizeusság bűnét mutatta meg nagyon világosan, hanem azt is, hogy *milyeneknek kell lennünk*, hogy ne váljunk farizeusokká! Éreztük, hogy ez a kettő: tanítvány-ság és farizeusság semmiképpen nem tartozhatnak egybe. Aki Krisztus tanítványa, azt Ő szabadíthatja meg egyedül a bűnből és ennek következményétől a képmutatástól, hogy az embereknek tett szolgálatban Őt dicsőíthesse és szolgálhassa.

5. Ezzel érkeztünk el a befejező szakasz (Mt 7, 24—29) mondanivalójához. Jézus kifejezetten szavai meghallását és cselekvését kívánja övéitől. Nem eshetünk abba a tévedésbe, hogy valami „gyakorlati keresztyéniséget“ hirdessünk a Hegyi Beszéd alapján, amely templomtól, igétől elszakítottan akar tőlünk a „gyakorlatban“ keresztyén életet kívánni! Az az elv, hogy elég volt a beszédből, nem a templombajárás a lényeges, hanem cselekedjük a keresztyén életet —, ugyanolyan skizofréniához vezet, mint a csak templomra korlátozott keresztyéniség, amelynek semmi köze a keresztyén hétköznapi élet kérdéseéhez, mert beszűkült a maga „ünnepi“ levegőjébe és onnan nem tud, vagy nem is akar kitörni! Viszont a Hegyi Beszéd alapján azt is beláttuk, bűnbánattal, hogy Isten ezen a földön nem ateisták, hanem mi, hívő keresztyének diszkreditáljuk újra és újra éppen „élettelen“, azaz nem a Hegyi Beszéd szellemében élt életünkkel! Isten irgalmazzon minden keresztyén embernek, aki igényt tart erre a névre, hogy ilyen skizofréniás, diszkreditáló életet „termeljen ki“ magának, mert ez kétségkívül a keresztyéniség csődje!

Úgy gondoljuk, okulásul még két, előre ígért megjegyzésünket is elmondhatjuk:

1. Szégyenkezve látjuk azt, hogy az egyháztörténelem során azokat az egyházi irányzatokat neveztük „eretnekeknek“, „rajongóknak“, „szek-

tásoknak“, amelyek a HB gyakorlati megvalósítását tűzték ki célul. Ugyancsak szégyenkezve valljuk, hogy végeredményben mi vagyunk az „igaz“ egyház, akiknek legtöbbször eszünk ágában sincs élni a HB alapján! Viszont nagyon reálishan látjuk, hogy Montanus vagy a huszitizmus Tábor-hegyi kísérlete, Münzer Tamás vagy Tolsztoj próbálkozása mégiscsak rajongás, mert ezen a földön akar „istenországát“, ezen a földön, amelyről a szentírás azt tanítja, hogy el kell múlnia, mert ez az élműlás az előfeltétele az újnak, az „íme mindent újjá teszek“ isteni cselekvésének.

2. Valljuk, hogy Isten *egyedül* kegyelemből akar üdvözíteni, megmenteni bennünket. Minden mi hozzájárulásunk nélkül (vagy talán sokszor annak ellenére). Ezért úgy véljük, hogy Jézus éppen ezért említ azokat a bűnöket, amelyekről szinte teljességgel lehetetlen távoltartani magunkat, hogy erre az *egyedül-kegyelemre mutasson* rá! Valami olyan-
nak láttuk meg a HB-et, mint a Pálnál említett „ösztökét“, amely azért adatott, hogy el ne bizakodjunk! „Kiálló szög a bakancsban“, amely akarva-nem-akarva mégiscsak belemar a talpunkba minden lépésnél és nem engedi, hogy elfeledjük. Világosan látjuk, hogy a Jézus által említett szél és árvíz sokszor mindent elsöpör ereje megingatja az „építményt“, megingatja a falakat, talán még a „csillár is mozog“, „inognak belül a bútorok“, mégis örök alap és életrend a HB, amely, ha másképp nem akarunk tudomást szerezni róla, hát belénk vájja a fogát, hogy ébren tartsa a lelkiismeretünket.

Azt látjuk, hogy a HB nem az ész, értelem, hanem a *keresztyén szív területére tartozik!* Miközben nem szégyeljük, hogy Isten ésszel is megajándékozott bennünket, ugyanakkor valljuk ezt is. A HB nem akar bennünket az eszünk használatától elrettenteni. De rámutatott nagy nyomtatékkal, hogy keresztyén életünknek sok területén, amelyet a HB érint, sokkal inkább kell teret adnunk a szívnek. Hány olyan helyzetbe kerülünk, amikor a „józan ész“ racionalizmusa szinte megfojtja a HB üzenetét bennünk, a szív viszont nagyon nagyra tárul, hogy pl. magához ölelje azt, akit elménk kimérten és hidegen elutasítana. A régiek által sokszor hangoztatott „simplicitas“, apostoli egyszerűség sajnos nem valami erős jellemzője mai keresztyénségünknek!

Végül bizonyágtételként szeretnénk elmondani a következőt! *Mai emberek vagyunk*, akik esztergapadnál, könyvelői irodában, műhelyben, katedrán, jogi tanácsadóként, inkasszánsként dolgozunk vagy jogászok, orvosok, mérnökök vagyunk. Telve vagyunk elméletekkel, melyeket az emberiség gazdag történelmi tárháza a mai nemzedék, s benne az egyes ember nagy kérdései megoldásaként ajánl! Beválljuk, hogy kezdünk hozzá a HB olvasásához, hogy ezekhez képest túl sokat nem reméltünk tőle! Most örömmel valljuk, hogy „nagynak, egyedül üdvözítőknak“ tartott elméleteink mennyire szűrkék lettek a HB-ben talált jézusi kinyilatkoztatás fényében! Megláttuk, minden „tanultságunk“ és műveltségünk mellett ennek a hegyen mondott, egyszerű köntösű beszédnek sokkal nagyobb a jelentősége, semmint gondoltuk volna! Nem csodálkozunk fölötté, hogy még Renant is elgondolkoztatta.

Áldjuk az Istent, hogy ilyen gazdagon megajándékozott bennünket a Hegyi Beszéddel és legyőzött bennünk minden ellenvetést, hogy *Isten ma érvényes szavaként fogadjuk.*

Gémes István

Egyházunk élete az esperesi jelentések tükrében

A tavaszi egyházmegyei közgyűléseken espereseink részletes jelentéseket terjesztettek be egyházmegyéink életéről és szolgálatáról. E jelentések együttesen — mint mozaik a képet — egész egyházunk életét mutatják be. Méltó, hogy a jelentős és értékes esperesi jelentéseknek legalább részleteit lelkészi közvéleményünk elé tárjuk.

Zoltai Gyula Csongrád-Szolnoki esperes

Az egyházmegyei közgyűlés — szolgálati számvetés! Számot kell vetnünk a múlt tanulságaival, fel kell mérnünk a jelen feladatait és biza-
kodó hittel előre kell tekintenünk a jövő felé. Szolgálati számvetésről van szó. Afféle lelki vizsgáról, amelyben vizsgázik nemcsak az esperes, nemcsak a lelkészi és felügyelői kar, de vizsgáznak a presbitériumok és nem utolsó sorban a hívek is. Vizsgáznak mindenekelőtt atekintetben, hogy valóban szolgálatnak tekintették-e azt a munkaterületet, amelyet Isten kegyelme reájuk bízott.

A továbbiakban álljon előttünk az elmúlt két esztendő egyházmegyei számvetése. Nem a szokványos módon távlatokat láttassunk meg és távlatokban gondolkozzunk.

Egy ilyen távlat: jó igehirdető, de rossz Kyberneta! Jó igehirdető vagyok? Ki állapította ezt meg rólam? Lehet, hogy emberek így mondják, lehet, hogy magam is ezt gondolom magamról. Mindegy. Egyelőre fogadjuk el, hogy így van. Hiszen nem az a döntő, hogy emberek mint vélekednek rólam, (bár fontos, hogy „a kívülállóktól is jó bizonyágom legyen“!), az sem döntő, hogy én hogyan vélekedem magamról, mert „aki engem megítél, az Úr az“!

Mégis: Jó nekünk a mondat másik felére is ügyelnünk! „Jó igehirdető, de rossz kyberneta!“ Más szóval: nyűg neki az íróasztal, nemcsak tanulás szempontjából nem ül mellé, de azért sem, hogy jelentéseit, gyülekezeti ügyiratait gondosan elintézzze. Sem határidőre, sem határidőn túl nem zökken ki stoikus nyugalmából, ha pedig mégis nekifanyalodik, akkor ír egy nyúlfarknyi jelentést, amelyre találoan illenék rá néhai való jó Kisfaludy Károlynak, „A tatárok Magyarországon“ c. drámája felett gyakorolt önkritikájának szavai: „Sok szó, puffogatás, ó be tatári mű ez!...“

Tényeket állapítok meg, amikor jelentésemben közlöm: Négy gyülekezetünk lelkipásztora nem méltatta az esperest arra, hogy akár jegyzőkönyvben foglaltan, akár jegyzőkönyvön kívül, betekintést engedett volna neki idei lelkészi munkajelentésébe!... Közülük az egyik ugyan biztosít jószándékáról, és a következőket írja: „Közgyűlést még nem tudtam tartani, a lelkészi munkajelentés e miatt késik, várd türelemmel!“ Hát én vártam türelemmel. Egészen az eh-m-i közgyűlés napjáig. Most már azonban meg kell kérdeznem: Vajon mélyik eh-m-i közgyűlésre készül

majd ez a munkajelentés? A másik lelkesztéstvér mentségére mondjuk meg: Új ember a gyülekezetében, hogyan adjon számot olyan munkáról, amelyet nem ő végzett? Száraz számadatokkal jöjjön, amelyből hiányzik az egzisztenciális melegség? Nyilván nem. De valamit azért csak felolvasott az idei számadó közgyűlésen? Talán maga is érzi a helyzet fonákságát, és ha a múlttól nem is tud jelenteni, de negyedévenként küld nagyon részletes és értékes jegyzőkönyveket, amelyből kiderül, hogy az egyházközségi tanácsülésen igen körültekintő és a gyülekezeti munka minden ágát felölelő kiértékelést kapunk. Ez nagyon helyes és ajánlható más gyülekezetnek is. Ő valóban úgy kezd dolgozni új gyülekezetében, ahogyan a gyülekezeti munkát a való életnek megfelelően látni kell, és ez elismerésreméltó. A harmadik és a negyedik pedig egyszerűen hallgat. Nem izgatja a lelkeszi munkajelentés elmaradása. Hallgat. A hallgató ember pedig passzivitásba merül, gondolatait, látásait nem közli másokkal, így azok mások számára meg sem is ismerhetők...

Mindezt nem azért mondom, hogy kajánkodjunk felettük! Vajon jobb kyberneták azok a lelkesztéstvérek, aki beküldték ugyan a lelkeszi munkajelentést, de csak egy lapnyi terjedelemben, hűvös tárgyilagos-sággal, amelyen érzik a kapkodás és sietés láza... Minden betűn átüt a nyűgnek érzett munka terhe és az a hangtalan panasz: Leírtam, mert kellett, de mindebben én egzisztenciálisan nem vagyok érdekelve!

Megismétlem a gondolatot: Jó igehirdető, de rossz kybernetá. Van ilyen? Tulajdonképpen nincs! A jó igehirdetés első feltétele a hűség, amellyel végezzük, amellyel készülünk rá, amellyel tusakodunk miatta. Aki hűséges az igehirdetés meg nem spórolható tusájában, az hűséges a kybernetázis, az adminisztráció vonalán is. Aki pedig nem hűséges a kevésen, — vagyis a kybernetázis általánosan élhanyagolt vonalán, az nem hűséges az igehirdetésben sem!

Elismeréssel kell kiemelnem Szeged és Ambrózfalva lelkeszi munkajelentését. A kicsiben való hűség jellemzi mindegyiket. Nem tekintenek el a legapróbb részlet mellett sem, amiről csak valamennyire is feltételezhető, hogy abban valami módon benne volt a szüntelenül munkálkodó Isten... Különösképpen Ambrózfalva lelkeszét illeti nagy dicséret, mert tudta az elmúlt év munkáját és gyülekezeti eseményeit távlatokban látni. Meg tudott állni egy-egy országos probléma, egy-egy nagy nemzeti vagy egyházi kérdés mellett: Szó van ebben a lelkeszi munkajelentésben az aratási hálaadó intenzitásteletről csak úgy, mint a nyári lelkesztovábbképző konferenciák kiértékeléséről. A Sajtó-osztály énekeskönyvkiadásáról csak úgy, mint a budapesti ref. teológiai akadémia 100 éves fennállásának megünnepléséről; a magyar perikópa-rend használatáról csak úgy, mint nagy nemzetgazdasági kérdésekről. És mindez életszerű! Még a statisztikai adatai sem holt számok csupán, hanem amikor beszámol pl. az úrvacsorázók száma emelkedéséért folytatott tusakodásáról, vagy az ökuménikus és szórvány-szolgálatok számadatairól, az nem unalmas olvasmány, az nem száraz adathalmaz, hanem valósággal átizzanak a betűk! Az ember érzi, hogy amit leír, amit jelent, abban ő szívvel-lélekkel és egzisztenciálisan benne van! El tudom képzelni, hogy a gyülekezet mindezeket a jelentéseket nyitott szívvel és bűnbánó lélekkel hallgatta, mert megérezte belőle, hogy ebből az adminisztratív jellegű munkából is a pásztor szolgálatának jó illata árad...

Ráadásul: Nincs írógépe! Legalább háromszor írta le kézzel ugyan-
azt a munkajelentést, mert saját házi példányán kívül, jegyzőkönyvbe
foglaltan is megküldte, meg külön példányban is, az esperesi irattár szá-
mára... Látszik, hogy van szív benne és megértés az esperesi kyber-
nézis munkájával szemben is...

★

Az egyház feladata és megbízatása lelki: szolgál azzal, amit Urától,
Krisztustól kapott, vagyis az igehirdetéssel és a szentségekkel. Arra a
kérdésre: hol van élő egyház, újból meg újból csak azzal felelhetünk:
ott, ahol hallgatják az igét és élnek a szentségekkel.

★

Ambrózfalva beszámol arról, hogy a környékbeli lelkészekkel közö-
sen készülnek a vasárnapi igehirdetésre. Munkajelentésében híveit is
buzdítja arra, hogy a vasárnapi igét otthon ismételtén olvassák el temp-
lombemenés előtt. Mindkettő megszívlelendő és követésre méltó szem-
pont. Bizonyos, hogy másképpen hirdeti az igét az, aki munkatársi
közösségben áttusakodta és másképpen hallgatja az a gyülekezet is,
amelyet előre foglalkoztatott már egy-egy ige mondanivalója.

★

Kevés szó esik a jelentésekben az oltár gondozásáról. A virágos oltár
a gyülekezet lelki életének tükörképe. Sok helyen ráhagyják a lelkész
feleségére vagy a harangozóra, pedig ez gyülekezeti feladat. Megkonfir-
mált ifjúságunkat úgy kellene nevelnünk, hogy ne nézzék az oltáraink
dísztelenségét.

★

A szolnoki lelkésztestvérnek van egy négyszemközt ismételtén el-
mondott javaslata, — nem tudom, foglalta-e valaha írásba, továbbter-
jesztés céljából. Azt mondja: Minden nagyobbmévű renoválás elsősorban
az állványozás kérdésén bukik meg. Az Egyetemes Egyháznak be kellene
szereznie állványfelszereléseket és azokat mindig egy-egy építető vagy
renováló gyülekezet rendelkezésére bocsátania. A felénél kevesebbe ke-
rülne minden egyházi épület renoválása.

★

A keresztelesek alkalmát illetően panaszra nincs okunk. Kivétel nél-
kül minden szülő megkereszteltette újszülött gyermekét. Sajnos, a keresz-
tség igazi értelmével nincsenek mindig tisztában. A szülőket egyházi
jellegű „szülők iskolájába“ kellene bevonni, hogy megismerkedjenek
és hittel vállalják egyházunk tanítási és gyakorlati életének ezeket a
lényegbevágó problémáit.

★

Tiszaföldváron felújítottuk a régi idők gyakorlatát, az ún. jegyes-
oktatást. Ezt régebbi idő óta gyakorlom, előző gyülekezetemben Vasason
is. Erre pedig az indított, hogy az elválások száma olyan nagyarányúvá
nőtt, ami már állami jogi intézkedéseket is szükségessé tett. Egyetlen
párt sem bocsátok úgy az oltár elé, hogy előzőleg Isten előtti csendben,
igét olvasva és imádkozva ne inteném és oktattam őket egyházunk
házasságot érintő tanításaira és a családi élet nagy felelősségére. Isten

iránti hálával gondolok arra, hogy az általam elindított házastársak, mennyire komolyan és nem egyszer könnyes szemmel fogadták és köszönték meg ezt a szolgálatomat.

Halász Béla veszprémi esperes:

A mi Urunk Jézus Krisztus egy törvénytudó kérdésére ezekben a szavakban jelölte meg a Nagy Parancsolatot: „Szeresd az Urat, a Te Istenedet teljes szivedből, teljes lelkedből és teljes elmédből“ — és továbbá „Szeresd felebarátodat, mint magadat!“ Nem kétséges, hogy Krisztus tanítványainak illenék legalább ezt a Nagyparancsolatot megtartani, ha már a többi kisebbekből nap, mint nap el is marasztal bennünket az élet... De hogyan is áll a dolog a valóságban? Egyenesen sértesnek vennénk, ha valaki rólunk, keresztyén emberekről azt merné állítani, hogy nem szeretjük az Istent... Szeretjük, hogyne szeretnők, csak nem úgy, ahogyan Jézus követeli tőlünk. Állíthatjuk-e, képmutatás nélkül, hogy szeretjük Istent „teljes szívünkben“, amikor — és ezt be kell vallanunk —, milyen sok helyet hagyunk a szívünkben a világnak és milyen keveset Istennek... Lehet-e arra hivatkoznunk, hogy szeretjük őt „teljes elménkből“, amikor nap mint nap megállapítjuk, valami hiba csúszott bele Isten világkormányzó terveibe, mert nem úgy vezeti életünk folyását, ahogy az nekünk a legkellemesebb és legelőnyösebb!... Szeretetlenek lehet-e azt nevezni, hogy egyre gyakrabban vonjuk kétségbe Isten gondviselésének állandóságát, csak azért, mert nem csak adni tud, de el is vesz sok mindent tőlünk?! Vajon így engedelmeskedt-e neki Noé? Vajon így szerette-e Istent a béketűrő Jób? Vajon így bízott-e Benne Ábrahám?... Pedig szeretetének legcsodálatosabb bizonyosságát, amely Jézus Krisztusban lett valósággá... Nem, legyünk őszinték, alázatosak és ismerjük be, hogy azért vagyunk sokszor csüggedtek, nyugtalanok és boldogtalanok, mert nem tudjuk Istent szeretni teljes szívünkben, teljes elménkből és teljes lelkünkben.

Lehet azonban, hogy ez a feladat túlságosan is nagy nekünk, földi gyarló embereknek és talán könnyebben megbirkózunk a másodikkal, a felebarát iránti szeretettel... Sajnos, az élet azt bizonyítja, hogy sokszor ebben még csúfosabban állunk, hiszen hol vagyunk nem az ellenség szeretetétől, — amelyet Jézus követel —, hanem egymás szeretetétől is? Ki meri azt közölnünk állítani, hogy úgy tudja szeretni felebarátját, mint saját magát?! Hát nem éppen abból származik minden bajunk és kellemtelenségünk, hogy saját magunkat szeretjük a legjobban? Ezért vagyunk érzékenyek, ezért vagyunk bosszúra szomjúhozók...

Világos tehát, hogy meg kell vizsgálnunk Isten és emberek iránti szeretetünk kérdését. Szívemből kívánom, hogy a mi Urunk Jézus Krisztus ajándékozza egyházmegyénk népének az ő Szentlelkének ajándékát, hogy megtaníthasson bennünket a nagy parancsolat betöltésére.

Igen jellemző képet nyújtanak azok a jelentések, amelyeket az egyes lelkesztéstvérek küldöttek be. A csöglei lelkesztéstvér a gyülekezet általános helyzetképénél a legjellemzőbbnek és legfontosabbnak azt tartja, hogy a gondozása alatt levő öt községből kettőben, Adorjánházán és Kispiriten továbbfejlődött a termelőszövetkezeti mozgalom. A kis

píriti termelészövetkezet, melynek vezetője evangélikus hittestvérünk, mint a járás legjobb termelészövetkezete, vándorzászlót nyert. A dabronyi lelkésztestvér örömmel számol be arról, hogy olyanokat is lehet már templomban látni, akik azelőtt nem jártak templomba. A homokbödögei lelkésztestvér elsőrendű feladatának látja, hogy a gyülekezet korábbi megosztottságát megszüntesse és kiépítse a teljes lelki és testvéri egységet. A kapolcsi lelkésztestvér aggodalommal látja, hogy alacsony a születések száma és azt, hogy a kapolcsi anyagyülekezetben három év alatt egyetlen házasságkötés sem volt. A keszthelyi lelkésztestvér arról ír, hogy a szekularizáció következtében átalakulóban van az egyházi élet formája és módszere is. A lényegét ez azonban nem érinti. Az egyház a szentek közössége volt és az is marad. A kővágóórsi lelkésztestvér hálával emlékezik meg arról, hogy a gyülekezet elérte fennállásának 400 éves fordulóját és hálát ad Istennek azért a kegyelemért, hogy szabadon hangozhat a gyülekezetben az Ige, élhessenek a hívek a szentségekkel és összegyülekezhetnek testvéri közösségben. A meneshelyi lelkésztestvér a bibliaórák látogatására buzdítja a híveit. Ezen alkalmat jónak látja arra is, hogy az új énekeskönyv — az ő szavait idézem — „csodálatosan szép énekeit“ megtanulják és a gyülekezeti istentiszteletbe bevezessék. Az ösküi lelkésztestvér arra kéri az Urísten: adjon gyülekezetének olyan istenfélelmet, krisztusi szeretetet, lelki békeséget, élő hitet, rendíthetetlen bizodalmat, melynek élő reménysége és drága békessége rólunk szétárad másokra és megszabadít minden emberi aggodalmaskodástól. A somlószóllósi lelkésztestvér ismertette presbitériumával az egyházhatóságok minden jelentős leiratát, mert mint mondja — jónak és hasznosnak látja, ha tágulni tud a presbitereknek és a hívek szeme a gyülekezet berkén túl is és megismerkedik a magasabb egyházi közület ügyeivel és problémáival is. A szentantalfai lelkésztestvér úgy érzi, hogy Isten az azelőtti szőlő és föld helyett áldozatkészebb és szerető szívet adott. Ez az áldozatkész emberi szív és Isten gondviselésébe vetett hit az, amely fenntartja a kicsiny gyülekezetet. A várpalotai lelkész arról ír, hogy bár a kb. 32 ezer lakosú városukban az evangélikusok alig vannak ezren, mégis a termelészövetkezet zömét híveink alkotják, akik mindjobban megértik az új idők parancsoló szavát és igyekeznek megbarátkozni a kollektív gazdálkodással.

★

Egyházmegyénk gyülekezetei és lelkészei dicséretes módon vették ki részüket a szeretetszolgálat feladataiból is. Az egyházmegye gyülekezetei a gyenesdiási Kapernaum számára az 1954. évben 8221 Ft-ot, adtak, az 1955-ben 7512 Ft-ot, 1956. év első felében pedig közel 10.000 forintot adtak. Hernád Tibor otthonvezető lelkész fáradtságos munkával bejárta az egyházmegye gyülekezeteit és munkájának meg is lett a gyümölcse, mert a gyülekezetek mindenütt szeretettel fogadták és pénzben és természetben adakoztak a Kapernaum javára.

★

A Gyülekezeti Segély céljaira 1955-ben, az előző évi 24.000 forinttal szemben több mint 32.000 forintot adtak össze gyülekezeteink és ezzel országos átlagban az első helyre került egyházmegyénk ismét. Őszinte hálával gondolunk a gyülekezetek áldozatkész népére, buzgó vezetőségére

és elismeréssel kell szólnom a lelkésztestvérek fáradságos szervező munkájáról is. A siker oroszlánrésze az ő jó munkájukat illeti, valamint Bárány László testvérünket, a Gyülekezeti Segély egyházmegyei előadóját, aki fáradhatatlan buzgósággal tevékenykedett a Gyülekezeti Segély ügyében és személyes megjelenésével és előadásával megmozgatta azokat a gyülekezeteket, ahol eddig a Gyülekezeti Segély gyűjtése terén igen gyenge volt az eredmény. Legyen Isten áldása az elvégzett jó munkán.

★

Hálával kell megemlékezni arról is, hogy voltak gyülekezetek, amelyek a nehéz anyagi helyzetben levő lelkészeik számára segílyt szavaztak meg, vagy pedig természetbeni adományok és ajándékok formájában igyekeztek anyagi helyzetükön segíteni.

Nem fejezhetném be a szeretetszolgálatról szóló jelentésemet, anélkül, hogy alázatos lélekkel ne mondjam a zsolttáriróval: „Sokat cselekedtél te Uram Isten, a te csudáiddal és terveiddel miérettünk, semmi sem hasonlítható Hozzád, hirdetném és elbeszelném, de többek semhogyszámolhatnám“. (Zsoltár 40, 6.)

★

Weltler Rezső Győr-soproni esperes:

Ha a reformáció korában az volt a tulajdonképpeni probléma, mi történik úrvacsorázáskor az egyes úrvacsorázókban, akkor ma az egész világon az a komoly gond és legfőbb probléma, hogy szűkül, aggasztóan szűkül a szent hívők és juhok köre, akik hallják pásztoruk hangját és szűkül az úrvacsorázók köre is olyannyira, hogy szinte nem lehet már komolyan gyülekezetként megszólítani; hogy sok helyen az üres padoknak prédikált a lelkész, mert fogynak a szent hívők és juhok, akik hallják pásztoruk hangját. Ez azért aggasztó, mert az istentisztelet a gyülekezeti élet szívverése; mert szent hívők és juhok nélkül nincs gyülekezet és nincs egyház.

Mindezek ellenére is bőséges a vigasztalásunk és reménységünk. Vigasztalásunk mindenekelőtt az, hogy Krisztus a feje a testnek, azaz az anyaszentegyháznak; vigasztalásunk, hogy ismerjük nemcsak a konkolyról, hanem az elveszett juhról és az elgurult drachmáról szóló példázatot is; hogy az egyház szentsége hitünk szerint nem a karingekben és Lutherköntösökben, hanem Isten ígében és az igaz hitben van. Végül vigasztalás, hálaimádságra készítő vigasztalás, hogy olyan jelentések is kerülnek mai közgyűlésünk elé, amelyeknek tanúsága szerint vannak még szent hívők és juhok, akik hallgatják pásztoruk hangját.

Sokat tisztult és mélyült igehirdetésünk, mégis újra meg újra hangsúlyozni kell, hogy az egyház az ígében él és az igéből él. Lőhe Vilmost idézem: „Ha az apostolok ígénének birtokosa és megtartója, akkor élő és valóban apostoli. De ha eltért az apostoli ígétől, halott és apostolelles, még akkor is, ha apostolok alapították volna és az apostolok sírjain élne.“ Tiszta evangéliumi igehirdetés nélkül nincsenek szent hívők és juhok, hívők és juhok nélkül pedig nincs gyülekezet, nincs egyház.

★

Egyház vagyunk a világban és a világért. Az egyház egyrészt a világban van, másrészt a világért. Ezt a küldetést nem mi kerestük és vá-

lasztottuk fontoskodó, emberi nagyképűséggel, hanem kaptuk. Az egyház Ura állított bele a világba és küldött el a világhoz. Mindenekelőtt missziói parancsával, melynek perspektívája a széles világ, meg olyan igékkel: Ti vagytok a földnek sava; ti vagytok a világ világossága. A só az ételért van, azt izesíti és óvja a romlástól. A világosság sem önmagáért ég, hanem a házbeliéért, meg a sötét utcán botorkálókért.

Az öncélú, maradi, missziói perspektíva nélküli egyház gettóba szorul, tömjéncsüvészes székesegyházak, dohos kis falusi templomok és parókiák gettójába, ahol nem kap friss levegőt és hűtlen lesz missziói parancsához, mikor leginkább egyháznak gondolja magát. Egyház vagyunk a világban, a világot, az emberiségért.

A 70 éves Barth Károlyt idézem: „Az egyház, mely felismeri küldetését, semmiféle funkciójában nem tud, nem is akar egyház lenni önmagáért. A „Krisztusban hívő csapat“ megvan, de ennek a csapatnak küldetése van: Menjetek el és hirdessétek az evangéliumot! Nem arról van szó: Menjetek el és tartsatok istentiszteleteket! Menjetek el és épüljétek az igehirdetésen! Menjetek el és szolgáltsátok ki a szentségeket! Menjetek el és jelenjétek meg olyan liturgiában, mely szinte megismétlése a mennyei liturgiának! Menjetek el és agyaljatok ki egy teológiát, mely szépségesen kibomlik mint Szent Tamás tanításának summája! Igaz, mindez nem tilos, sőt mindezek gyakorlása nagyon is indokolt lehet, de semmi, valóban semmi sem történhet pusztán önmagáért. Az egyház hírnöki megbízásából él, az egyház compaignie de Dieu! Ahol egyház él, szemébe kell nézni e kérdésnek, hogy eme küldetésének szolgál-e vagy pedig öncélú? Utóbbi esetben rendszerint szakrális, kegyeskedő, papos és dohos illat kezd eláradni. A finom orrú megszagolja ezt és szörnyűnek találja. A keresztyénség nem szakrális, hanem éppenséggel „világi“ ügy: nyílt odafordulás az emberiség felé. „Menjetek el és hirdessétek az evangéliumot minden teremtségek!“ Kétségtelen, hogy ez a barthi megnyilatkozás éles és kálvinista beütésű, de nagyjából ugyanaz, amit Ökumenikus Tanácsunk legutóbbi megnyilatkozásában így olvashattunk: „Az egyház küldetése és szolgálata a világban, a világ iránt Krisztus szeretetének az élése. Ez a szeretet kötelezi arra, hogy részt vegyen munkájában s ez teszi lehetővé azt, hogy építse benne mindazt, ami valóban Isten szerint való jó. Az egyház istentiszteletéhez, bizonyoságtételéhez és szolgálatához fokozottan hozzátartozik ma... a keresztyén szeretet közéleti felelőssége s Isten dolgainak egyetemes, ökumenikus és nemzetközi távlatú szemlése.“

*

Meg kell mutatnunk külföldi egyházak jónevű képviselőinek, hogy evangélikus egyház voltunk, vagyunk és lehetünk Magyarországon; hogy szent hívők és juhok vagyunk, akik pásztoruk hangját hallják és szentségük Isten igéjében és az igaz hitben megalapozott. Meg kell mutatnunk, hogy a felszabadulás óta a romokból és szegénységből a belső és külső újjáépítés egyháza lettünk, mely a mai magyar államtól templomokat, harangokat, újjáépült paplakokat és egyházi szolgálatához sokféle erkölcsi és anyagi támogatást is kapott. És főleg meg kell mutatnunk, rendkívüli áldozatok árán is, mint mikor sok-sok kedves vendéggel lakodalom van a háznál, hogy tudunk kicsinységünkben is jót cselekedni mindennel, ki-

váltképpen pedig hitünknek cselédeivel. A vendégszeretetről meg ne feledkezzetek; mondja az Írás. Zsid 13, 2.

★

És jó tudni, hogy jövő vendégeink zöme is ugyanazt vallja saját népük képviselőjében. Jó tudni, hogy ma már a békeszolgálat az ő fülükben is nem egy magyar kívánsághangverseny kötelező lemeze, hanem a népek millióinak, az emberiség túlnyomó többségének orkánszerű szavalókórusa: Békét akarunk!!

Ez a mozgalom ma már túl van mustármagnyi kezdetén. Hatalmas fává terebélyesedett, mely minden nép szívébe eresztette nemes gyökereit. Hatalmas, egyházilag is színezett és fémjelzett tölgyként áll előttünk a békemozgalom az Egyházak Világtanácsa elnökeinek pünkösdi üzenetében, mely többek között ezeket is mondja: „Mindenekelőtt hisszük azt, hogy az egyházaknak, amelyek nagyon is tisztában vannak annak szűkségével, hogy a keresztyén embereknek bűnbánatot kell tartaniok, azt kellene mondaniok a népeknek: „Térjete meg, vitás kérdéseiteket józan meggondolással és nem erőszakkal kell megoldani. Az erőszak olyan mértékben megnövekedett, hogyha rábocsátjuk a világra, nem lehet az ember hatalmának ellenőrzése alatt tartani, s ha nem lehet megakadályozni a háborúkat, minden nép el fog pusztulni.“

Büszkék vagyunk, hogy egyházunk is ott volt, mikor az emberiség jövőjéért felelősséget érző emberek ezt a mustármagot elvetették. Püspökök, esperesek, lelkészek és békességre vágyó névtelen hiveink úgy nézhetnek e fára, hogy mi is ott voltunk a magunk szerény helyén a plántálók és öntözők sorában.

A jól végzett becsületes, közhasznú munka érzésével állunk meg most a nemzetközi feszültség enyhülésének időszakában a békemozgalom ígéretes lombosodó fája alatt és a második 5 éves terv kibontakozása idején látásokat látunk és álmokat álmodunk annak a fészeknek melegéről és békességéről, melyet az égi madarak példáján magunk szeretnénk rárakni.

★

Egyházi vezetőségünk irányításával az elmúlt évben is sok minden történt, minek áldásait már most érezzük és később — hisszük — még inkább érezni fogjuk. Sok tervünk és kezdeményezésünk még csak most van indulóban.

★

A Kántorképző Bizottság már eddig is áldásos és felettébb időszerű szolgálatot végzett. Most ez a kérdés is végleges rendezést nyert és a bizottság gondoskodik majd kántorutánpótlásunkról. Jó reménységgel tekintünk a nyári kántortovábbképzőtanfolyamok munkája elé,

Javasolom, hogy egyházmegyénk minden gyülekezete, időt, fáradságot és anyagiakat nem sajnálva, küldje el kántorát a továbbképző tanfolyamra.

Ez a továbbképzés a jó kántor is holtig tanul elvén túl azért is fontos, mert megkaptuk egyházunk kedves és értékes karácsonyi ajándéka-ként az új énekeskönyvet. Az Új Rész új énekei munkára, tanulásra serkentik úgy a kántort, mint a gyülekezetet.

Jól tudom, hogy az énekeskönyv új kiadásával kapcsolatban nem osztatlan és teljes az öröm egyes gyülekezetekben, mivel nem jutott mindenkinek. Ezt a Sajtóosztály is jól tudja, sőt tudta előre. Sokan mégis úgy vannak vele mint az ember, aki a rózsza tövise miatt zúgolódik, ahelyett hogy örvendeznék a rózsának és hálás lenne érte. Vannak hála Istennek ilyenek is! Legutóbb a kórházban találkoztam egy műtét előtt álló hívünkkel, majd dolgozószobámban egy római katolikusból evangélikussá lett testvérünkkel, akik nem tudnak betelni e rózsza kedves illatával és igen hálásak érte Istennek és a Sajtóosztálynak.

Az egyházban a pénz kérdése mindig hit és szeretet kérdése. Az e téren nagy tapasztalatokkal rendelkező Bodelschwingh mondotta: Az egyházban nem az adott pénz, hanem az adott szeretet munkálkodik! Ha eljön a döntő óra, megmértünk hit és szeretet tekintetében. És jaj nekünk, ha könnyűnek találhatunk!

Szolgatársak találkozója a munkaközösségi ülés, mikor együtt beszéljük meg mindazt, ami ma egyház, gyülekezet, evangélikus és magyar ember kérdése. Hallom a másiktól, hogyan kellett és lehetett volna jobban csinálni. Közösen beszéljük meg közös ügyeinket. Örülhetünk az örülőkkel és sírhatunk a siratókkal. Ha van egy kis pénzünk, megsegítjük az erőtelenebb tagot.

Legfőbb problémánk az igehirdetés kérdése, mert valóban úgy van, ahogy egyik püspökünk írja: „Szolgálatunk lényege az igehirdetés. Tudjuk, hogy a mi nemzedékünk idején az egyházban semmi sem fontosabb mint az ige hűséges, korszerű, tiszta és igaz megszólaltatása. Ez azonban nem kis feladat. Ez a mi nemzedékünk idején az egyház világgkérdése. A mi hazánkban pedig különösen nagy kérdés. Adósai vagyunk a mai embereknek az ő kérdéseikre felelő felelősségteljes teológusmunkával és keresztyén bizonyásgtétellel.“

A Lelkipásztorban megjelenő prédikációkkal általában elégedetlenek vagyunk, de ha a szerkesztő tőlünk kér prédikációt, mi sem írunk külön, sőt tán olyant sem.

A Magyar Népköztársaságban élünk és szolgálunk. Modern ipari átlammá átalakuló egykori agrárállamban. Állami gazdaságok, termelőszövetkezetek, szocialista községek, szövetkezetek, zakatoló traktorok és aratógépek egyrészt, vasművek, erőműtelepek, új gyárak, iskolák, kórházak és bölcsődék másrészt. Gombamódra nőnek új városok és újabb falvak. Hatalmas kémények füstölnek, hol nemrég még kisemberek ették a tarisznyából a kenyeret és szalonnát kukoricakapálás után. Egy új világ, egészen más mint a XVI. század közepe: az épülő szocializmus világa. Egy új világ egészen új életformával és életberendezéssel. Ez már nem a Dévai Biró Mátyásék, a Huszár Gálok, a Bornemisza Péterek, sőt már nem Kossuth Lajos és Széchenyi Istvánék Magyarországa. Évszázados éles fordulót vett itt a történelem kereke. Ez a mi világunk és híveink világa, akik vonaton, autóbuszon és kerékpáron mennek nap mint nap nyüzsgő hangyabolyként faluról városba; akik ezeken a modern munkahelyeken formálódnak új emberekké, mert ők a munkások és művezetők,

mérnökök és technikusok, agronómusok és traktorosok, igazgatók és párt- meg DISZ-tagok. Ebben az új világban keresik kenyerüket, itt keresik jövődjüket és itt keresik meg az egyházfenntartás forintjait is. Ez már nem a XVI. század egyhelyben lakó, dolgozó és formálódó embere, hanem az új világ új embere. A rohanó ember a gépek világában.

Egy új korszakban mindig az első nemzedék helyzete, szerepe és sorsa a legnehezebb, mert az új korszak rendszerint forradalmi változásokat hoz és ebben a forradalmi változásban az első nemzedék az élcsapat. Az első nemzedékre zúdul minden átmenet és belső felkészülés nélkül az egészen új, ahogy gyakran az ős megkerülésével jön a tél és a tavasz kikapcsolásával hirtelen a forró nyár. Az első nemzedék a tűzvonalon-nemzedéke, a leginkább megpróbált és megrostált nemzedék, mégis azzal a kiváltsággal, hogy elsőként esik át a tűzkeresztségen.

★

Az többek között az új ebben a korszakban, hogy megszűnt népegyház jellegünk. A néphez és nemzethez tartozás nem jelent egyben egyházi viszonyulást is. Ezen a nyugati egyházak már rég túl vannak. Ma valóban csak a hite szerint tartozik vagy nem tartozik valaki az egyházhoz. Ezekben benne van már, hogyan lehetünk mi ebben az új korszakban evangélikus egyház Magyarországon? Csak úgy, ha hívek maradunk az evangéliumhoz, egyházunk legfőbb kincséhez, hívek a népünkhöz és egyházunk haladó hagyományaihoz. — A reformáció sohasem félt az újtól, hiszen maga is egészen új volt a régi elavult világban. — Úgy lehetünk evangélikus egyház a Magyar Népköztársaságban, ha evangélikus népünk megtér, visszatér a reformáció örökségéhez: az evangéliumhoz és Krisztusban megújulva élő, új egyház lesz az új Magyarországon.

★

Óriás léptekkel menetel előre a tudomány, a technika, a civilizáció. Tudósok kutatnak, keresnek, éjt nappallá téve dolgoznak. Gondolkodnak, tanulnak, beszélnek és akarnak az egyszerű emberek. Modern könyveket olvasnak azok utódai, kiknek utolsó olvasmányuk nem egy esetben a IV. vagy VI. elemi olvasókönyve volt. Ezeket az embereket nem lehet 20—30 évvel ezelőtt elmondott és szombat este a poros fiókból elővett óegyházi evangéliumi prédikációkkal kielégítően táplálni és kifizetni. Új teológiai eszmélődés szükséges itt, mely a mai nagy kérdéseket nem intézi el üres jelszavakkal, hanem minden konkrét kérdéssel kievez a mélyre. Itt Krisztus elé kell lépni és térdre rogyva rimánkodni: Uram, mit tegyek? Mit mondjak? Mi az igazság? Tanácsolj, mert ha most magamra maradok, mindent elrontok!! Itt nem lehet rimánkodni régi, szerzett jogok elvesztésén, hanem becsületes keresztyén szolgálattal hitbeli és erkölcsi tőkét kell síró bűnbánattal és verejtékes imádságos papi munkával kiharcolni egy új létalaphoz. Becsületet azoknál, kik már nem csókolnak kezét a papnak. Ahol a repülőgép túlszárnyalja a hang sebességét, a pap nem lehet lomha csiga az árok partján, ki házába húzódik a vihar és zápor elől.

★

A termelészövetkezeti mozgalom kormányprogram abban az államban, melynek mi polgárai vagyunk. Tehát számolunk azzal a ténnyel,

hogy községeink zöme már szocialista község vagy azzá lesz a közeljövőben. És komolyan vesszük, mit Erdei Ferenc: A szövetkezeti úton c. könyvében így olvasunk: „Olyan nagyüzemben van a szebb és jobb holnap, ahol az ott dolgozó nincs éjjel-nappal hozzákötve a föld munkáihoz, az állatok gondozásához, és nem szorongatja mindig a félelem, hogy mi lesz vele, ha beteg lesz, s nem győzi a hajnaltól estig való munkát, vagy ha valami szerencsétlenség éri, akár természeti csapás, akár a nagyobb tőlkések csapása formájában, akkor összeomlik az egész és kezdheti előlről.“ Ki nem kívánná ezt a szebb és jobb utat becstületes és dolgos falusi népünknek?!

És mivel a tanács vagy a termelőszövetkezet elnöke, a Földműves-szövetkezet és a Hazafias Népfőnt elnöke nem egy esetben éppen a mi hívünk, talán éppen a gondnok, a pénztáros vagy egyik presbiter, a Szövetkezet fejlődése pedig hiveink és ilyenformán a magunk szebb és jobb jövődjé is, azért nem csupán pusztán tényekkel állunk szemben, melyet tisztos távolból sanda szemmel figyelünk, hanem egyben feladattal is. Közösségi lelkületre, testvéri összefogásra kell nevelni hiveinket és a vészmadarak huhogása helyett szóhoz engedni azokat, akik józanul, bölcsen és reménységgel tudnak beszélni arról, amit a szövetkezés áldásaként kaptak és kapnak. „Egyházközségünk népe, — mondja egyik lelkésztestvérünk — a szociális átalakulás folyamatának nem maradt csupán távol, néma szemlélője, hanem egyházunk evangéliumi tanítását megértve, igyekezett a közösség tagjaként olyan hatóerővé lenni, amely nem csupán a maga jólétét és életszínvonalát törekszik az új keretek között emelni, hanem mérlegre teszi elért eredményeiben az országos érdekek komoly súlyát is.

A termelőszövetkezeteket nem a lelkészek szervezik. De igehirdetői és lelkipásztori munkájuk nagyon szükséges a falu társadalmi átalakulása idején és igen sokat tehetnek a közösségi erkölcs kialakulása érdekében.

Sok lelkészünk szolgál erőtlen gyülekezetekben nehéz anyagi körülmények között. Mégis ezek kérnek és panaszkodnak legkevésbé, jól lehet — konkrét esetről szólok — nap mint nap 9-en ülnek asztalhoz és csupán havi 96.— Ft a helyi javadalom. Az ilyen eseteket nem lehet esperesi elismeréssel gyógykezelné, mert egyfelől méltó a munkás az ő bérére, másrészt meg felelős az evangélikus lelkész a családjáért. Az egyben a gyülekezet felelősségét is jelenti. Vegyük már egyszer tudomásul, hogy évi 10.— forintos hozzájárulással ma és holnap nem állhat meg sem a gyülekezet, sem a papja. Kérdezzük meg a baptistáktól és másoktól, hogy náluk mi a gyakorlat? Nehéz a történeti egyházakon kívül élők meghatározása. Maholnap elképzelhető azonban ilyenformán: Olyan hitbuzgó emberek, akik hűségesebben olvassák a Bibliát mint az evangélikusok, buzgóbban járnak el összejöveteleikre mint az evangélikusok templomaikba és sokkal többet áldoznak fölényesen lenézett ügyükért, mint evangélikus hiveink egyrésze Isten Országáért.“ Jön az az idő, amikor csak annak a gyülekezetnek lesz külön papja, amelyik megérdemli.

Luther-kutatás Magyarországon *

A Magyarországi Evangélikus Egyház életét és arculatát erősen meghatározza kisebbségi helyzete. Először is törpe kisebbség a római katolicizmus nagy tengerében. Ezzel állandó harcban kell állnia életének és tiszta tanításának biztosítása érdekében. De kisebbség a protestantizmuson belül is: a református egyház lélekszáma mintegy négy és félszer akkora, mint az evangélikus egyházé. Az evangélikus és a református egyház története, közös sorsa az évszázadok folyamán szorosán összekapcsolta a két egyházat, ez a kölcsönös szellemi egymásra hatásban is kifejezésre jutott. A mai ökumenikus érintkezésben pedig a két egyház szellemi és cselekvésbeli együttműködése még fokozottabb. A magyarországi evangélikus egyház ökumenikus helyzetében jelentős mozzanat még az is, hogy a nyugati és keleti keresztyénség határterületén állva, bizonyos közvetítő szerepet tölthet be a kettő között.

A magyarországi evangélikus egyház hitét és magatartását elsősorban mégis a wittenbergi lutheri reformáció formálta. (V. ö. W. *Elert*: Morphologie des Luthertums, 2. Bd. p. 169—189.) Állandóan fenntartotta kapcsolatát a lutheri reformáció németországi szellemi központjaival. A wittenbergi egyetemet még Luther életében csaknem 170 magyarországi diák kereste fel; a 16. század végéig ez a szám több százra emelkedett.

A Luther szellemi örökségével való behatóbb foglalkozás Magyarországon a 19. század második felében indul meg. Luther születésének négyszázadik évfordulója adta az indítást a Magyar Luther-Társaság megalapításához. (L. *Alexander Kovács*: Die Ungarische Luther-Gesellschaft. In „Luther“ — Vierteljahrsschrift der Luther-gesellschaft. I4. JHg. 1932. S. 63—68.) *Masznyik Endre* pozsonyi teológiai főiskolai tanár előbb egy nagyobb Luther-életrajtot adott ki (1887—88), majd 1904—1914 között Luther irataiból 6 kötetnyit magyar fordításban (a fordítást többen végezték); az egyes iratokhoz Luther néhány levelét is közölte. *Masznyik Luther-szemléletét* korának teológiai liberalizmusa jellemzi; benne elsősorban a személyes hit és egyéni vallásszabadság hősét látja. A lefordított iratok kiválogatásában is ez a szempont érvényesült. Bennük inkább csak a harcoss Luther szólal meg, — az építő Luther alig jut szóhoz. — Ebből az időből említést érdemel még *Doleschall Sándor Ede* budapesti lelkész német nyelvű tanulmánya Luther 1542-ben írt végrendeletéről, melyet a Magyarországi Evangélikus Egyház levéltára őriz (Luthers Testament, 1881).

A reformáció négyszázadik évfordulója* az első világháború miatt nem volt alkalmas nagyobb szabású megemlékezésre és Luther munkájának mélyebbre ható tanulmányozására. A kisebb megemlékezések közül kiemelkedik *Walther Vilmos* rostocki professzor

* Ez a beszámoló a Luther-kutatók 1956. évi augusztus hó 13—18.-a között Aarhusban (Dánia) tartott kongresszusára készült. Mivel a magyar delegáció a dán vízum sajnálatos késése miatt nem vehetett részt a kongresszuson, a beszámolót itt közöljük.

Luther jelleme (Luthers Karakter) c. könyvének magyar fordítása, egy református lelkész (Viktor János) tollából.

Az első világháború utáni nevezetesebb évfordulók (Worms, Speier, Kis Káté stb.) alkalmából csak kisebb megemlékezések jelentek meg. Jelentősebb Payr Sándor soproni teológiai professzor *Luther és az egyházi ének* c. nagyobb tanulmánya (1928). Ebben Luther énekköltészetén és zeneértésén kívül részletesen vizsgálta Luther énekeinek elterjedését a magyar irodalomban. Ugyanő *Luther és a magyarok* c. tanulmányában (1930) Luther magyar tanítványain (köztük Dévai Mátyás, a „magyar Luther“) kívül számbaveszi a magyar tudomány, irodalom és művészet sok jelesének Lutherról tett elismerő nyilatkozatát.

Ebben az időben Grisar kisebb Luther-könyvének rövidített magyar fordításával kapcsolatban római katolikus részről támadásokat intéztek Luther ellen. Ezekkel szemben evangélikus, sőt még református részről is több apologetikus-polémikus irat és cikk jelent meg.

A Holl Károly munkásságával megindult újabb Luther-kutatás problémáival a magyar irodalomban először Karner Károly teológiai professzor hívta fel a figyelmet *Johannes von Walter*: Der religiöse Entwicklungsgang des jungen Luthers c. könyvecskéjének lefordításával (1929). Az új Luther-kutatást lehető teljes mértékben figyelembe vevő első önálló tanulmány magyar nyelven Wiczian Dezső: Luther mint professzor címen megjelent disszertációja (1930). Ebben nem csupán Luther professzori munkásságát vizsgálja általánosságban, hanem Luther első előadásainak, köztük első ízben a Hébererekhez írt levélről tartott előadás fennmaradt emlékei alapján Luther irásmagyarázati módszerével és az „ifjú Luther“ problémájával is behatóan foglalkozik. Ugyanő utóbb részletes irodalmi-kritikai tájékoztatást is adott *Az újabb Luther-kutatás főbb irányai és eredményei* címen (1936). Ezenfelül mint az egyetemes egyháztörténet professzora szemináriumában, több kisebb tanulmányban, népszerűbb előadásokban, könyvismertetésekben is igyekezett a magyar Luther-kutatás munkáját előbbre vinni s annak ösztönzéseket adni.

Ugyancsak a Luther-kutatásba kapcsolódott bele Solyom Jenő, utóbb teológiai professzor, *Luther és Magyarország* (A reformátor kapcsolata hazánkkal haláláig. 1933.) c. disszertációjával. Ebben Luther magyar tanítványainak (különösen Dévai Mátyásnak) beható teológia vizsgálata mellett különös figyelmet fordít Luthernak a török-kérdésben elfoglalt s magyar szempontból is fontos magatartására. Megállapítja, hogy Luther magatartása ebben a kérdésben 1525-ben változott meg lényegesen. Luther Révay Ferenchez írt egyik levelében datálását is korrigálja.

A következő években több fiatal lelkész és segédlelkész is bekapcsolódott Luther önállóbb tanulmányozásába és igyekeztek ennek eredményeit az egyház szolgálatában is érvényesíteni. Különösen értékes ebből a szempontból Scholz László budapesti lelkésznek *a Hálaadás kelyhe* c. könyve (1938). Ebben a Budapesten tartott r. kat. eucharisztikus világkongresszus alkalmából Luthernak az úrvacsoráról szóló tanítását fejtette ki történeti és teológiai vonatko-

zásban, mindenki számára érthetően és a gyakorlati tanulságok alkalmazásával. — A kapott ösztönzések hatása mutatkozik néhány doktori disszertációban. Ilyen *Ottlyk Ernő* filozófiai-pedagógiai értekezése. A *pedagógus Luther* címen (1942). *Pusztay László* pedig a hallei Luther Márton-egyetemen szerzett teológiai doktorátust *Luthers Verständniss der notae ecclesiae nach der Schrift „Von den Konziliis und Kirchen“ 1539.* című disszertációjával (1943). A háborúban eltűnt nagy reményekkel biztató *Urban Ernő Krisztus keresztye* c. teológiai doktori disszertációjában (1941) Anselmusnak Krisztus váltságszerző haláláról szóló tanításával foglalkozva külön figyelemre méltó fejezetben tárgyalja Luthernak erre a kérdésre vonatkozó felfogását is. S talán *Vajta Vilmos* is még Sopronban kapta az első indításokat Luther tanulmányaihoz.

Néhány lelkész Luther egyes építő jellegű iratainak magyarra fordításával járult hozzá Luther közvetlenebb megismeréséhez. *Virág Jenő* egy kisebb tanulmányt is írt Luther Tessaradecas conso-latoria c. iratáról.

A második világháborút követő időben a Lelkészegyesület és a teológiai fakultás rendezésében Sopronban, 1947-ben tartott teológiai konferencia újra ösztönzéseket adott Luther tanulmányozásához. Ehhez fiatal teológusok közreműködésével lefordítottuk Luther néhány kisebb sermo-ját (főképpen a szentségekről). Sajnos, ezeknek kiadása nyomtatásban anyagi eszközök hiánya miatt nem volt lehetséges. Ugyanezért nem volt lehetséges *Walther von Loewenich erlangeni professzor Luthers Theologia crucis* c. munkájának magyar kiadása sem, bár megvult hozzá a szerző és a kiadó-cég hozzájárulása is. Ezt két fiatal segédlelkész: *Muntag Andor* és *Gáncs Aladár* fordította le. *Ragnar Bring* soproni látogatása 1948-ban Luther-ről tartott előadásai is ösztönzően hatottak.

Egyházunk mai vezetősége a Lutheránus Világszövetség 1952-ben Hannoverben tartott nagygyűlése alkalmával felfigyelt arra, hogy Luther teológiájának antropológiai és szociális-etikai tanításai mennyire pozitív útmutatásokat tartalmaznak egyházunk és az egyes keresztyén ember magatartására vonatkozólag az új politikai és társadalmi helyzetben. *Dezséry László* püspöknek, mint a lelkészi munkaközösségek országos vezetőjének ösztönzésére többen kezdtek foglalkozni különösen Luthernak „a két birodalom“-ról szóló tanításával; erről egyházi lapjainkban és körlevelekben irányító tanulmányok is jelentek meg. A múlt évben ezzel a kérdéssel ország-szerte foglalkoztak a lelkészi munkaközösségek: néhány tanulmány dicséretben, sőt jutalomban is részesült. Teológiai Akadémiánk jelenlegi dékánja, *Pálfy Miklós*, „Istenfélelem az Ótestamentumban“ c. doktori értekezésében (1949) Luther idevonatkozó felfogását is figyelembe vette s néhány cikkében felhasználta Luther gondolatait aktuális problémák megvilágítására. Hasonlóképpen *Nagy Gyula* a rendszeres teológia tanára is több cikkében foglalkozott Luthernak a törvényről, az új életről szóló tanításával és a hivatásetikára vonatkozó gondolataival.

E beszámoló készítője egy előadás-sorozatában Luthernek az egyházzól vallott felfogásával kapcsolatosan rámutatott arra, hogy

a Deutsche Messe előszavában Luther nem fejtett ki valamiféle evangélikus gyülekezeti „ideált”. Luther ott még nem beszélt, nem is beszélhetett a kialakult evangélikus egyház álláspontjáról, — hanem a régi egyházi rend alapjáról kiindulva kereste az utat az igazi evangéliumi gyülekezetek és egyházi rend kialakítása felé. Amikor azonban ennek megoldását a vizitációs bizottságok révén a világi felelősség vette a kezébe, s ez lényegileg megteremtette az evangélikus egyház szervezeti keretét, Luther az említett előszóban kifejtett gondolatát elejtette.

Az utóbbi években s legújabbban is egyházi lapjainkban visszhangot keltett a „tertius usus legis” kérdésében támadt vita. Ezzel kapcsolatban *Sólyom Jenő* egy most megjelent kisebb tanulmányában Luther magyar tanítványával, Dévaival, kapcsolatban arra hívja fel a figyelmet, hogy az „usus legis” kérdésnek a formulázása nyilvánvalóan középkori-skolasztikus felfogásban gyökerezik.

Végül még megemlítem, hogy hitvallási irataink most elkészült új magyar fordítása során is, különösen a Kis Kátéval kapcsolatban (ifj. Pröhle Károly 1953-ban megjelent fordítása révén) komoly formában vetődtek fel Luther helyes interpretálásának egyes kérdései.

A magyar Luther-kutatás elsősorban a külföldi Luther-kutatás pozitív eredményeit igyekszik felhasználni és a magyar viszonyokra alkalmazni. Ebben a tekintetben a magam életfeladatának tekintem a történelmileg és teológiailag is helytálló és korszerű magyar Luther-életrajz elkészítését. Ezenfelül feladatunknak látom Luther irataiból egy új sorozatnak kiadását magyar fordításban, különösen írásmagyarázati munkáiból s prédikációiból; egyéb iratai közül főleg a *De servo arbitrio* fordítását. Az egyetemes Luther-kutatás felé azt szeretném hangsúlyozni, hogy Lutherban az egész lutheránizmus, sőt az ökuménikus keresztyénség olyan nagyságát, és értékét kell látnunk, aki még ma is szüntelenül új ösztönzéseket ad hitünk, tanításunk és magatartásunk számára. Ezért Nygrén püspökkel mi is valljuk: „Előre Lutherhez!”

Dr. Wiczján Dezső

† BUJDOSÓ (BORTNYIK) GYÖRGY

1895—1956.

1895. évi január hó 29-én született a Szatmár megyei Kölcсэн, ahol édesatyja az evangélikus gyülekezet közszeretében álló lelképáztora volt. Az elemi iskolai osztályokat szülőfalujában, a középiskolai tanulmányait Nyíregyházán és Nagybányán végezte. Gyermekkori emlékei és édesatyjának példamutatása a lelkészi pálya felé irányították és így a jeles érettségi bizonyítvány birtokában az eperjesi teológiára iratkozott be hallgatónak. Tanulmányait itt is kiváló eredménnyel végezte és az evangélikus lelkészi oklevél megszerzése után külföldi tanulmányútra ment. Külföldi egyetemi tanulmányait azonban rövidesen félbe kellett szakítania, mert az édesatyja súlyosan megbetegedett. Hazatérve édesatyját még életben találta, hogy átvegye tőle küldetésének folytatását, az evangélium hirdetését. Édesatyja halála után rövid ideig helyettes lelkész Kölcсэн, majd fanciesali segédlelkész, míg végre 1923-ban a miskolci evangélikus egyházközség hívja meg vallástanító lelkésznek. Ezt a nehéz, de áldott szolgálatot látja el csaknem három évtizeden keresztül, de a heti 35—40 tanítási óra, óráközökben az állandó sietés a különböző iskolák között, a fűtetlen tantermek, a közöny és megnemértés aláássák az egészségét, úgy, hogy már 60 éves kora előtt kénytelen volt nyugdíjba menni. Hosszú betegeskedés után, 61 éves korában a halál váltotta meg a további szenvedéstől.

Weiszer Elek

A kőszegi gyülekezet 17. századi anyakönyvei

Az elmúlt nyáron egy kevés időt szülővárosomban, Kőszegen töltöttem és a pihenést arra használtam fel, hogy kissé tüzetesebben megvizsgáljam a gyülekezetre vonatkozó két 17. századból való anyakönyvet. Ezekre már két évvel ezelőtt felhívták figyelmemet, de csak most tudtam őket kissé gondosabban megnézni, bár ez az ismerkedés is felületes volt. A két anyakönyv jelenleg a római katolikus plébániahivatalban van. Amikor az ellenreformáció során Kőszeg városát katolizálták, a gyülekezet anyakönyvei — legalább részben — oda kerültek s ott máig megőrizték őket (1).

Két anyakönyvről van szó. Az egyik 1633. június 2-val kezdődik és 1654. végével végződik. Ez a kőszegi magyar evangélikus gyülekezet anyakönyve volt és latin nyelven vezeték. A másik anyakönyv a kőszegi német gyülekezeté volt, 1658-ban kezdődik s amikor a várost katolizálták, a katolikus plébániahivatal átvette és 1699-ig vezette. Közben, amikor a város egy rövid időre Thökölynek meghódolt, 1683. július 19-től szeptemberéig ugyancsak evangélikus lelkészi bejegyzések találhatók benne. A két anyakönyv viszonyának megértéséhez tudni kell, hogy a 17. században két evangélikus gyülekezet élt Kőszegen egymás mellett: egy magyar és egy német. Valószínűnek látszik, hogy a két gyülekezetnek külön anyakönyve volt, noha a régebbi anyakönyvben van néhány statisztikai adat a két gyülekezetben végzett keresztelesek, esketések és temetések számára vonatkozólag. Ezek az adatok azonban csak a funkciók számát adják meg. A német gyülekezetben végzett funkciók azonban a magyar gyülekezet anyakönyvében nem szerepelnek és fordítva. A párhuzamosan vezetett anyakönyvek azonban sajnos, nem maradták ránk. A két anyakönyvből így is sok és egyházunk történetére tanulságos adat meríthető. Ezekből csak néhány fontosabbat emelek ki.

I. A magyar gyülekezet anyakönyvét a lelkész minden év elején egy-egy fohással vezette be. Ezek a fohások híven tükrözik az egyház helyzetét, különösen is annak romlását, főként az ellenreformáció erőszakossága következtében. Így olvassuk az 1638. év elején: „Az Úr Jézus, a békesség fejedelme áldja meg ennek az évnek kezdetét, folyamatát és végét, tegye azt békessé nevének dicsőségére és adjon az egyháznak csendes megőriztetést és előrehaladást. Ámen.” A következő év elején a lelkész, *Nodificis Malaczenus István* ezt jegyzi be: „Kezdődik az 1639. esztendő. Adjon a mindenható Isten benne békés csendességet nevének ünneplésére, egyházának pedig, mely kiváltképpen ez utolsó időkben szánalmasan elernyedtt, megőriztetést. Ezért szívből könyörgök.”

Nem sokkal több, 1643. őszén katolizált Dunántúl akkor magyar kézen levő területének leghatalmasabb földesura, *Nádasdy Ferenc*.

1. E helyen is kifejezem köszönetemet a kőszegi plébániahivatalnak azért, hogy ezeket az egyházunk történetére nézve értékes forrásiratokat készségesen rendelkezésemre bocsátotta betekintés és jegyzetek készítése végett, különösen pedig Sághegyi Ferencnek, aki több adatot közölt velem és néhány bejegyzésre külön is felhívta figyelmemet.

Földesúri hatalmának kiméletlen érvényesítésével az evangélikus jobbágygyülekezetek százait kényszerítette katolikus hitre. A veszteséget, melyet ekkor evangélikus egyházunk szenvedett, egykorú feljegyzés 40 000 lélekre becsüli. Nádasdy Ferenc hitehagyása evangélikus egyházunk történetének egyik legfájdalmasabb eseménye és kiváltképpen is súlyosan érintette Kőszeg vidékét, ahol Nádasdynak számos birtoka volt.

Röviddel Nádasdy áttérése után, 1644. elején a lelkész ezzel a bejegyzéssel kezdi az új esztendő: „Kimondhatatlan könyörgésekkel könyörgünk, hogy ezekben az időkben, mikor minden veszendőbe megy, és az egyház munkáját veszélyeztető bajok egyre inkább növekszenek, fordítsa Isten ezt az évet kegyesen úgy, hogy kegyes hívei csendességben megőriztessenek“. A következő év, 1645. elején pedig csak ezt az egészen rövid sóhajt olvassuk: „Isten könyörüljön egyházán!“ Aligha tévedünk, ha ezekben a bejegyzésekben annak a fájdalmas helyzetnek a rögzítését látjuk, amelyet az ellenreformáció sikerei, különösképpen is Nádasdy Ferenc áttérése idéztek elő.

2. A két anyakönyvből több érdekes adatot kapunk lelkészeink életéről, sorsáról és családi viszonyairól. A magyar gyülekezet anyakönyvét a légrádi származású *Kálmáncsei Balázs* kezdte meg, aki kőszegi szolgálata előtt Csepregen volt rektor és akit Kis Bertalan superintendens a kőszegiek kérésére a csepregi felső templomban 1632. május 12-én avatott lelkésszé. Nem sokkal szolgálatának megkezdése után, 1633. őszén „igen kegyetlen pestis“ tört ki a városban, ahogy azt az október 28-i bejegyzés mondja. Ezért november 7-től fogva nyilvános esti könyörgéseket kezdtek tartani. 1633. őszétől fogva a következő év végéig több mint 250 halottat jegyeztek be az anyakönyvbe, ezek túlnyomó része pestisben pusztult el. Más években a halottak száma kb. 100—150 között mozgott. 1634. október 8-án Kálmáncsei is pestisben halt meg.

1635. január 5-én utóadaként a már említett *Nodificis Istvánt* iktatták be a kőszegi magyar gyülekezet lelkései hivatalába, aki az előző év május 23-án Csepregen írta alá a Concordia-könyvet s akit talán ugyanakkor avattak lelkésszé. *Nodificis* tíz évig volt kőszegi lelkész, utóbb egyúttal a contubernium (esperesség) főjegyzői és helyettes esperesi tisztét is viselte. Kőszegen halt meg 1645. november 27-én. 1645. is nehéz esztendő volt: ismét pestis dühöngött a városban, az áldozatok száma 300 körül volt.

1646. március 9-én foglalta el sajátkezü bejegyzése szerint utóda, *Lethenyi István* a kőszegi gyülekezet magyar lelkései állását. *Lethenyi* ekkor már idősebb ember volt, hiszen 1609—11-ben járt Wittenbergben. Pál nevű fia 1645. február 22-én Kőszegen kötött házasságot Nagy Katalinnal. Közben 1650-ben *Lethenyi* segítséget kapott *Godi Imre* személyében, mivel — az utóbbinak bejegyzése szerint — *Lethenyi* „ereje már-már kimerült volt“ („praefatus clarissimus Pater — sc. *Lethenyi* — viribus paene exhaustus fuisset“). *Payr Sándor* szerint (Dunántúli Evang. Ehker. Tört. 65. lap) *Lethenyi* Kőszegen 1653-ban halt volna meg. Az anyakönyv azonban, amely egészen 1654 végéig jegyzi fel a kőszegi magyar gyülekezetben előfordult

haláleseteket, Lethenyi haláláról hallgat. Így Payr adatát bizonytalannak kell tartanunk.

Godi Imre Lethenyi utódként 1653. Szt. György napján vette át „a város egész magyarságának lelki kormányzását“ és utóda lett Lethenyeknek mint esperes is. Kőszegen szolgált 1661. augusztus 18-án bekövetkezett haláláig. A német gyülekezet anyakönyvében *Klesch Dániel*, aki 1659—62 volt kőszegi lelkész, részletes nekrológot írt róla. Belőle tudjuk meg, hogy Godit gyámja, Kavassy Gábor Győrött a jezsuitáknál neveltette, majd Draskovics György győri püspök Bécsbe a Pazmaneumba küldötte, ahol hét évig tanult filozófiát és teológiát, és tanulmányait dicsérettel végezte el. Visszatérve a sopronmegyei Szanyban lett plebános, majd egy év múlva Győrött kanonok és esperes („archidiaconus“). 1640-ben lett evangélikus és Nádasdy Ferenc Csepregre vitte lelkészül. Innét azonban már három év múlva, mikor Nádasdy áttért a katolikus vallásra, elűzték és — mint a nekrológ mondja, — „a száműzetésben állhatatos“ maradt. Bozsokon, majd Légrádon, végül pedig Kőszegen szolgált lelkész-ként. A nekrológ „Cicero Hungaricus“-nak és „igen jártas szónok“-nak mondja, akiben „a méltóság a vonzó egyéniséggel versenyzett“. Halálával „a magyar szónoki készség — úgy látszik, — kihalt“. Lehet, hogy Klesch Dániel a nekünk kissé fellengzősnek látszó ítéletével túlzott. Mégis érdemes ezt az adatot Godi Imréről feljegyezni és egyházunk történetében számon tartani. Sajnos, Godi Imrének nem maradt ránk semmi írása, így igehirdetői munkájáról nem tudunk képet alkotni.

Az 1658-ban megkezdett német gyülekezeti anyakönyv értékes adatokat tartalmaz a német gyülekezet lelkészeire nézve. Az anyakönyv végén talán *Löhner Kristóf* lelkész összegyűjtötte elődeiről az akkor beszerezhető adatokat és bejegyezte őket. Mivel azonban ezeket a lelkészeket Payr Sándor is felsorolja (id. h. 244. lap), ezek részletezését mellőzöm.

3. A két anyakönyv kultúrtörténeti szempontból is tanulságos. A magyar gyülekezeti anyakönyv többször feljegyzi az év végén csoportosítva a magyar, illetve német gyülekezetben előfordult egyházi funkciókat. Ezeket három egymás után következő évre az alábbi táblázatban közlöm:

	Házasságkötés	keresztelés	temetés
1649. magyar gyülekezet	9	46	92
német gyülekezet	20	91	108
1650. magyar gyülekezet	20	48	74
német gyülekezet	27	67	84
1651. magyar gyülekezet	24	56	42
német gyülekezet	38	38	39

Ha ezek az adatok nem is egészen egyértelműek, — különösen feltűnő, hogy 1651-ben a német gyülekezetben kisebb volt a keresztelések és temetések száma, mint a magyar gyülekezetben, — mégis igen tanulságosak a magyar és a német gyülekezet arányára nézve. Világosan mutatják, hogy a magyar és a német lakosság számszerűleg közel állhatott egymáshoz. Ha a német lakosság va-

lamivel valószínűleg többségben is volt a magyarhoz képest, az utóbbinak nem lehetet tisztán kisebbség jellege. Kőszeg nyilván jóval magyarabb város volt a 17. század közepén, mint pl. Sopron és mint maga Kőszeg is a 18. században a rekatolizálás után, amikor a város erősen elnémetesedett.

Az anyakönyvek sok apró adatot tartalmaznak az egyszerű lakosságra nézve. Különösen a német gyülekezeti anyakönyvben a lelkész az elhaltaknál igen sokszor szinte nekrológszerűen jegyezte be az elhunyt származását, fontosabb életrajzi adatait. Ezek a bejegyzések élesen mutatják, hogy a lelkész milyen aprólékos gondot tartotta számon gyülekezetét és pedig nemcsak a vezető családok tagjait, hanem az egyszerű embereket is: ezekből a bejegyzésekből egyházunknak a dolgozó néphez való közelsége világosan kiténik. Amikor katolikus vezetés alá került az anyakönyv, a bejegyzéseknek ez a formája megszűnt. A különbség itt igen szembeötlő. Érdemes volna a két anyakönyvet ebből a szempontból részletesen tanulmányozni és megvizsgálni.

4. A két anyakönyv az ellenreformáció legdöntőbb fél évszázadának idejéből való. Érthető, ha benne a felekezeti öntudat és a felekezeti harc, sőt elfogultság jelei mutatkoznak. Sokszor egészen szürke bejegyzéseken is átsugárzik az evangéliumi igazságról való meggyőződés, mikor pl. áttérőknél nem mellőzhetik azt a megjegyzést, hogy az áttérő magáévá tette a tévelygéssel vagy hamis tanítással szemben az evangéliumi igazságot. Később, mikor a két anyakönyv a katolikus plébániahivatalba került, egy-egy katolikus kéz is megtette a megjegyzését. A magyar gyülekezeti anyakönyv 107. lapján pl. ez a bejegyzés található:

*„Jobb let volna neki kemenczében égni
hogy sem annyi Lelket pokolra térítseni.“*

A német gyülekezeti anyakönyvbe az áttéréseket is bejegyezték és az evangélikus lelkész ékes címiratában hangsúlyozta, hogy az illetők az evangéliumi hit igazságát fogadták el. Az egyik helyen későbbi kéz közbeiktatott szavakkal és szótagokkal az ellenkezőjére fordította a cím értelmét. Ez az utóbbi eljárás ma nekünk szinte gyerekes játéknak tűnik fel, pedig nem szabad félreismernünk azt, ami mögötte van: a vallásos hit és meggyőződés erejét, amely a 17. sőt még a 18. század embere számára is életkérdés volt. Éppen ebből a szempontból is érdemes volna ezeket az anyakönyveket részletesen tanulmányozni. Bennök viszonylag elég sok egyszerű ember átérését is feljegyezték, helyenként olyan közlésekkel, amelyek az átérés indokaira is világot vehetnek. Nem egyszer találunk közlést arról, hogy egyszerű emberek hitükért vállalták az otthonukból és hazájukból való száműzetést vagy bűzdosást is.

Ez éppen *Nádasdy Ferenc* és az ugyancsak katolikus hitre tért édesanyja, *Révay Judit* kortársaira jellemző. Payr Sándor nyíltan kifejezést adott annak a véleményének, hogy *Nádasdy Ferenc*, aki pedig fiatal éveiben buzgó evangélikusnak indult, azért hagyta el apái hitét, hogy *Esterházy Miklós* nádor leányával, számára igen elő-

nyös házasságot kössön. Hasonlóan Nádasdy Ferenc édesanyjáról úgy véli, hogy az mint özvegy kérője, Forgách Ádám kedvéért katolizált. Attól tartok, hogy túlságosan egyszerűen ítéljük meg ilyen módon a 17. századi vallásváltoztatások kérdését. Maga Payr Sándor közli („Egyháztört. Emlékek“, 214. k. lap) Esterházy Miklós nádor egy Nádasdy Ferenchez intézett levelének részleteit. Benne Esterházy hivatkozik egy vallásos tárgyú beszélgetésükre és Nádasdy egy iratára, amelyben az egyházi atyák idézeteivel igyekezett Esterházyval szemben hitének igazságát megvédeni. Ez arra mutat, hogy Nádasdyt izgatta a hit kérdése, amint hogy nincs okunk kételkedni abban, hogy hasonlóan volt Esterházy Miklósnál is. Nádasdy áttérésének végső lelki indokait természetesen nem fogjuk sohasem megismerhetni. Azonban jelentős feladata volna a 17. század vezető magyar evangélikus lelkészeinek, a Zvonaricsok, Lethenyi István és társaik teológiai felkészültségét, szellemiségét megvizsgálni, hogy meglássuk: mit tudtak adni szigorú lutheránus ortodoxiájuk vonalán neveltjeiknek és gyülekezeteiknek.

Emellett jelentős egyháztörténeti feladat volna annak a megvizsgálása is, hogyan befolyásolta a hitbeli *meggyőződés* alakulását a 17. században a sok áttérés. Mert ha Nádasdy Ferenc talán meggyőződésből is lett katolikussá, azok a tizezrek, akik áttérése folytán kényszerültek katolikussá lenni, bajosan teheték ezt meggyőződésből. Éppen abban a században, amikor vezetőknél, de vezetetteknel is a hitbeli erős meggyőződésnek annyi jelét találjuk, fordult elő nem egyszer, hogy emberek százai és ezrei, akik evangélikusoknak tudták magukat, egyik napról a másikra katolikusokként találták magukat anélkül, hogy erről saját maguk döntöttek volna. Nem kellett-e az ilyen erőszakos áttéréseknek sok embernél olyan lelki törést okozniok, amelyek talán őket magukat is, de még inkább gyermekeiket a vallásos közöny felé sodorták. S nem erősítette-e ezt a felekezeti polémiának az a sokszor kicsinyes, az ellenfeleket könnyűszerrel rágalmazó és mocskoló, ízléstelen formája is, amelynek nem egy példáját ismerjük nemcsak katolikus-evangélikus, hanem evangélikus-református viszonyatban is?

A kőszegi — és más hasonló — anyakönyvek tüzetesebb vizsgálata talán helyel-közzel ilyen kérdésekre is található feleletet. Ez a felelet pedig a keresztyénség jelenkori helyzete szempontjából is tanulságos lehetne. A magyar keresztyénség története ebből a szempontból talán különösképpen is tanulságos lehet, mivel alig volt Európában még egy ország, ahol a reformáció és ellenreformáció, az ennek nyomán kialakult felekezetek olyan szívós és elszánt küzdelmet vívtak volna, és pedig anélkül, hogy valamelyik felekezetnek is sikerült volna a másikat véglegesen és döntő módon maga alá gyűrni. Egyháztörténezeink nemcsak a hazai, hanem az egész európai keresztyénség szempontjából is igen fontos feladatot vállalnának, ha ezekre a kérdésekre történetünkől igyekeznének feleletet keresni.

Dr. Karner Károly

INTERCOMMUNIO

Részletek Magyar László, 1956 júniusában végzett segédlelkész, rendszeres teológiai szigorlati dolgozatából

Bevezetés

A XIX. század második felében igen erősen fellendült keresztyén missziói munka és a XX. század első felében megindult és rohamosan erősödő ökumenikus mozgalmak eddig soha nem tapasztalt erővel vetették fel az egyházak egymáshoz való viszonyának és ezen belül az intercommunionnak a kérdését. Hívó keresztyén emberek, különböző egyházak vezető férfiai eredménytelen munkájuk láttán sokszor döbbsentek rá Krisztus egyháza felekezetekre szakadozottságának tényére és arra, hogy ez a szakadozottság milyen erősen gátolja a missziói munka lendületét, nemcsak a pogány misszióban, hanem az ún. keresztyén országokban is. Mott János szavaiból nagyon jól kitűnik ez; s ugyanakkor meglepő és elgondolkodtató példán mutatja a keresztyénség szétszakadozottságának gátló és zavaró hatását: „Nyugati eszmetársításainkat elméletben és gyakorlatban, úgyszintén végtelen szakadozottságunkat is le kell győznünk vagy legalább itthon kell hagynunk. Kétségtelen, hogy itthoni, részekre tagolt voltunk nagy akadálya a világ evangélizálásának.” A keleti lélekre például a mi felekezeti különbségünk és tanbeli sokféleségünk kétségbeejtően zavarólag hatnak. Mozumdar így adott kifejezést ennek az érzésének: „Unszoltok, hogy legyen keresztyénné. Melyiket fogadjam el a keresztyénség számtalan alakja közül? Mindig Krisztusé leszek, de keresztyénné nem leszek soha!”

Az így meginduló teológiai eszmélődés döbbsent rá annak a helyzetnek a visszásságára, hogy keresztyén egyházak vagy egyháztestek, amelyek külön-külön mind Jézus Krisztus egyházának, vagy Krisztus egyháza részének vallják magukat és közösségben tudják magukat Krisztussal, ne tudjanak találkozni egymással, ne tudjanak közösséget találni egymással az Úr asztalánál. Az ökumenikus összejöveletek úrvacsora-vételének a konkrét alkalmi és a velük kapcsolatban felmerülő problémák pedig minden egyházat, amely tagja az Egyházak Világtanácsának, arra kényszerítettek, hogy szembenézzon ezzel a kérdéssel.

Terminológia

Az egyházak közötti úrvacsorai közösséggel foglalkozó irodalomban állandóan találkozunk olyan visszatérő kifejezésekkel, amelyek egy-egy funkció vagy magartás állandó megjelölései lettek.

„*Teljes communióban*” vannak egymással azok az egyházak, amelyek egy hitvallási alapon állanak, s éppen ezért kölcsönösen igénybe vehetik egymás lelkészeinek a szolgálatát, s híveik kölcsönösen és szabadon részesülhetnek az általuk kiszolgáltatót úrvacsorában. Ilyen viszony áll fenn pl. az ortodox egyház autokefal egyházai között, vagy pl. a legtöbb evangélikus egyház között.

„*Zárt communió*nak” azt a gyakorlatot nevezzük, amikor egy egyház mereven elzárkózik a többi egyháztól, s csak a saját egyházának a tagjait engedi az Úr asztalához. Ilyen erősen merev álláspontot képvisel pl. az amerikai Missouri Synod.

„Nyílt *communio*“ alapelvét vallják azok az egyházak, amelyek bárkinek megengedik, aki a keresztyénség valamelyik ágához tartozik, hogy az úrvacsora szentségében részesüljön, ezért a megterített úrvacsorai asztalhoz meghívják a jelenlevő, más egyházhoz tartozó híveket is. Ezt gyakorolja pl. a legtöbb református egyház.

„*Intercommunio*“: annak a viszonynak a megjelölésére szolgál, amelyben az a két egymástól eltérő hitvallási alapon álló, vagy eltérő hitbéli meggyőződésen levő egyház van, amelyek megegyezés alapján kölcsönösen megengedik saját tagjaiknak, hogy a másik egyház úrvacsorai közösségében részt vegyenek. Ilyen viszony áll fenn pl. egyes anglikán egyházak és az északi evangélikus egyházak többsége között.

A „*korlátozott intercommunio*“ azt a sajátos esetet jelöli meg, amikor az egyik egyház a másikkal csak egy bizonyos fokú *intercommunio*-ban van. Ilyen sajátos helyzet az anglikán egyház és a Délindiai Egyház között áll fenn. A Délindiai Egyház több egyháztest uniója révén jött létre s ezek között az egyháztestek között vannak olyanok, amelyeknél nincs meg az apostoli *successio*, az anglikán egyház pedig csak azokkal az egyházakkal vállalja az *intercommuniót*, amelyek az apostoli *successio* birtokában vannak. Így a két egyház között csak bizonyos korlátok között mozgó *intercommunio* áll fenn.

„*Intercelebratio*“ annak a viszonynak a megjelölése, amikor két, egymástól eltérő hitvallási alapon álló egyház lelkészei egymás kölcsönös kiegészítésére és az egyes funkciók kölcsönös végzésére jogosultak. Ilyen viszony áll fenn pl. a franciaországi evangélikus és református egyházak között.

Az *intercommunió* viszonya a reunióhoz

Hisszük és valljuk, hogy Krisztusnak csak egy egyháza van, a szentek közössége, és hogy az úrvacsora szentségével való élés révén ebbe a közösségbe épülünk be. Ugyanakkor azonban előtünk áll az a tény, hogy a keresztyénség nem egységes, sőt az úrvacsora felőli felfogásban is eltérő felekezetekre szakadozottságban él. Ez a szétszakadozottság a keresztyénségnek egyik legégetőbb és legfájdalmasabb sebe, mert nagyon sokszor megütközést, botránkozást kelt, s így gátolja Krisztus országának a terjedését. Érthető hát, ha felvetődött a keresztyénség külső egységének, egyetértésének és együttműködésének az óhaja. Ebből az egység utáni vágyból születtek meg egyfelől azok a mozgalmak, amelyek az azonos hitvallású egyháztesteket igyekeztek egységbe tömöríteni, másfelől pedig az ún. ökumenikus mozgalmak, amelyek a hitvallási egységeken túlmenően keresik az egység útját.

2. Ezek az egységtörekvések vetik fel a kérdést, hogy az a reunió, amelyeknek az útját és lehetőségét keresik, milyen mértékű reunió legyen és minek az alapján jöjjön létre?

a) A szervezeti egység lehetőségének az útjában súlyos akadályként állanak azok az ellentétek, amelyek az egyes egyházak egyházszerkezeti berendezettségéből adódnak. Vannak egyházak, pl. az ortodox, az anglikán egyház, amelyek egyetlen egyházszerkezeti lehetőségnek tartják az „apostoli *successió*val“ rendelkező püspöki rendet, mások viszont határozottan elvetik a püspöki szervezetet (pl. a baptisták). Ez a szembenállás a keresztyénség szervezeti egységének oly súlyos akadályaként jelentkezik, hogy

leküzdése ma szinte lehetetlennek látszik. De a pusztán szervezeti egység nem is volna elég erős alapja a reuniónak, mert nem jelentené a keresztyénség valóságos belső egységét.

b) A tanítás- és hitbéli egység útjában szintén ott áll az egyes felekezetek közt jelentkező tanításbéli sok különbség. Legtöbb esetben épp a keresztyén tanítás legdöntőbb pontjain. Pl. az úrvacsorát illetően, a bűnről¹ vallott felfogásban, Krisztus megváltói halálának az érdeme felőli tanításban stb. A keresztyénség egységének az útja azonban a súlyos eltérések és szembeállítások ellenére is csak ez az út lehet. A keresztyének élhetnek igen különböző egyházszervezetekben úgy, hogy megvan a Krisztussal való közösségük, de nem élhetnek a keresztyénség lényeges, döntő alaptételeire vonatkozó, egymástól eltérő és egymással szembenálló hitben és tanításban anélkül, hogy Krisztussal való közösségük kárt ne szenvedne. *Csak a tanítás- és hitbéli egység lehet a reunió útja, mert az egyházak mind kötve vannak Istennek Jézus Krisztusban kinyilatkoztatott igazságához és mind kötelezve vannak ennek az igazságnak a keresésére. „Az egység csak belülről kibontakozó egység lehet, csak a központon, az egyház Urára irányuló hiten és az igén — szentségeken keresztül vezethet.”¹*

3. Felvetődik az a kérdés is, hogy vajon a meglévő vagy létrejövő intercommuniók elősegítik-e a reunió megvalósulását vagy éppen a reunió reményének a feladását jelentik?

A meglévő és létrejövő intercommuniók nem jelentik a reunió végső reményének a feladását, de azt világosan kell látnunk, hogy az egyház hitbéli egysége olyan távlatokban van, ahol a történelem már az apokalipszissal érintkezik, — ahogy azt Révész Imre kifejezte. Épp ezért van értelme annak, hogy azok keresztyén egyházak, amelyek tudják vállalni egymással az úrvacsorai közösséget, gyakorolják is ezt, és nem várnak arra, hogy megvalósuljon a keresztyénség egészének az uniója s vele együtt úrvacsorai közössége is. Sőt bizonyos mértékig a létrejött úrvacsorai közösségek talán munkálják is a reunió megvalósulását.

Igen nagy dolog az, hogy úrvacsorai közösségben levő egyházak együtt részesülnek Krisztus testében és vérében, és így külsőleg is kifejezésre jut az, hogy ők ugyanannak a szentségnek a részesei, ugyanazzal az Úrral vannak közösségben, hogy mindnyájan a szentek közösségéhez, Krisztus egy egyházához tartoznak.

Döntő azonban, hogy ennek az intercommunióknak épp úgy, mint a reuniónak, helyes és azonos tanítás és hitbéli látás legyen az alapja! Csak ha Isten igéjének az alapján áll, nem pedig emberek között létrejött kompromisszum bizonytalan talaján, egyedül akkor lehet az intercommunió a keresztyén egyházak reuniójának a munkálója.

Munkálnunk és keresnünk kell Krisztusban való egységünket és egymással való egységünket; de ugyanakkor tudunk kell, hogy ez az egység nem tőlünk függ, ahogy erre minket Krisztus főpapi imádsága is figyelmeztet.³ Éppen ezért nem elégedhetünk meg felszínes szervezeti reuniók kísérletekkel, hanem „olyan egységért kell imádkoznunk és dolgoznunk, amely valóban egység a hitben, korlátlan közösség a szentségek élvezésében.”²

¹ Nagy Gyula: A Biblia tanítása az egyházzal. Az Egyház a világban. 93. lp.

² V. ö. Jn. 17, 21—23.

³ Visser't Hooft: Az egység különböző jelentése és az az egység, melyet az Egyházak Világtanácsa akar létrehozni. Lelkipásztor, 1955. 643. lp.

4. Számolnunk kell azzal a ténnyel, hogy külső körülmények kényszerítő hatása alatt, pl. történelmi tényezők nyomására vagy nehéz történelmi helyzetben intercommunio vagy unió jön létre eltérő hitvallási alapokon álló egyházak között. Nem szabad lekicsinyelnünk ezt a tényt, mert lehet, hogy az adott történelmi helyzetben épp a közös hit vagy azonos állásfoglalás dokumentálása végett született meg, pl. protestáns egyházak intercommunioja vagy unioja római katolikus országokban. Ugyanakkor azonban világosan kell látnunk, hogy az így létrejött intercommunióknak vagy unióknak is csak egy alapja lehet, a Jézus Krisztusban való egység.

Át lehet-e hidalni az intercommunió akadályaként felmerült egyházszerkezeti különbségeket?

Az intercommunio egyik jelentős akadályaként az egyes egyházak eltérő egyházszerkezeti berendezettsége jelentkezik. Azok az egyházak, amelyek az „apostoli successio” birtokában vannak, nem tartják érvényesnek azoknak az egyháznak a szervezeti berendezettségét, rendtartását, amelyeknél ez hiányzik. És mivel szerintük a szentségek érvényes és teljes hatásához is szükséges az apostoli successio, következik, hogy „a nem püspöki egyházak tekinthetők úgy, mint igaz keresztyén közösségek, és szolgálataik tekinthetők úgy, mint Isten kegyelmének határos eszközei azok felé, akik azokban részt vesznek; de az ezekben az egyházakban kiszolgáltató szentségek általában nem lehetnek szentségek igazi értelemben”.⁴ Ezt az álláspontot vallják az ortodox egyház és az ó-katolikus és anglikán egyházak is. Ortodox egyház csak ortodox egyházakkal, az ó-katolikus egyház csak az anglikán egyházzal tudja vállalni az intercommuniót; s az anglikán egyház is csak azokkal az egyházakkal, amelyeknél megvan a töretlen apostoli successio. Innen adódik az a sajátos eset, hogy az angol államegyház a Dél-indiai Egyházzal csak ún. korlátozott intercommunióban van. A Dél-indiai Egyháznak vannak lelkészei, akiket olyan püspökök szenteltek lelkésszé, akik nem részesek az apostoli successionak, sőt vannak, akik nem is részesültek ilyen püspöki szentelésben. Az anglikán egyház ezekkel a lelkészekkel és azokkal a hívekkel, akik nem a püspöki renden belül részesültek konfirmációban, az intercommuniót nem tudja vállalni.

Ezek az említett egyházak az „egy apostoli egyház” meglétét az apostoli successio töretlenségében látják s azért helyezkednek erre az álláspontra.

A református egyház nagyon nyílt az intercommuniós törekvések iránt, s nem igen vet sem egyházszerkezeti berendezettségéből, sem tanítási különbözőségeiből fakadó akadályokat az intercommunió elé. A svájci református egyház pl. a nyílt communio elvét vallja, vagyis „mindenkinek megengedi, hogy az úrvacsorában részesüljön, aki felvette a keresztséget és a keresztyén hitben oktatást nyert”.⁵

Evangélikus egyházunk álláspontja szerint az egyház egysége szempontjából egészen mellékes az, hogy tagjai milyen egyházszervezetben élnek. Az egységnek egy követelménye van, hogy az tanítás- és hitbeli egység legyen. Ugyanígy az intercommunio létrejöttének nem akadály a az egyházszerkezeti berendezettség eltérése sem. Vannak evangélikus

⁴ Intercommunio. 32. lp.

⁵ Intercommunio. 383. lp.

egyházak, amelyeknél megvan az „apostoli successio“, vannak, amelyeknél nincs meg, és mégis úrvacsorai közösségben vannak egymással. Ugyanígy az eltérő hitvallású egyházakkal létrejövő intercommuniónál sem jelentkezik akadályként az eltérő egyházzervezeti berendezettség. Az evangélikus egyházak tehát — C. A. VII alapján állva — a tanítás- és hitbéli egységet vagy eltérést tekintik az intercommunio alapjának vagy akadályának.

Ahogy az egyes egyházak állásfoglalásából látjuk, azoknál az egyházaknál, amelyek nem részesei az apostoli successionak, az egyházzervezeti berendezettség nem gátolja az intercommunió lehetőségét. Viszont azok az egyházak, amelyek az „apostoli successio“ birtokában tudják magukat (kivéve a legtöbb északi evangélikus egyházat), élesen megkülönböztetik magukat a többi egyháztól és nem tudják vállalni azokkal az intercommuniót.

Át lehet-e hidalni ezt a súlyos ellentétet? Ha jól megfigyeljük, láthatjuk, hogy az egyes egyházak állásfoglalása az egyházak közötti intercommuniót illetően az egyházzervezeti berendezettségtől ered még akkor is, ha külsőleg az egyházzervezeti berendezettség jelentkezik az intercommunio akadályaként. Csak egy útja van az áthidalásnak: a Jézus Krisztusban való egység keresése és megtalálása. Ez pedig csak úgy lehetséges, ha az egyes egyházak tanításukat állandóan Istennek a Szentírásban kinyilatkoztatott igéjéhez mérik, és ezt a kinyilatkoztatást tekintik tanításuk és hitük egyetlen alapjának és zsinórmértékének, s minden hagyományt és emberi vélekedést csak másodlagosnak tartanak.

Csupán egyetlen pont van, ahol a szóbanforgó egyházak az ortodox egyház kivételével félre tudják tenni a szervezeti berendezettségből adódó ellenétet: végszükség esetén mindegyik egyház kész kiszolgáltatni az úrvacsora szentségét más egyház tagjai számára is.

Át lehet-e hidalni az intercommunio akadályaként jelentkező tanításbéli különbségeket?

1. Mint ahogy az egyházak egymástól való különbözősége, ugyanúgy az egyes egyházak között fennálló tanításbéli eltérések sem tekinthetők egyszerűen bűnnek, mivel a legtöbb esetben épp az igazság utáni vágy, az igazságkeresés feszültsége hozta létre őket. Ez a tény döntő nemcsak a reuniós, de az intercommuniós törekvések szempontjából is; azzal a reménnyel biztat, hogy azok az egyházak, „amelyeket ma is az igazságkeresés feszültsége fűt“, eljutnak az úrvacsora szentsége felőli helyes és igaz látás hitbéli egységére.

Világosan áll azonban előttünk, hogy az egyházak között fennálló tanításbéli eltérések létrejöttében a bűn rontásának is súlyos szerepe van. Ezért számolnunk kell azzal, hogy ennek a reménynek — a tan- és hitbéli egység teljes megvalósulásának — az útjában igen súlyos akadályok állanak, amelyek leküzdése talán sohasem fog sikerülni teljes mértékben. De az egyes egyházak ennek ellenére sohasem mondhatnak le Isten kinyilatkoztatása helyes ismeretének a kutatásáról, az igazság kereséséről.

Helytelen próbálkozás lenne az, hogy ha az intercommunió megteremtése érdekében az egyik egyház úrvacsora-tanítását ráerőszakolni

próbálnánk a másikra, és nem is járna sikerrel. Helytelen megoldás lenne az is, ha a különbségek figyelmen kívül hagyásával vagy a különbségek megegyezésén alapuló elsimitásával próbálnánk létrehozni intercommuniót. „Minden unió, amely a különbségek elsimitásán alapul, annak a dinamikának a megoltását jelenti, amely azokat létrehozta.“⁶ Ugyanez áll az intercommunióra is. De az így létrejött intercommunio nemcsak az igazságkeresés tüzeinek a megoltását jelenti, hanem jelentheti a Krisztussal való közösségnek az elvesztését is.

2. Mindezek után felvetődik a kérdés, milyen tanításbeli egység szükséges ahhoz, hogy egymás mellett élő, egymással érintkező, eltérő hitvallási alapokon álló egyházak egymással úrvacsorai közösségben éljenek, és mi az egyes egyházak gyakorlata?

A legtöbb anglikán egyház kész elfogadni a következő feltételeket az intercommunio elegendő alapjául: 1. A hit végső alapjául és zsinórmértékéül az Írást kell elfogadni; 2. a hagyományos történeti hitvallásokat, mint a hit elegendő megvallását; 3. és a két szentséget, mint a kegyelemnek az Úr által rendelt eszközét; 4. Szükséges a hagyományos történeti püspökség megléte.⁷ Az anglikán egyház részéről ez a negyedik pont jelentkezik az intercommunio tulajdonképpeni akadályaként, mert amint látjuk az a tanításbeli egység, amelyet megkíván az úrvacsorára vonatkozólag elég tág értelmezési lehetőségeknek ad teret.

Hasonló módon a református egyház sem helyez nagy súlyt az úrvacsorai tanításban való egységre, hanem egy általános meghatározással próbálja biztosítani a hitbeli egységet: mindenki az Úr asztalához bocsátható, „aki az igaz vallást vallja“. Az általános szokás az, hogy a lelkész meghívhat bárkit, „aki tagja a katolikus vagy egyetemes Egyház valamely ágának, hogy kapcsolódjék össze a gyülekezettel az úrvacsorában való részesedés által“.⁸ A svájci református egyház álláspontját már előzőleg említettem. — A református egyházaknak ez a gyakorlata magától értetődően következik az úrvacsora felőli tanításukból.

Az evangélikus egyházaknak nincs egységes állásfoglalásuk. A norvég evangélikus egyház abból a teológiai megfontolásból, hogy az úrvacsora nem embereknek a kezében van, még a lelkésznek vagy a püspöknek a kezében sem, hanem az Úrnak a kezében, azt tartja, hogy „minden helyen, ahol egy keresztyén egyház a Szentírás szerint szolgáltatja ki az úrvacsorát s a szereztetési igék felolvastatnak, az ugyanaz a szentség, tekintet nélkül a látás- és tanításbeli különbségekre“.⁹

A holland evangélikus egyház sajátos, azonos hiten alapuló nyitott communio-életet vall: „Mindenki részt vehet aki hiszi, hogy ebben az aktusban Krisztus cselekszik vele, és adja magát a kenyérrel és borral együtt, mint jelen valóságot“.¹⁰

Ezekkel az egyházakkal szemben az amerikai evangélikus egyházak inkább tartózkodó álláspontot foglalnak el az intercommuniót illetőleg s elég erősen ragaszkodnak ahhoz az általános szokáshoz, hogy „Lutheran

⁶ Elert, W.: *Der Christliche Glaube*. Berlin, 1940. 534—535. lpk.

⁷ V. ö. *Intercommunio*, 364—365. lpk.

⁸ *Intercommunio*, 383. lp.

⁹ *Intercommunio*, 374. lp.

¹⁰ *Intercommunio*, 375. lp.

pulpits for Lutheran ministers only. Lutheran altars for Lutheran communicants only". (Evangélikus szószekek csak az evangélikus lelkészeknek vannak. Evangélikus oltárok csak evangélikus úrvacsorázóknak.)¹¹ Különösen a Missouri Synod foglalt el igen merev és kizáró álláspontot ebben a kérdésben.

Amint látjuk, még az egyes egyházakon belül sincs egységes állásfoglalás a más egyházakkal történő intercommunio tanítás- és hitbeli alapját illetően. Úgy látom, hogy ebben a kérdésben valahol a norvég és holland evangélikus egyházak álláspontjainak az összedolgozásánál kellene keresnünk a helyes utat, nem tartva mellékesnek a hitbeli és tanításbeli különbséget, mert igaz ugyan, hogy az úrvacsorán keresztül maga Krisztus cselekszik, de ezt a szentséget egyházának hagyta, hogy helyesen használja, azzal vissza ne éljen. Ezért szükséges, hogy Krisztus egész egyháza helyesen lássa az úrvacsora szentségét.

Hogyan nézzünk a meglévő intercommuniora?

1. A meglévő intercommuniónak egy része sajátos körülmények között született meg. Létrejöttüknél erősen közrejátszott a történelmi— földrajzi helyzet kényszerítő hatása, az egyes egyházak tagjainak a lakosság közötti megoszlás vagy a korszellem hatása. Az így létrejött intercommunióknál hiányzik az azonos hitbeli és tanításbeli alap, s épp ezért ki vannak téve a „korszellem“ változásainak is. Felvetődik a kérdés, vajon továbbra is ugyanígy fenntarthatók?

Ez a kérdés nem vetődik fel azoknál az intercommunióknál, amelyek az egyes egyházak között az úrvacsora egységes és helyes tanítás hitbeli látása alapján jöttek létre. Hisszük, hogy ezek az intercommuniók külsőleg is valóban biztonságai Krisztus egyháza egységének, még akkor is, ha az egymással kölcsönös intercommunióban lévő egyházak egyházszervezeti berendezettségükben egymástól különböznek, és afelől egymástól eltérően vélekednek.

2. Minket, magyarországi evangélikusokat, közvetlenül érint az az intercommunió, amely köztünk és a magyarországi református egyház között megvan. Önkéntelenül felvetődik a kérdés, hogyan jött létre, és az előbb említett két csoport közül melyikbe tartozik?

A magyarországi evangélikus és református egyházak közötti intercelebratio és intercommunio a reformáció sajátos történeti alakulásából nőtt ki. Körülbelül egy évszázad kellett ahhoz, míg tisztázódott a reformációt követő egyes gyülekezetek hitvallásbeli hovatartozandósága. Egy-egy gyülekezet hovatartozandóságát rendszerint meghatározta földesurának, elsősorban azonban lelkészének hitvallási álláspontja. Így történhetett meg, hogy földesúr-változás esetén pl. egy gyülekezet lutheri irányhoz tartozó prédikátor után kálvini irányhoz tartozó prédikátort kapott, mint ahogy épp így nagyon sokszor megtörtént a rekatolizáció ténye is. Ugyanakkor a római katolicizmus erős ellenhatásának a nyomása mindkét egyházra egyformán ránehezedett, ami a hitvallási különbözőségekből adódó feszültség ellenére is bizonyos mértékű összefogásra készítette a két egyházat. Így vált szokássá helyenkint evangélikus és református lelkészek kö-

¹¹ V. ö. Intercommunio. 375. lp.

zött a kölcsönös egymást kíségetés gyakorlata és így vált szokássá az is, hogy az egyik felekezethez tartozó egyházköztség szórványban élő híveinek a lelkipásztorlását is leginkább a helyben lévő másik felekezethez tartozó egyházköztség lelkipásztora látta el.

Ez a helyzet természetesen nagyon sok visszaélésre adott alkalmat. Ezért szükségessé vált, hogy a két egyház között fennálló szokást egyezményesen szabályozzák. Így jön létre 1830-ban a tiszai evangélikus és a tiszáninneni református egyházkerületek között a nyéki, a dunántúli evangélikus és a dunántúli református egyházkerületek között 1833-ban a nagygeresdi egyezség. Ez a két egyezség azonban elsősorban jogilag rendezi a két egyház kölcsönös kíségetési gyakorlatát. Az egyezséget kötő egyházkerületek célja az volt, hogy a két egyház között közmegegyezésen alapuló, „az evangéliumi szeretethez s idő lelkéhez alkalmazott s tartós békességet eszközöndő“, a „kevert evangélikusokból álló eklézsiákban állandóan megtartandó rendszert készítenének“.¹²

„A két felekezet kölcsönös egyházi összeköttetés megállapításának legelső és legfőbb talpköve s törvénye a kölcsönös kíségetés gyakorlata (templomiok, iskolák átengedése használatra), hogy azt a nagygeresdi egyezség harmadik bekezdése leírja, mert „mind az evangéliumi szeretet, mind a felekezetek atyafisága, mind a századnak a lelke azt kívánja“.

Ahogy látjuk, ezek a két egyház között létrejött megállapodások általában a kölcsönös kíségetés gyakorlatára vonatkoznak, s inkább foglalkoznak átfogóan a két egyház közötti intercelebratio kérdésével, mint sajátosan a két egyház közötti intercommunióval. Erre vonatkozólag a következőket mondja a nagygeresdi egyezség a filiákban és szórványban élő hívekkel kapcsolatban, akiket elősorban érint ez a kérdés: Az egyes szertartásokban... „az úrvacsora kiszolgáltatásában... valamennyire csak lehetséges és csak a legszorgosabb és legsürgősebb eseteket s elháríthatatlan akadályokat vévén ki mindenkor az ő anyaecklesiájok prédikátorának, mint az ő tulajdon lelkipásztorjuknak szolgálatjával éljenek“ a hívek.

Azonban „ha valamely beteg, kinek ott helyben lelkipásztorja nincsen, a másik confession levő prédikátort magához meghívandja, köteles az azon hívásra megjelenni, azzal imádkozni, annak lelki vigasztalást nyújtani; sőt a betegnek nyilvános kívánságára neki az Úri szent vacsorát is annak ősi hitének ritusai szerint kiszolgáltatni, evangélikus betegnek, ha úgy kívánja, ostyából, reformátusnak rendes kenyérből, szorgalmasan vigyázzván a lelkipásztor, hogy az erőtlen lelkek valamely szertartással, amelytől idegenek, meg ne boitránkoztassanak“.

Az egyezség tulajdonképpen tehát csak a végszükségben vagy olyan esetekben teszi lehetővé az intercommuniót, amikor súlyos akadályok állnak útjában annak, hogy valamely egyház hívei tulajdon lelkipásztoruk szolgálatával éljenek. Az 1900-ban megújított és mindkét egyház egészére kiterjesztett egyezség erre vonatkozólag nem mond semmi újat.

Ennek az egyezségnek 1914-ben történt felbontása óta a magyarországi evangélikus egyház egyetemes közgyűlése csak saját egyházi gya-

¹² V. ö. Nagygeresdi egyezség. Horváth Zoltán: A nagygeresdi egyezség. Miskolc, 1941. c. könyvének függelékében. 68. lp.

¹³ Az evangélikus egyház egyetemes közgyűlésének 1917. évi jegyzőkönyvéből a 25. pont. Horváth Zoltán: I. m. 88. lp.

korlatára vonatkozólag állít fel irányelveket. Eszerint az „evangélikus és református egyházak lelkészei egymás helyett kölcsönös megegyezéssel, úgy mint eddig, ezentúl is eljárhatnak, de a kölcsönös helyettesítés kötelessége reájuk nézve nem áll fenn“.¹³ A kölcsönös kiségités gyakorlata a valóságban a legtöbb helyen megmaradt továbbra is, és vele együtt néhány helyen talán az intercommunio gyakorlata is, ha azelőtt szokásban volt; de ez a gyakorlat ma nem egyezségben, hanem csak a közös történeti múltból adódó s az évszázadok folyamán kialakult kölcsönös kiségités szokásán alapszik.

Ahogy látjuk, a magyarországi evangélikus és református egyház között fennálló intercommunio is azok közé tartozik, amelyek sajátos körülmények között, külső tényezők hatása alatt születtek meg. Kialakulását a történelmi helyzet munkálta, megszilárdulását pedig a „korszellem“ segítette elő. Teológiai alapvetésül a keresztyén szeretet szolgált.

3. Világosan kell látnunk azokat a körülményeket, amelyek a kölcsönös kiségités gyakorlatát s ezt az intercommuniót is létrehozták, de ugyanakkor látnunk kell azt is, hogy mindkét egyház sokat köszönhet ennek a gyakorlatnak. Ha megvan, nem szabad hát elvetnünk, mert ez nem megoldása a két egyház közötti intercommunio kérdésének. *Csak egy megoldás lehet: továbbra is fenn kell tartani a két egyház között meglévő, régi hagyományra támaszkodó kölcsönös kiségitést, s ahol megvan, az intercommunio gyakorlatát; de ugyanakkor komoly teológiai elmélyedéssel küzdenünk kell azért a helyes tanítás- és hitbeli egységért, amely biztos alapot adna a két egyház közötti intercommunióknak.*

Ugyanez áll mindazokra a többi intercommuniókra is, amelyek külső tényezők hatására, az úrvacsora felőli egységes látás nélkül jöttek létre. Nem feladásuk a probléma megoldása, hanem az úrvacsora felőli helyes tanítás- és hitbeli egység megkeresése.

Összefoglalás

1. A Szentírás alapján tudjuk és hitvallási iratainkban is valljuk, hogy Jézus Krisztusnak csak egy egyháza van. Éppen ezért a keresztyénség szétszakadozottsága ellenére is valljuk, hogy ebben a „darabokra szakadozott egyházban, annak részeiben is tovább él Krisztus teste, az Una sancta, az egyetlen „ekklésia theou“.¹⁴

2. Krisztus az úrvacsora szentségén keresztül közösségben van egyházával és benne Ó maga adja bűnbocsátó kegyelmét. Ezt a szentséget Krisztus egyházának adta. Ezért szükséges, hogy a keresztyén egyház az úrvacsora szentségével helyesen, Krisztus rendelése szerint éljen és ajándékát helyes hittel ragadja meg.

3. Az úrvacsorában Krisztuson keresztül közösségbe kerülünk egymással, s mi is tagjai vagyunk a „szentek közösségének“. Az úrvacsora szentsége ennek a Krisztusban való egységünknek egyúttal külső jele és záloga is. Ezért megdöbbenő, hogy keresztyének nem tudnak közösséget vállalni egymással az Úr asztalánál, s ezért helyes az a törekvés, mely az egyházak közötti intercommunio megteremtésére irányul.

4. Az egyházak között meglévő és létrejövő intercommuniók nem jelentik a reunió végső reményének a feladását, sőt egy bizonyos mértékig

¹⁴ V. ö. Nagy Gyula: I. m. 93. lp.

talán munkálják is annak megvalósulását. Világosan áll azonban előttünk, hogy mind a reunió, mind az intercommunio problémája végső, teljes, tökéletes megoldást csak Jézus Krisztus újra eljövetelekor nyer.

5. Az egyházak közötti intercommunio egyik jelentős akadályként ma az egyes egyházak egyházszerkezeti berendezettségében fennálló ellentét is jelentkezik. Olyan súlyos akadály lehet, amelynek áthidalási lehetőségét a jelenben még nem látjuk. Csak egy út vezethet a probléma megoldásához, a Jézus Krisztusban való egység keresése és megtalálása, s ennek a hagyományok elé helyezése.

6. Az egyházak közötti intercommunio súlyos akadályként jelentkezik az úrvacsorára vonatkozó tanításbeli eltérés, sokszor ellentét is. Az itt jelentkező akadály leküzdésénél nem szabad felületes megoldási kísérletekkel megelégednünk. Az akadály leküzdésének csak egy helyes útja van, ha az egyes egyházak megkeresik az úrvacsorára vonatkozó helyes hitbeli és tanításbeli egységüket.

7. A meglévő intercommuniók egy része külső körülmények kényszerítő hatására jött létre, az úrvacsorára vonatkozó egységes hitbeli látás és tanításbeli megegyezés nélkül. Ilyen sajátos körülmények között létrejött intercommunióval állunk szemben a magyarországi evangélikus és református egyházak között meglévő gyakorlat esetében is. Meg kell tartanunk a már meglévő intercommuniót, de ugyanakkor törekednünk kell az úrvacsora kérdésében a tanítási különbségek Isten ígéje alapján történő tisztázására és a hitbeli-tanításbeli egyezés megteremtésére. Mert csak a hitbeli-tanításbeli egység lehet az egyházak közt a intercommunio igazi, biztos és szilárd alapja.

Irodalom

Althaus, Paul: Communio Sanctorum. München, 1929. Die christliche Wahrheit. Gütersloh. 1952. Die lutherische Abendmahlslehre in der Gegenwart. München, 1931.

A két egyezség. Horváth Zoltán: A nagygeresdi egyezség c. könyvének függelékéből.

Az 1833-ban kötött nagygeresdi egyezség. Horváth Z.: I. m. függ.

Az 1900-ban megújított nagygeresdi egyezség. Horváth Z.: I. m. függ.

A magyarhoni egyetemes evangélikus egyház 1917. évi egyetemes közgyűlésének határozata a nagygeresdi egyezség felbontása folytán tett intézkedésekről. Horváth Z.: I. m. függ.

Bancsó Antal: Keresztyén Hittan. Sopron, 1905.

Die Bekenntnisschriften der Evangelisch-Lutherischen Kirche. Götting, 1952.

Elert, Werner: Der christliche Glaube. Berlin, 1940.

Horváth Zoltán: A nagygeresdi egyezség. Egyháztudományi tanulmány. Miskolc, 1941. Intercommunio. London, 1952.

Lund. Dritte Weltkonferenz der Kirchen für Glauben und Kirchenverfassung. Witten, Ruhr, 1954.

Masznyik Endre: Evangélikus Dogmatika. Pozsony, 1888.

Mott, R. János: A keresztyén misszió döntő órája. Budapest, 1913.

Nagy Gyula: A Biblia tanítása az egyházzól. Az egyház a világban. 1948.

Nelson: The Realm of Redemption. 1951.

Pröhle Károly: A hit világa. Győr, 1948.

Victor János: A Biblia tanítása az egyházzól. Az egyház a világban. 1948.

Visser't Hooft, W. A.: Az egység különböző jelentése és az az egység, melyet az

Egyházak Világtanácsa akar létrehozni. Lelkipásztor, 1955. november.

Zwlauf Henrik: Az egyház egysége. Budapest, 1947.

Az Ótestamentom helyes értelmezése

J. Astruc-kel, ezzel a bibliatudományokban dilettáns orvossal szokás megkezdeni az őszövetségi bevezetéstudomány érdemleges tárgyalását. Ami előtte volt — beleszámítva — rabbinista vagy a reformáció korabeli tudományos eredményeket is — nem volt egyéb mint nagyon tiszteletreméltó, de egyben gyümölcstelen próbálkozás.

Ez az orvos volt az, aki felismerte, hogy az Elohim és a Jahve név, Isten neveként való megjelölésül, szabálytalanul váltakozva fordul elő a Thora könyveiben. E felismerés alapján mondotta ki azt, hogy e könyvek két, egymástól független forrásirat összedolgozásából keletkeztek. (Mit sem von le tudományos érdemből az, hogy jóval előtte egy Witter nevezetű lelkész ugyanígy nyilatkozott.)

Nyugodtan lehet állítani, hogy Astruc maga sem tudta, hogy milyen folyamatot indított el ezzel a könyvével. Elméletét csakhamar felkapták és továbbfejlesztették. A napjainkig tartó kutatás kiderítette azóta, hogy az E és a J forrásiratokon kívül még más iratok is fellelhetők a Thora könyveiben. Az előbbi két betű mellé odakerült a P (papi irat), a D (a deuteronomiumi irat), sőt a R (a redaktor) betűjel is. Majd még komplikáltabbá tette a helyzetet az, hogy ezeknek az iratoknak több válfaját is felismerték, amit a betűk mellé indexként odaírt számokkal jelöltek. S ember legyen a talpán, aki ma fejben tudja tartani teljes pontossággal az egyes iratok szentírási lelőhelyét.

A Thora kutatás eredményei nyomán a tudósok csakhamar rávetették magukat a Biblia más könyveinek hasonló vizsgálatára is. Itt is kiderült, hogy egyes könyvek nem egy szerzőtől származnak, hanem különböző korok emberének munkái. Szinte divattá lett újabb és újabb betoldást, idegen anyagot felfedezni, ugyannyira, hogy ma már nem egy munkát ismerünk, amely majdnem betűnként meghatározza a Biblia könyveinek forrásiratonkénti összetételét.

Sikerül tehát a Bibliát (majdnem szószerint) apró mozaikszerű darabokra szétszedni, jobbra a filológia eszközeivel. Sajnos, a további munka, a teológiai értékelés már kevésbé sikerült. Hiába határozták meg a kutatók az egyes forrásiratok keletkezési idejét, teológiai álláspontját, adósak maradtak a pozitív értékeléssel, az egységes képpel.

Ez a visszásságot különösen idősebb lelkésznemzedékünk érezte és érzí ma is. Valahányszor ilyen körben előkerül a forrásiratok kérdése — egy kicsit sem csodálható — idegenkedés, sőt sokszor visszatetszés az eredmény. Ők még emlékeznek a világhírhedségre felvergődött „Bábel-Bibel” vitára és a szivárvány minden színében tündöklő Bibliára. Mindkét jelenség az előbbiekből, a Biblia darabokra tördeléséből származott és jóidőre megszakította a bibliai forrásiratok pozitív értékelését, sőt sok esetben kétségessé tette a Biblia, ezen belül az Ószövetség, létjogosultságát.

Nem egy könyv (teológusok tollából) szinte azzal a céllal íródott, hogy bizonyítsa az Ószövetség zavaros, összefüggéstelen, idegen anyaggal teletűzdelt voltát s nem egy (különben nagyon jószándékú és

tiszteletreméltó) tudós azzal fejezte be földi pályafutását, hogy mindent összezavart, de semmit meg nem oldott.

Abba a hibába viszont nem szabad esnünk, hogy valamiképpen lebecsüljük az ún. liberális kor teológusainak erőfeszítését, kutatási eredményeit. Nélkülük, munkájuk nélkül ma nem állnánk ott ahol vagyunk és sokkal kevesebbet értenénk meg az Ószövetségből, mint amennyit ma megértünk.

Ők voltak azok, akik szétfoszlatták azt a közkeletű tévedést, hogy a Bibliát egy síkban, tehát mintegy falra festetten kell nézni. Ők tanítottak meg bennünket arra, hogy a sorok a betűk mögött mélységek, történések vannak, amelyeket nem lehet és nem szabad figyelmen kívül hagynunk. És ha kutatásaik közben ezeket az eredményeket előbbre is helyezték mint a Szentírás isteni inspiráltságának tényét, mégis meg kell becsülnünk azt, amit ránk hagytak.

Mert a nagyobb veszedelmet nem is ők jelentették az Ószövetség tudományos (egyben jobb) megismerésében, hanem azok, akik az inspiráltság hangoztatása mellett elfelejtkeztek a Szentírás történeti voltáról. Akik elfelejtkeztek, vagy nem akartak tudni arról, hogy a Biblia az eseményeken, azok láncolatán át keletkezett.

Ezzel a tévhittel aztán rendszerint együttjárt (sajnos még néha ma is) az a másik tévhit, amely kimondja a Biblia tévedhetetlen voltát. Azt, hogy mondataiban (sőt betűiben) nincsen olyan, ami nem lenne helyes, ami emberi lenne.

Ez a tudományellenes nézet feloldotta az emberi elemet és így légtérbe mozgóvá tette, időtlenné változtatta a Biblia hozzánk szóló üzenetét. Történetlenné, egysíkú tablóvá tette a kinyilatkoztatást, a Biblia történeti eseményeit. A mélység, a nagyon fontos mellékkörülmények nem érdekelték, csak a holt betű. Az olyan írott betű, amelynek csak a szavait értette, (azt sem mindig) de a mögötte lévő életelevenséget nem. Tehát képtelen volt mit kezdeni magával a többezer éven át élt emberrel, aki szemlélője — legyen szabad így mondani — részese, tanúja volt a kinyilatkoztatásnak, az isteni vezetés csodájának.

Ilyen buktatók után hogyan áll ma az ószövetségi bevezetéstudomány?

Úgy, hogy a kiindulásnál mindig két dolgot tart főképpen a szem előtt. Az egyik az, hogy tudja és hiszi, hogy a Biblia az Isten kinyilatkoztatását tartalmazza. A másik pedig az, hogy a Biblia az emberiség történetének, egy bizonyos szakaszában keletkezett könyv, irodalmi alkotás.

Ha bármelyik alapfelismerést elhagyjuk, akkor az előbb említett hibák, illetve tévelygések egyikébe esünk. Így mindenképpen biztosítanunk kell a Szentírás isteni kinyilatkoztatás hordozó jellegét, mert ha ezt nem tesszük meg, ha nem állunk ezen az állásponton, akkor vajmi kevés közünk van az egész Ószövetséghez, annak szelleméhez, annak mondanivalójához. Röviden érdekes kultúrtörténeti adalékot lát a benne leírtakban, mert a megértésnek mindig feltétele annak a felismerése mi az a hitbeli erő, amely a Szentírás íróit eltöltötte.

Ugyanakkor sohasem szabad megfélekednünk arról, hogy az Őszö-
vetség — bármilyen furcsának is hangzik — irodalmi alkotás. (Olyan
könyv, amelyre éppen úgy érvényesek bizonyos szabályok, mint bármi
más könyvre.) Nem regény, nem verseskötet, nem történelmi, vagy ter-
mészettudományi kézikönyv, hanem más, sajátos jellegű irodalmi alko-
tás (A sajátos jellege éppen a tárgyában van.) S ezt a könyvet nem egy
ember, nem is csupán egy embercsoport írta, hanem anyagának össze-
gyűjtésben hosszú századok során jónéhányan vettek részt.

Amiről pedig írtak az sem egyszeri esemény. Nem pl. egy huszon-
négy óra története, hanem hosszú évszázadok eseményeinek sajátosjel-
legű ábrázolása. És éppen ez adja meg az őszövetségi bevezetéstudo-
mány nehézségeit, de szépségeit is.

Ez a tétel széjjelválaszthatatlan. Széjjelválaszthatatlan, mert komoly
hit és komoly tudományos felkészültség nélkül nem lehet eredménye-
sen művelni az őszövetségi bevezetéstudományt.

Hitről kell beszélnünk, mert enélkül ez a mi drága könyvünk
ugyanolyan sorba kerülne, mint bármely ókori könyv és vizsgálata sem
lenne valami érdekes, mint ahogyan a mára nézve kevesek előtt bír
érdekességgel pl. a Hamurabbi kodex, vagy akár az egész Asszurbanipál
könyvtár vizsgálata.

Tudományról kell beszélnünk, ennek a szónak a legtágasabb értel-
mében, mert enélkül vakok vagyunk. Olyan emberek, akik csak sejtik a
körülöttük való világot, de a valóságot, az igazi fényt és annak az árnyé-
kát soha fel nem foghatják. És tudományról kell beszélnünk azért is,
mert ennek híján jogosan illeszthetnek bennünket — a körünkől kí-
vülállók — a babonások, a tudásukban meg nem alapozottak csoport-
jába. Az őszövetségi kutatók bátran merik vallani azt, hogy, amit mű-
velnek az tudomány, mert eredmények az emberi kutatás alapjain jöt-
tek létre.

Persze ez így önmagában általánosítás. Vagy még inkább egy tö-
rekvő és mindent megérteni akaró csoportnak a magatartása. A ke-
zünkbe kerülő külföldi irodalom és a hazai megnyilatkozások sokszor
meghazudtolják azt, amit eddig leírtam.

Ma is vannak, akik a Szentírás, az Őszövetség jogosultságát, mon-
danivalójának a realitását valamiképpen tagadják. Ez az irányzat —
Bultmann és társaira gondolok — csak úgy levegőben ringó illúzióvá
akarja tenni a kinyilatkoztatást, mint a másik amely a Szentírás em-
beri vonaláról feledkezik meg. Bárhogyan is nézzük a dolgot, ha a végső
eredményeket összehasonlítjuk, ez a helyzet. Mert a múltban mindent a
személytől, annak élet és életentúli szubjektív érzésévé tevő mitológiát-
lanítás éppen abból a talajban gyökeredzik, mint, amely a jelenben
akarja ugyanezt cselekedni, amely ma akarja a régi valós történéseket
a mai ember szubjektív érzéseivé lealacsonyítani. (Persze mindkét cso-
port és a közöttük elfekvő enyhébb irányzatú csoportulások is minden-
képpen tagadják ezt a „lelki“ rokonságot és ádáz harcot víva egymás
ellen a saját hibáikat hányják egymás szemére.) Különbséget e két ál-
laspont között lehet tenni többek között azt, hogy az egyik túlon-
túl nagy jelentőséget, a másik meg semmit sem tulajdonít az elmúlt és a
jelen kor forráspolitikai eredményeinek.

A mai, modern bevezetéstudomány sem tagadja a JEPD és R forrásiratok létezését. Sőt nem tagadja a kisebb jelentőségű iratok létét sem, és azt sem tagadja, hogy az Ószövetség más könyveiben is lehet ilyen különbségtétel.

Mindezt azonban nem azzal a szándékkal teszi, hogy az Ószövetséget izeire szedje szét és aztán így darabokra szedve kihangsúlyozza a található ellentmondásokat. Éppen ellenkezőleg: a forrásiratok kutatása közben mindig azt kell figyelni a tárggyal foglalkozónak, hol van az a pont, amely az egyik és a másik iratot összekapcsolja, esetleg magyarázza, vagy éppen kiegészíti. Csak így lehet helyesen és eredményesen munkálkodni!

Ez azonban még nem minden. A filológiai (amely ebben a kérdésben a legtöbbször dönteni szokott), a szorgos és pontos nyelvtani meghatározások önmagukban nem oldják meg a kérdést. Az Ószövetség könyveit nem érthetjük meg akkor, ha nem ismerjük minden egyes könyv és benne minden forrásirat történeti (világtörténelmi), társadalmi, gazdasági, politikai, de legfőképpen teológiai (vagy így is mondhatom üdvtörténeti) háttérét. Ezeket a kutatásokat nem szabad és nem is lehet megtakarítani, mert csak ezeknek a feltárása után tud a bevezetéstudomány pozitív segítséget adni az írásmagyarázatnak.

Ez viszont azt is jelenti, hogy ezzel a bevezetéstudomány kutatási területe kiszélesedett és sok minden olyat kell figyelembe vennie, amely látszólag kívül esik érdeklődési körén és azt is, hogy munkáját nem lehet egyszerűen a régi értelemben vett pusztá szövegkritikának nevezni.

A múlt század végétől a napjainkig tartó ásatások, a Biblián kívüli történelmi és irodalmi források vizsgálata nagyon szép eredményeket tudnak felmutatni. Azt is lehet mondani, a legutóbbi időben onnan kaptuk a legnagyobb segítséget, ahonnan a múltban a legkevésbé mertük remélni: az archeológiától, a keleti népek, az Izráelt körülvevő államok megismerésétől. (Hogy milyen nagy jelentősége van egy régi leletnek azt, éppen a közelmúltban tapasztalhattuk, amikor a Holt-tengeri tekercsek napvilágra kerültek.) Ezek az eredmények egyre inkább világosabbá teszik előttünk azt a hosszú időt, amelyben az Ószövetség népe élt és, amely időben az Isten az első embertől kezdve kinyilatkoztatta magát.

Végeredményben ez a munka valóban az Ószövetség jobb megértését akarja lehetővé tenni és azt, hogy ezen keresztül az igehirdetést akarja szolgálni. Hitet akar ébreszteni (nem rombolni), hitben akar megtartani. Ha ezt meg tudja tenni akkor elvégezte feladatát, mert végeredményben ezt kell megcselekednie.

Vámos József

... Az Úr a maga cselekedetével és szavával hitre buzdít minket. Amde mi történt? Ezt halljuk a prédikációból, erre tanítanak bennünket a családi körben, magasztaljuk az általa még ma is véghezvitt csodákat s íme ez a hit vérünkbe átmenni mégse akar. Akinek pincéje tele van, az elhiszi, hogy az egész éven keresztül talán lesz mit ennie és innia. Aki egészséges, az elhiszi, hogy Isten segíteti rajta. De ha szegénység és betegség nehezedik ránk, azonnal vége a hitnek s nem tudunk mást tenni, mint folyton panaszkodni és jajgatni, mindjárt azt képzeljük, hogy rajtunk segíteni lehetetlen, noha mindennap azt halljuk, hogy Isten a Krisztus által kegyelmes hozzánk, és rajtunk szívesen segít... (Luther igehirdetéséből a Szentháromság után 24. vasárnapra.)

A Magyarországi Evangélikus Egyház levéltárügye 1920–1954

Az evangélikus egyházi közvélemény azokat az iratgyűjteményeket, amelyek szervei — gyülekezetek, egyházmegyék, egyházkerületek, intézmények, társulatok — működésének eredményeül állottak elő, mindenkor levéltáraknak nevezte ugyan, de mégsem ilyenek gyanánt értékelte. Elgondolása szerint az ilyesféle iratanyagnak csak addig van értéke, amíg időszerű s főleg vagyoni-, birtok-jogi vonatkozásokban nélkülözhetetlen, egyébként azonban nem érdemel különösebb figyelmet. Ha már megmaradt valami a régebbi időkből, azt nem szabad tervszerűen megsemmisíteni, de ha nedvesség, őrizetlenség következtében elpusztul vagy elkallódik, az természetes dolog. A korhatárt, amelyen innen már nem érdemes értékét tételni fel az aktákban, 1849-nél látta, sőt látja ma is ez a közfelfogás. Érthető, hogy a felsorolt levéltáraknak szakszerű gondozására figyelmet a vezetőség sem fordított s bennük rejlt kulturális értékekre, azok közzétételére, de még megismerésére sem gondolt. S az egyház múltjának a papi rendbe tartozó kutatói elsősorban a XVI—XVII. századi problémákkal foglalkoztak, ilyenekre pedig adatokat az egyházi levéltárakban alig találhattak, még az ő körükben sem támadhatott vágy, utat törni egy helyesebb felfogás számára. A levéltárak szakszerű rendbentartására az evangélikus egyház körében intézkedés sehol sem történt, soha levéltárosi képzettséggel rendelkező szakember itt nem működött. Az egyházkerületek levéltárait rendszeren a püspöki titkár, a napi adminisztráció vezetője kezelte, egy-egy nagyobb városban valamelyik irodatisztet megbízták a levéltári szekrények kulcsainak őrzetével, mindezek számára azonban a levéltárnokoskodás csak nagyon harmadrendű elfoglaltság volt. Akadhatott köztük egy-egy rendszerető ember, aki egyéni elgondolása szerint összerakosgatta az aktákat, azonban az ilyesféle rendezés sokszor több kárral, mint haszonnal járt. A rendezés valamiféle tárgyi csoportosítást jelentett, sokszor „műfaj” szerint (pl. jegyzőkönyvek) s mert az iktatókönyvek most már feleslegeseknek tündek fel, azokat meg is semmisítették. Ellenőrzés abban a vonatkozásban, hogy az anyag nem pusztul-e, egyáltalán nem volt. A levéltárak csak az esperesi és püspöki egyházlátogatások alkalmával kerültek felülvizsgálat alá, ez a futólagos szemle azonban hatékony nem lehetett. Egyrészt, mert nem voltak lajstromok, amelyek alapján az ellenőrzést végezni lehetett volna, másrészt, mert maguk az ellenőrzést végző esperesek és püspökök általában nem törődtek saját levéltáraikkal sem. A bányai kerület püspöke (Raffay Sándor) nem tudta, hogy saját kerületének 1890—1910 közti iktatókönyveit kiselejtezték, a tiszai pedig (Geduly Henrik), hogy püspöki titkára a levéltárat rendszeresen eladja makulatura gyanánt. Az esperesek még kevésbé voltak alkalmasak az ellenőrzésre. Nem voltak esperességi székhelyek s így a levéltárak minden esperes-változás alkalmával elvben vándorlásra keltek. Az utódnak azonban nem mindig volt kedve elszállíttatni a levéltárat, talán nem is tudta azt falusi paróchiáján elhelyezni. Számára elég volt közvetlen elődjének iratait átvenni, amelyekre mint anteaktákra szüksége volt. Ilyen esetekben a régiebb levéltári anyag valahol megrekedt; a legjobb esetben része lett egy gyülekezeti levéltárnak, sok esetben azonban, ha az iratok nem látszólag elég régieknek, meg is semmisítették azokat. Ha még a tiszai kerületnek Zelenka püspök idejéből való anyaga is Miskolcon maradhatott, magától értetődő az egyházmegyei levéltárak szétzilált, hiánycs állapota. Az

ellenőrzés lehetőségének hiányában igazán csak véletlen folytán következhetett, hogy egyáltalán van még evangélikus egyházi levéltár s ezekben megmaradt az 1850—1945 közti anyag.

Ennek a szerencsétlen állapotnak az alapoka kétségtelenül az a felfogás volt, hogy mindaz a munka, amit az egyháziak végeznek a jelenben vagy végeztek a közelmúltban, jelentéktelen, nem történeti értékű, emlékeit tehát nem is érdemes megőrizni. Ugyanakkor ugyanis, amidőn semmi kísérlet sem történt, hogy egy-egy nagy szerepet játszó egyházi személy — politikus, író, szónok — hagyatékát megszerezze valamelyik egyházi levéltár s így a kútfőanyag ily részei érdeklődés hiányában elkallódtak, az egyház vezetősége jelentős anyagi áldozatokat hozott annak a levéltárnak a fejlesztésére, amelyet a levéltárának érzett és vallott. Ezt a levéltárat, a Magyar Evangélikus Egyházegyetem levéltárát még a XIX. század második évtizedében szervezték meg. Amint az Egyházegyetem élén álló egyetemes felügyelő volt akkor a Magyarországi Evangélikus Egyház ügyeinek legfőbb intézője, ugyanúgy a közvetlen irányítása alatt álló levéltárnak, amely tehát független minden gyülekezettől, egyházmegyétől, feladata lett összegyűjteni mindazt a forrásanyagot, amit az egyházi közvélemény történeti értékűnek vélt. Mindazokat az elszigeteltségükben is, laikus számára is azonnal értékesnek feltűnő kéziratokat, leveleket, iratokat, amelyekben az egyház dicsősége és szenvedése visszatükröződik. Azt a kiválogatott iratanyagot volt hivatva a levéltár magában foglalni, amelyet az egyháztörténeti kutatás, a kor felfogása szerint, elsősorban használhatott fel. Egy magyar műgyűjtő, Jankovich Miklós már 1815-ben oly értékes XVI—XVIII. századi iratokat, majd pár évvel később Luther eredeti végrendeletét adományozta a levéltárnak, hogy ez egyszerre híressé és ismertté lett, további szerencsés vásárlásokkal pedig terjedelemre is jelentős másolati gyűjteményekkel gazdagodott. A XIX. század közepére a levéltár a Magyar Evangélikus Egyház régibb, 1800 előtti korára vonatkozólag — eredetiben vagy másolatban — igen jelentős forrásanyagot tudott a kutatók rendelkezésére bocsátani. Ez a levéltárszervezés kétségtelenül korszerű kulturális cselekedet volt, amely egyházi vonatkozásban méltán állt a Magyar Nemzeti Múzeum vagy a szlovák Matica megalapítása mellett.

Erre a gyűjteményre, amelyet tehát az evangélikus egyház egyetlen levéltárának vallott, az egyetemes egyház 1920-ig változatlanul sokat áldozott. Székházában tűzbiztos, kifogástalan helyiséget biztosított számára hatalmas páncélszekrényvel, oly környezetben, ahol Budapest ostromát is a legcsekélyebb károsodás nélkül átvészelhette, gondozására pedig levéltárost alkalmazott. Ez többnyire valamelyik evangélikus tanár volt, aki mellékfoglalkozás gyanánt hetenként néhány órát fordított a levéltárra. A csekély óraszámú, de mégis rendszeres levéltárosi munka eredményeül 1915-re két füzetben megjelent a levéltár 1794 előtti teljes anyagának regesztagyűjteménye, kéziratban elkészült ennek pontos név- és tárgymutatója, az 1867-ig terjedő anyagnak pedig ugyancsak kézíratos regeszta sorozata.

A XIX. század második felében még mindig példamutató kezdeményezés jelentősége az 1920-as évekre szükségképpen elhomályosult. Paradox helyzet állott elő: az evangélikus közvélemény igazi levéltárának azt az egyházi levéltárat tekintette, amely tulajdonképpen nem is szerkesztett levéltár, hanem gyűjtemény s hozzá hasonlítva a többi levéltárat, ezeket megokolatlanul elhanyagolta. Közben pedig a kutatás szemszögéből nézve devalválódott az egyetemes egyház anyagának tudományos értéke. Amióta az Országos Levéltárban hozzáférhetőkké váltak a vallásügyi rendeletek

eredeti fogalmazványai, a XVIII—XIX. század másolati gyűjtemények így idejű, jelentős terjedelmű állagai a kutatók számára feleslegessé lettek.

A forrásanyag megőrzésének és a történeti kutatásnak az érdeke egyaránt azt kívánta, hogy az egyházi vezetőség figyelme az egyetemes levéltár mellett ráirányuljon a többi levéltárra s ezeket számba vegye, megőrzésükről intézményesen gondoskodjék, ugyanakkor pedig segítségükkel megoldható tudományos problémákat igyekezzék a kutatás középpontjába állítani. A tekintély, amellyel az egyházi közfelfogás az egyetemes levéltárat felruházta, magától értetődővé tette, hogy ez legyen kristályosodási ponttá. A munkát megkönnyítette, hogy ennek vezetője 1947-ben — először az intézmény életében — oly történész lett, aki előzőleg állami levéltárban gyakorlatot szerzett. Ugyanakkor azonban lassúvá is tette az körülmény, hogy a levéltáros csak mellékfoglalkozásként — heti 10—15 órában — látta el munkakörét, sőt ennek a csekély idejének a felét is egyetemes könyvtárnoki teendői vették igénybe.

Az egyház vezetősége lehetővé tette az egyetemes levéltárosnak, hogy 1948 nyarán három hétig töviről hegyire megismerhesse az egyik legnagyobb gyülekezeti levéltárat, a békéscsabait, valamint a békési egyházmegye levéltárát s így fogalmat szerezhessen az ügyekről, amelyek egy gyülekezetet két évszázadon át, egy egyházmegyét pedig évtizedeken keresztül foglalkoztattak, valamint a módról, ahogyan az ügyintézés írásos lecsapóást nyert. Közvetlen tapasztalatai alapján a következő években a levéltáros eredményesen tudta képviselni azt az álláspontot, hogy az egyetemes levéltárban elhelyezést kell biztosítani mindazon levéltáraknak, amelyeknek megőrzéséről birtokosaik nem tudnak kielégítő módon gondoskodni, továbbá a megszűnő egyházi intézmények iratanyagának. 1948-ban az államosításra kerülő iskolák levéltárait még nem sikerült a levéltárnak beszállíttatnia, 1949-ben azonban már átvette a Tolna-Baranya-Somogyi egyházmegye levéltárának régibb anyagát, amely addig a bonyhádi gimnázium épületében volt elhelyezve. Ugyancsak 1948-ban őrizetbe vette az Evangélikus Lelkész Egyesület levéltárát, majd a következő években egymás után a Tanügyi Bizottság, a Luther Otthon, Luther Társaság, Luther Szövetség, Protestáns Árvaház iratanyagát. A jég lassanként megtört és az egyházi közvélemény kezdte belátni, hogy korábban lebecsült levéltárai értékek, amelyekért felelősséggel tartozik. A döntő fordulatot az 1950. 29. sz. törvényerejű rendelet hozta meg, amely a levéltárak birtokosait bejelentés megtételére hívta fel. Az evangélikus egyház a rendelet megjelenésekor úgy tekintette, hogy annak értelmében minden legkisebb levéltáráról is számot kell adnia. Az egyház vezetősége körlevélben utasította tehát a lelkeseket a bejelentés megtételére, de ugyanakkor, hogy egyöntetűen tudjanak beszámolni levéltáraikról s ezekről egységes kép alakulhasson ki, felszólította őket, hogy jelöljék meg a legrégebbi irat keltét, az összefüggő sorozatok kezdő évét, jellemezzék levéltári állagaikat, tüzetesen adjanak számot az anyakönyvekről, végül írják le a levéltárak elhelyezését. Mivel a jelentések egy-egy másolati példányát az egyetemes levéltáros is megkapta, először az evangélikus egyház négy évszázados életében áttekintést lehetett nyerni valamennyi levéltárról. Kitűnt, hogy összesen 331 önálló levéltár van, amelyek szerfelett különböző terjedelműek és értékűek. Van közöttük a XVII. századba visszanyúló, míg mások csak egy-két iratsomót őriznek, ezeket is a legújabb évekből.

A bejelentés elrendelése önmagában is felhívta valamennyi egyházi tényező figyelmét a levéltárak fontosságára, a törvényerejű rendelet utasítása pedig, amelyet az egyházi körrendelet is igyekezett hangsúlyozni, a megőrzésről való gondoskodást határozott és kivétel nélküli kötelességgé tette. 1951-ben az egyetemes levéltáros az egyházi vezetőség elé mint lehe-

tőséget három megoldási módot terjesztett elő. 1. Maradjon minden levéltár mostani helyén, azonban történjék hatékony ellenőrzés formájában gondoskodás, hogy az őrizet megfelelő legyen, a kutatók pedig hozzáférhessenek az anyaghoz. 2. Szerveztessék több-kevesebb központi levéltár, vidéken. 3. Egyesíttessék a levéltári anyag egyetlen budapesti levéltárba, vagyis az egyetemes levéltár alakuljon át országos evangélikus levéltárrá. Mindegyik megoldás mellett és ellen bőségesen lehetett érveket hozni s így döntésre nem is került sor. Mivel azonban minden megoldáshoz szükséges volt az anyag nagyságával tisztába jönni, a LOK vezetője, Borsos Iván tanácsára az egyház vezetősége utasította a lelkészeket, hogy lehetőleg pontosan írják le, mily köbtartalmú lehet a levéltári anyag egy tömbben elképzelve, vagy polcokon, szekrényekben milyen rétegekben fekszik. A bejelentések anyagát feldolgozva, kitűnt, hogy az anyakönyvek nélkül ke-reken ezer levéltári folyóméterre tehető az 1944. év végéig terjedőleg az egész országban szétszórva őrzött anyag. Mindezeknek az adatoknak a birtokában az egyházi vezetőség 1953. februárjában (február 2.) levéltáriügy rendezése céljából ankétot tartott a Teológiai Akadémia történész tanárai, az egyházkerületi levéltárosok és azon evangélikus állami levéltárosok bevonásával, akik a levéltári bizottság tagjai, valamint az egyetemes levéltáros és a főtitkár részvételével. Az ankét, mivel az ezer folyóméter anyagot az egyetemes egyház székházában megfelelő módon elhelyezhetőnek találta, elvben a központosítás mellett döntött, a kivitelét illetőleg azonban a mellett foglalt állást, hogy a beszállításnál előnyben kell részesíteni azokat a levéltárakat, amelyeknek átvételét a levéltárak tulajdonosai maguk kéri-k.

A döntést siettették az egyházi közigazgatási szervezetnek 1952. be-következett egyszerűsítése és összevonása, amelyek eredményéül a négy egyházkerület helyett két új alakult, a 21 egyházmegye száma pedig 16-ra csökkent, s így éppen a legnagyobb levéltárak elhelyezéséről kellett gondoskodni, mivel azoknak régi helyükön maradása indokolatlan lett. Leg-először az újonnan alakult Déli Kerület adta át a Bányai Kerület koráb-ban is Budapesten őrzött levéltárát 1944. végéig terjedőleg, majd az Északi a Dunáninneriét, miután azt Balassagyarmatról átszállította, ugyancsak 1952. nyarán pedig átvételre előkészítettett a pesti Deák téri egyházközség pusztulásnak indult levéltára, valamint az 1951-ben megszűnt két evangé-likus — fiú- illetve leánygimnázium levéltára. A tiszai és dunántúli kerü-letek, valamint az említett hat egyházmegye levéltárainak beszállítását 1953-ban a helyhiány akadályozta. 1954 nyarán sikerült megkezdeni egy kb. 600—700 folyóméter befogadóképességű, korábban könyvraktár cél-jait szolgáló helyiség tatarozási munkálatait, valamint a LOK segítségével 2,3 köbméter deszkát szerezni iratállványok készítéséhez. Sajnos, az áll-ványok megcsináltatása elhúzódott, aminek következtében a levéltárak bez-szállításának 1954-re megállapított terve sem volt kivihető. Mindössze az Egyetemes Gyámintézetnek az utolsó negyedszázadból fennmaradt irat-anyaga volt Sopronból alkalmi fuvarral beszállítható.

A levéltári munka lassúságát legfőképpen a munkaerőhiány okozza. A levéltárosnak 1953. és 1954-ben heti tíz órában kellett ellátnia munkáját s kiegészítő, gyakorlatlan munkaerőket is csak alkalmilag kapott. Sőt, 1954. december 1-től kezdve — más elfoglaltsága miatt — csak öt órát tölthet a levéltárban hetenként. Nem váltak valóra a remények, amelyeket a levéltáros ahhoz fűzött, hogy két lelkész az Országos Levéltárban a gyakorlati ismeretek elsajátítása céljából hat hetet eltöltött. Egyikük ugyanis vidékre távozott, a másik minden idejét pedig az egyetemes felügyelői iroda ügyei-nek intézése köti le. Az eredményes rendező levéltári munka végzésének

biztosítására legalább egy, teljes munkaidőt a levéltárban töltő, szakképzett történész volna még szükséges a levéltáros mellett.

Ennek munkába állítása annál sürgősebb, mert ma a dunántúli kerület győri s a tiszai kerület nyíregyházi levéltárában, valamint a hat megszünt egyházmegye vidéken őrzött levéltárában a kutatás jóformán lehetetlen, a két kerületi levéltárra pedig a most Budapesten működő Déli és Északi kerületi püspököknek is szükségük van a folyó ügyvitelnél. Ha ez a nyolc levéltár felállításra került, gondolni lehet majd további levéltárak átvételére. A legsürgősebb munka elvégzése után a következő feladat a vidéki levéltárak megvizsgálása a helyszínen s róluk csomójegyzék készítése. Ily leltárak mellett az anyag mindenütt meghagyható, ahol megőrzéséről gondoskodni kész a levéltártulajdonos egyházi testület, mivel az esperesi, püspöki egyházlátogatások alkalmával az ellenőrzés hatékonyan gyakorolható, ugyanígy a lelkészváltás alkalmával is az utód felelősség mellett veheti át elődjétől a levéltárat. A gyülekezetek levéltárai tehát csak akkor kerülnének a központi levéltárba, ha azok átvételét maguk kérnék, vagy az anyag veszélyeztetettsége esetén nem tennék meg a szükséges óvintézkedéseket. Az anyakönyvek begyűjtésére azonban nem gondol a levéltár. Egyrészt, mert a leghelyibb jellegű kútfőket jelentik, amelyek az illető község múltjának feldolgozóit érdeklik, másrészt, mert a lelkészek teljes mértékben tudatában vannak azok fontosságának. A háború pusztításai közt is gondoltak biztonságba helyezésekre, — ugyanakkor, amidőn az aktákat sorsukra hagyták — s így minden remény megvan, hogy tűzvész esetén az egyébként is kényesbe eső köteteket meg fogják menteni.

Az evangélikus országos levéltár — programjának megvalósítása után — magában foglalná tehát a régi egyetemes levéltár anyagán és a megszünt intézmények levéltárain kívül a négy egyházkerület s a hat megszünt egyházmegye levéltárát, valamint mindazokat a levéltárakat, amelyeknek tulajdonosai nem akarják tovább hordozni a megőrzésükkel járó terheket, munkatársai pedig a vidéken maradt anyagról egyrészt alapleltárt, másrészt legalább oly tájékoztatót készítenének, amelyek az érdeklődők figyelmét az anyag segítségével megoldható problémákra felhívná. Aligha kétséges ugyanis, hogy pl. a 15 folyóméter terjedelmű győri, a 20 m szarvasi, a 31,5 m békéscsabai, a 32. m soproni gyülekezeti levéltár mindegyike tartalmaz oly forrásanyagot, amely egészen sajátos helyi jellegű, de ugyanakkor általános érdekű kérdések megvizsgálását lehetővé teszi.

M Á L Y U S Z E L E M É R
professzor, egyetemes levéltáros

.. Isten kegyelme, amellyel Krisztus jutalmazza övéit, édesgessen bennünket, hogy annál inkább ragaszkodjunk az ígéhez. Sajnos, bűneink és gonoszságunk miatt veszedelmes napokra jutottunk. A török nyakunkon ül és olyan hatalmas ellenségünk, akit magunkról le nem rázhatunk, hacsak másképp nem fogunk hozzá, mint eddig. Ki biztosít bennünket, maholnap nem jutunk-e mi is a magyarok szánandó sorsára és nem hurcolnak-e minket is feleségeinkkel és gyermekeinkkel együtt török fogságba... (Luther igehirdetéséből a Szentháromság után 25. vasárnapra.)

Kurucgenerális a rózsahegyzi zsinaton

Eperjes főutcáján egy egész sor megemlékezésre méltó ház áll s közöttük van az ódon „bagolyvár“ is. A homlokzat ormán ott áll egy hajdúhuszár szobra. Lendületes kardcsapásra indul a jobbkéz, rozsdamarta széles fringát szorongat nagy dühösen, a balkéz pedig egy tatármódra kibernetvált török fejét tartja diadalmasan üstökénél fogva! Hát bizony, furcsa és rémes szobor díszíti bagolyvárunkat, de valahogy mégis valami melegség tölti el szívünket, ha odatéved tekintetünk. Milyen különös és szép dolgokat tudtak a régi kőfaragó mesterek fabrikálni! Hogy díszítették a házakat! Valahogy szívük egy részét is belevésítették a különféle cifraságokba. Mi azt mondjuk ezekre, hogy hiábavaló és haszontalan dolgokra fecsérték idejüket. Pedig ezek a kőüzemek, kitátott sárkánytorkok, virágszirmok- és koszorúk milyen szépen tudnak beszélni. Csak meg kell érteni a régi üzeneteket!

A bagolyvárban volt, több mint 400 évvel ezelőtt, a mi evangélikus egyházunk első zsinatja. Anno Domini MDIL (1549) itt írták alá az „Öt szabad királyi város hitvallását“: a Pentapolitánát.

Az ódon épület ma az evangélikus gyülekezet tulajdona. Nagy szerencse ez, de még nagyobb szerencsétlenség is! „Ajándéklónak ne nézd a fogát!“ — mondja a közmondás. No, a ház nem ló, nincsenek fogai, csak az „idő vasfoga“ rágcsálja nagy kegyetlenséggel az egész épületet, morzsolgatja a zsinóros hajdúhuszár mentéjét, s talán rövidesen felfalja daliás természetét kardostól, csákóستól és lekaszabolt tatárkoponyástól is!

Amikor évekkkel ezelőtt Eperjesre kerültem, az örökké mosolygó gondnokunk ilyenmódon értesítgetett az épület ügyes-bajos dolgairól:

— Tudod, tiszteletes lelkésztestvér, ezt a vén bagolyvárkastélyt évekkkel ezelőtt egy jószívű gyermektelen özvegy öregnéni hagyományozta gyülekezetünknek. Be is perelte gyülekezetünket egy, az özvegy gyámoltalanságát kihasználni akaró ápolónője. Ő akart a „nevető örökös“ lenni. De bizony „nem jó előre inni a medve bőrére“! A pert elvesztette az összes fórumokon s talán ezért megátkozta az egész bagolyvárat.

— Terhünkre van az épület! Az öregnéni elgondolása jó volt és őszinte. A ház jövedelme majd gvarapítani fogja a gyülekezet bevételeit, hiszen tíz lakbért kap. S amikor a közgyűlésen a ház eladását javasoltuk, nagyon felháborodtak a mi kedves öregeink. Majdnem tékozló csavargóknak neveztek el engem is, elődömet is. Nékik is igazuk volt, de nekünk is! A vízvezeték állandó javításokat igényel, a csatornák örökösen romlanak, pereg a vakolat minden esőzés után! Csak a hajdúhuszár áll a ház ormán rendületlenül. Nem pottyant le még a rémes bombázaskor sem!

Őszintén megvallom, jómagam is haragudtam a bagolyvárra. A hajdúhuszár engem is vészjóslóan megfenyegetett görbe szablyájával, hogy elvágja az én kopasz tarkómat is. A régi házzal senkise akart törődni. Végre „megbüntettünk“ egy közelben lakó fiatal presbitert, viselje a bagolyvár terhét. Türelmes és kitartó ember, derék szabómester. A lipthói Krivány tövéből származik. Az apja és nagypapja is kőműves volt; annak idején ők építették még Budapest palotáit is.

A minap egy válaszfal omlott össze a régi házban. Összeült a gyülekezeti tanács. Mit tegyünk, hogyan javítsuk ki ezt a rakoncátlan bagolyvárat? Ekkor állapítottuk meg, hogy a házban három pince van egymás alatt. Írtunk a műemlékek hivatalának, repülőgépen érkezett meg egy tudós bizottság. Adná a jó Isten, hogy a bizottság jobb eredményeket érjen el mint mi, de... „többet ésszel mint“... — papírossal! Sokat firkáltak, fényképeztek, rajzoltak, terveztek, költségvetéseket készítettek, sőt pénzt is ígértek!

— Az első pincét a lakók használják. A második pincében volt Bethlen Gábor felkelővezér pénzverdéje!

— S mi volt a harmadik pincében?

— Hm!... Az a hír van világszerte, hogy a legjobb bor Tokajban terem, egy régi kihamvadt tűzhányó lejtőin. Ezt a tüzes folyadékot fuvarozták réges-régen Tokajból Eperjesen keresztül lengyel földre. Egy régi szlovák nóta úgy szól jókedvűen, gyalázás nélkül, hogy a magyar és lengyel nemesek nemcsak a hadászásban, hanem az ivászatban is derekasan megállták helyüket (Poliak-Venger dva bratanky, i do šable i do sklanky!)

Tokaji aszú ma nincs a pincében, csak patkányok futkároznak vígan a Tarca-folyóba vezető csatornában. Majd kifüstöljük őket onnan, ha a bagolyvárból múzeum, képtár és könyvtár lesz! Hadd lássa a világ is, mennyire tudjuk értékelni régi szép emlékeinket. Evangélikus gyülekezetünk pedig cserébe újabb, szebb és megfelelőbb házat kap a várostól. Az öreg hajdúhuszár suhogtassa csak tovább is boldogan fényes fringiját és tartsa győztesen levágott tatár-török martalóc-janicisár tarkoponyáját!

Az eperjesi „Bethlen-ház“ (helyesen az „ajnácskői Vécsey“ háza) bizony gyakran mellbevágja szemlélőit. A múlt ökle nagyon erős!

Sok szellemi harc és nehéz küzdelem van a világon. Van olyan mérkőzés és párbaj is, ahol nem fegyverek csapnak össze, hanem a tegnapi és a ma, a múlt és a jelen. A múlt szép, gazdag mivoltával sokszor indul támadásra, kemény vádak emel ellenünk. Valahogy kérkedve rámutogat a jelen hibáira, az élet sekélységére. Azt mondja, a mi szépemlékű és szorgalmas eperjesi vallástanár-történészírónk Frenyó Lajos bácsi: „Dicső elődök, — törpe utódok!“

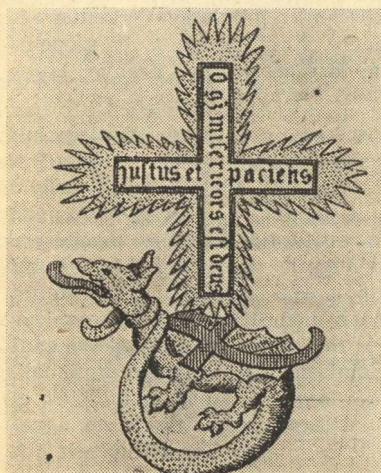
Igaz, hogy sok nehézség, sok roskadozás van a jelenben. De legyünk hálásak Istennek, hogy mi ma élünk és nem tegnap, és nem holnap! A jelennek is vannak előnyei, szépségei. Bizony, tárgyilagosan szólva, több a jelen szépsége, előnye, mint a múlt üzenete és hátránya. A múlt olyan, mint a kitűnő színész. Elhallgatja, eltitkolja hibáit és tévedéseit. Ezeket kell a jelennek józanul és kíméletesen leleplezni. Megtanulni helyesebben járni, dolgozni, kiköszörülni a régi csorbákat, szeretettel pótolni a régi gyűlölködést, becsületesebben élni, küzdeni, imádkozni és bízni a mában is. Nagyobb bátorsággal és melegebb őszinteséggel menni olyan őrhelyekre, amelyekről bizony atyáink-dédapáink megfutamodtak. Megkerülték az élet egyes igen fontos kérdéseit, felületesen intézték el azokat, mert hát igen kényelmes dolog kézlegyintéssel intézni el ügyeket, amelyek kemény munkát, szorgalmat és megértést követelnek. A múlt tartós emlékeit, igazi értékeit és szép üzenetét tiszteletben akarjuk

tartani, sőt fel is használjuk a tanulságokat. Nem lehet azonban a múlt a mi szellemi életünk sóbálványa. Ami megmerevedett, megcsontosodott, meghalt és elmúlt, legyen emlék, tanulság, üzenet. És nem kell állandóan rajtuk sírálni, keseregni. Az idő kereke tovább forog!

Így diskurálgattam a Bethlen-házban a műemléki bizottság tagjaival a helyszíni szemle alkalmából. A múlt iránt érzett tisztelet és szeretet bizony jobban megzavarta agyunkat, mint a jó tokaji bor, amellyel az öreg nemesek-harcosok intéztették az egyház és haza ügyeit, — tisztelet a kivételeknek! Három órát át „veszekedtünk“ ott a második pincében. Két csomag gyertyát égettünk el szerencsésen és ott üldögtünk a nyirkos köveken. Ilyen hőbortos emberek vagyunk mi, a múlt és a történelem szerelmesei. Milyen szépen ülhetünk volna villanyvilágításnál a múzeumi ügyvivői irodában és tüzebben vitatkozhattunk volna, mint ott lenni; szenvedélyesebben, mint a mi derék doktor Luther Mártonunk annak idején az öreg és dühös Eck János doktorral Lipcsében!...

A műtörténészek között egy igen ügyes és fürge ember is volt. Valami rajztanár és fotografus. Igazi szórszálhasogató tanárember. De így is szeretem őt. A harctereken is együtt voltunk. Katonatemetők terveit rajzolgatta. Én pedig, jó Istenem, milyen sok csehszlovák, magyar, román, német, orosz és lengyel katonát temettem el! Még most is fáj a szívem, ha azokra a tömegsírokra gondolok...! A háború a legnagyobb büntett!

Volt bajtársam nem fél a patkányoktól. Lemászott a harmadik mély pincébe. Pedig azt mondogatják a vízvezetési és csatornázási vállalat emberei, hogy ott kígyók és gyíkok is mászkálnak és hogy évekkal ezelőtt ott valakit meg is fojtottak... Ej, mende-monda és nem történelem! De csináljunk belőle mégis csak egy kis csevegést, mert hiszen jól tudom, a mai ideges emberek nem nagyon szeretik a tudományos előadásokat!

— „Nem zörög a haraszt, ha a szél nem fújja!“ Látod Jancsi, kígyót-gyíkot találtam a nyirkos, sötét pincegádor vakolatján! Itt van, le-rajzoltam! Tudod-e, mi ez!

— A sárkányrend nagykeresztje! Láttam már máshol is.

— Mihály arkangyal és szent György harcolnak állandóan a tüzes és veszedelmes sárkányokkal, az eretnek tévtanokkal, az ördöggel és poklall!

— Szomorú jelvény ez, testvér! Tudjuk ezt mi evangélikusok nagyon jól. Mert nemcsak a kereszties-lovagok küzdelmére vonatkozik, amikor a „kutyafejű“ tatárok és törökök ellen harcoltak!

— Ezek szerint Eperjesen is voltak keresztiesek?!

— Voltak bizony. Bártfán is, Nagysároson is és itt is. Védellezték a keleti szorosokat, gázlókat. A városi krónika szerint itt a Vilec-Hurkán volt a keresztetek ápodája a bélpoklosok számára!

— Bélpoklosok gondozásával a karmelita-szerzetesek foglalkoztak.

— És az ágostonrendhez hasonló „gilermiták“. Azt mondja egy öreg sárosi monográfus, hogy ezek a szerzetesek alapították Giráltot, ezt a kedves Sáros megyei kis várost és járási székhelyt.

— Még valamit mondok a sárkányrendről. Zsigmond császár élesztette fél ezt a rendet a 15. század elején.

— Az áruló Zsigmond! Nem tartotta be adott szavát, máglyára küldte Husz Jánost Konstanzban.

— Látod milyen jelszó van a nagykeresztben? „O quam misericors est Deus-justus et pociens!“ (Ó, milyen könyörületesszívű az Isten, igazságos és türelmes!)

A huszitizmus nagy vallási és szociális forradalom volt.

— Zsigmond harca pedig a reakció küzdelme a haladás ellen!

— Az „eretnység“ itt egy utálatos sárkány képében van kiábrázolva. No hiszen a jó öreg trocnovi Zsizska János huszitarihadvezér jól elpáholt a kereszteteket! Rendre tanította a sárkányrendet! Ismerjük a husziták csatadalát: „Imára fel, szent Ige bátor harcosai!“... Az öreg félszemű és végül teljesen vak Zsizska! Nagyon szeretem emlékét!

— Énekelitek-é Szlovenszón a huszita dalokat?

— Természetesen! Csehországi protestáns testvéreink, ne feledkezzenek meg arról a tényről, hogy mi evangélikusok is tiszteljük és megbecsüljük Husz János üzenetét! A fehér kámzsát is örömet viselik szlovák evangélikus lelkészeink az istentiszteleteken. Az albát a huszita papok is viselték. Nemrégén bújtogattam egy derék kurátort, hogy csapjon egy nagyot az asztalra, döngesse meg egyik fiatal lelkészünk elbizakodottságát az egyházi közgyűlésen és mondja meg: „A szlovák evangélikus gyülekezetekben már ösrégi és bevett szokás a hófehér kámzsa használata! Miért akarja önfejjén most eltávolítani?“ Ugyan kinek szúrja szemét ez a szép és ártatlan emlék? A zsolnai, illetve a rózsashegyi lutheránus zsinatokon határozták meg használatát 1610-ben és 1707-ben!

— Szemet szűrni? Nézd csak, mit találtam még a sötét pince nyirkos vakolatán! A vitéz Okályi-Szemszúró lándzsájával éppen a szemén keresztül szúrta át egy kutyafejű tatár koponyáját! Itt van a lovagi címere! És mindjárt mellette valami ismeretlen törökverő bajnok nemesi jelvénye. Karddal hadakozó oroszlán, fent egy vértezett kézben kard s rajta egy levágott törökfej látható. Vajon miért van kétfarkú oroszlán a címerben?

— Mert így van a szent Bibliában megírva: „Az igazak hasonlatosak a gyermeked bizakodó oroszlánhoz!“ (Példabesz. 28, 1.)

— Mit gondolsz, lelkésztestvér, melyik nemesi címer fog a te sáros-zempléni híveidnek legjobban tetszeni?

— Bizony! ez a kettő! Kurucok vannak rajta! Ők képviselik Kelet-szlovenszko múltját!

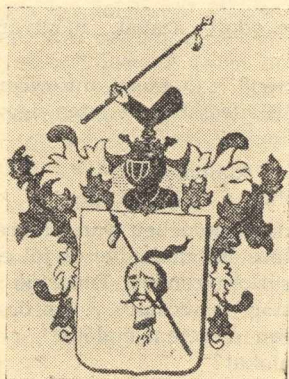
— Kik voltak a kurucok?

— Hát a keresztetek, természetesen nem mint a sárkányrendi hu-

szitagyűlölők! „C r u x” latin szó, keresztet jelent. A későbbi kor keresztieszkatonáit népiesen kurucoknak hívták.

— No és miért fog híveidnek tetszeni ez a lovas?

— Hát tudod, bajtárs, ami igaz — igaz! Reánk, akik itt lakunk Kelet-szlovenszón, bizony elég dölyfösen és megvetéssel néz még a világ. Léhűtő fráterek „konyároknak” — „lócsiszároknak” csúfolgatnak bennünket! De miért? Hol tenyésztek Szlovenszón a legszebb lovakat? Nálunk

Okályi Szemszúró címere

Törökverő vitéz címere

Sáros-Zemplénben! Itt nevelik a tüzes paripákat a mi türelmes és dolgos gazdáink. Nagy szeretettel és odaadással gondozzák a szép csikókat. Még egy szép sárosi szlovák nótában is így csendül meg a meleg hang:

„Édes lovam, piszkos a víz, ne igyál!
a jávorfalevele reászáll!”...

Az állatorvosok a legnépszerűbb tanult emberek népünk előtt. Lám itt Eperjesen már egy új, szép, modern és hatalmas állatkórház is van. Ez a körülmény nem a véletlen játéka! Itt keleten ósidóktól kezdve forradalmárok, születtek katonák, lovashuszárok éltek. Lapozgassunk csak a történelem lapjain! Ugyan honnan szedték Bocskay István, Bethlen Gábor és Rákóczy Ferenc a hű, bátor és vitéz kuruchuszárokat? A magyar hajdúk és a sáros-zempléni szlovák junákok közül. A határvédők unokáinak ereiben még most is meg van az állandó harcikészség! Csak zászlót kellett bontani a Habsburgok, a labancok ellen s ha megszólalt a tárogató, mentek a harcosok küzdeni a zsarnokok ellen az igazságért, szabadságért és a vallásszabadságért! Kitűnő lovasok voltak ezek mind és jól forgatták a kardot, buzogányt, csontos karabélyukat, de a szeges csépeket, kaszákat és vasvillákat is!

— Hát az igaz, hogy hevesvérű „konyárok-lócsiszárok” vagytok! Ez a ti szerencsétek, de a ti szerencsétlenségetek is. Szalmalángos fickók vagytok, nincs bennetek kitartás! Ez a ti különleges szlovák bajotok egyáltalában!

— No és milyenek vagytok ti, huszita trombitások?!

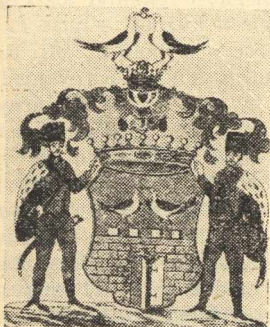
— Ne veszekedjünk! Mondd meg inkább, melyik a legszebb régi nemesi címer Eperjesen?

— Ez itt! Két galamb csókolódzik a bástya ormán!

— Tudom, bajtárs. Ismerem én is a nótákat: „Két galamb ül a kassai torony tetején, irigykednek az emberek a két madár szerelmén!”

— Nem a két galamb tetszik a címeren, hanem ez a két kipödrött bajuszú kardos-csattos, cifra kacagányos kuruc! Mondjuk rá, hazudjunk egy nagyot, hogy Petrőczy István kurucgenerális címere!

— Mit olvastál róla?

Petrőczy István kuruc generális címere

Kuruc kapitány címere

— A leghíresebb kurucforradalmár Thököly Imre unokaöccse volt ökegyelme. Thököly vezette a legbátrabban kurucait a gaz Habsburgok ellen, akik más, komolyabb és fontosabb feladatot nem is ismertek, mint-hogy az „eretnekeket” pusztítsák, elvegyék az evangélikusoktól és a reformátusoktól templomaikat, elűzzék lelkészeiket, börtönbe vessék a hitvallókat, gályarabokká tegyék prédikátorainkat! A hóborz és vérszopó Karaffa Antal császári labancgenerális 1687-ben pár hónap leforgása alatt 22 hű evangélikus embert fejeztetett le itt az eperjesi öregtéren. Gyönyörködött kínjaikban, elkobozta vagyonukat. Ez ama nevezetes „eperjesi mészárszék”!... Itt van a szomorú esemény 270. évfordulója. És még egy másik szép emlékűnnep is meg fogja dobogtatni szívünket. 250 évvel ezelőtt, 1707. április 3—7. napjain volt Rózsahegyen a forradalmi evangélikus zsinat!

— No és mi közötek néktek ehhez a zsinathoz?

— Tudod, bajtárs, mi nagyon is gyakran hivatkozunk dicső múltunkra. Nagyon gazdag egyházunk története itt Eperjes és Kassa környékén. De én azt hiszem, hogy a múlt iránt táplált tisztelet, kegyelet és szeretet eredménye nem lehet más, minthogy mi mindnyájan megtanulunk ma minden embert szeretni, megtanulunk becsületesen dolgozni, egymást megsegítjük, nem fogunk gyűlölködni, megcivósoljuk a sérel-

meket, eltávolítottuk a jó Isten segítségével a múlt tévedéseit. És hidd el, erre tanít minket Petróczy István kurucgenerális emléke is! 250 évvel ezelőtt ő elnökölt a rózsahegyzi zsinaton. Ezt olvasom róla Zsilinszky Mihály könyvében:

„Petróczy tábornok volt a megtestesült remény kifejezése. Széles válla és óriás melle teljes összhangzásban volt nagy fejével, melyről hosszú hajfürtök borultak le egészen a válláig. Arca örökké mosolygott, mintha csak azt fejezte volna ki: ne féljetek, amíg én itt vagyok! Kívánsága sok trefás megjegyzésre adott alkalmat. Azt mondták, hogy ha az egyház is oly erős alapokon fog nyugodni, mint Petróczy István ökegyelme, akkor léte hosszú időre biztosítva van... Jóízűen tudott nevetni. Bercsényi „pihegő“ és „szuszogó“ tábornoknak nevezte II. Rákóczi Ferenc fejedelem azonban, mint ritka becsületességű hű emberét és tanácsosát szerette; eleltréfálgatott vele és sokszor merített reményt az ő optimizmusából.“ Amíg a jó eredmény kilátása mellett küzdött a haza és a protestáns vallás szabadsága mellett addig Petróczy is boldog volt. Reményei versenyt vágtattak lovával. Mindenki tudta, hogy ő az evangélikus vallás szabadságának rendíthetetlen hőse s így méltó tisztelet tárgya hitfeleinél. Mindenki tudta, hogy nála a hitbuzgóság nem tettetés, hanem belső meggyőződésen alapuló és Isten intézkedéseinek megnyugvó keresztyéni bizodalom és hűség kifejezése. Anyja, Thököly Erzsébet, éppoly nemesítőleg hatott kedélyére gyermek korában, mint neje, br. Révay Erzsébet, férfi korában. Minden csapás esetén tudott vigasztaló gondolatot találni. Hat fia volt; mind a hatot elragadta tőle a halál. De ő, bár szíve vérzett, megtartotta jó kedélyét és megnyugodott Istennel rendelésében. Az országos és katonai gondok között nem feledkezett meg egyháza ügyeiről sem. Ő volt a zsinat tartásának legbuzgóbb apostola s ennek lehetett köszönni azt is, hogy egyhangúlag őt választották meg annak elnökéül.“

— No és mit olvasol ki az „ő“ cimereből?

— Nézd, bajtárs: két galamb áll a bástya ormán. A várkapu ki van nyitva. A galambok egy szép gyűrűt tartanak csőrükben. A gyűrű mindig a hűség és a szeretet jelvénye. A két galamb pedig nem más, mint az imádság és a becsületes munka. Ezekkel kell minden időben gyarapítani testi és szellemi javainkat. A legnagyobb kincs azonban mindig Jézus Krisztus szent evangéliuma, azon örvendetes hír, hogy a mi jóságos és kegyelmes mennyei Atyánk nekünk, tékozló és elvesztett gyermekeinek egyszülött Fia érdeméért kegyelemből üdvösséget adományoz. Megbocsátja vétkeinket, új életet és örök boldogságot nyújt.

— Szerinted tehát, bajtárs, a mi emberi múltunk, történelmünk, habár gazdag és szép is, mégis tömve van nyomorúsággal, gyarlósággal, bűnnel?

— Igen. Tartós és értékes csak az lehet „ami az Istentől született, legyőzi a világot: és ez a győzelem, amely legyőzte a világot: a mi hitünk.“ (1 Jn, 5, 4.)

— Gyorsírom szavaidat, bajtárs, majd elmondom szabadságom alatt odahaza Prága mellett!

— Azt jól teszed. Írd még meg, hogy a rózsahegyzi zsinat rendet kívánt teremteni Sion berkeiben! Ott voltak a mi kedves lutheránus püs-

pökeink is. Az öreg exuláns Zabler Jakab Bártfáról. Sokat szenvedett és bűjdosott. Ott volt a későbbi vértanú Kerman Dániel püspök. Hevesen szónokolt az édeskés pietisták ellen. Egyházzrontó rókának nevezte el őket. Ott volt Pilárik István, selmecbányai evangélikus püspök és Bodó András kurucpüspök és tábori lelkész a Gömör megyei Csetnekről. Elnyomottakat vigasztalt, reményeket ébresztgetett a kétségbeesettek szívében.

— Hozott a rózsahegy lutheránus forradalmi zsinat valami érdekes határozatot is?

— Természetesen. Például a zsinat megtiltotta a lelkészeknek, hogy meséket és mondákat szövögessenek a prédikációkban. Elrendelték, hogy Urunk kín szenvedéseinek történetét minden gyülekezetben olvasgatni kell. Evangélikus lakodalmakat csak szerdán és csütörtökön lehet tartani még pedig szerényen. Ivászatok, halotti torok és lövöldözések nem tűrhetők Krisztus egyházában Nem kell babonáskodni és hullákat ázni ki a sírokból, lefejezni a rothadó tetemeket, mivel kísértetek nincsenek! Az evangélikus istentiszteleteken minden imádkozásnál mindnyájan térdepelnek. A papok az oltár előtt és a szószéken is, a felnőttek a padokban, a legények a karzaton, a hajadonok az oltár előtti térségen. A rózsahegy zsinat fogadta el végérvényesen az utolsó szép egyetemes lutheránus hitvallási iratot is: a „Formula Concordiae-t. Hát ezek a múlt üzenetei.

A sárkányrend tanulsága alapján tehát szeretettel üdvözljük a huszita hagyományok örökösét, a megújított Testvér Szövetséget (Jednota Bratská), Comenius Amosz János egyházát. Most lesz hitvallásuk 500-ik évfordulója (1457).

A kutyafejű tatárok és törökök ellen harcoló és labancokkal küzdő címerei pedig hűségre szólítanak bennünket, akik ismerjük és szeretjük történelmünk ama fejezeteit is, amelyek a 270 éves „eperjesi mészárszék-ről“ s a 250 éves rózsahegy zsinatról beszélnek.

Mélyen fekszik az eperjesi „bagolyvár“ harmadik pincéje. Mélyebbek azonban itt a közelben a sóbányák aknái és még mélyebbre mennek a mi becsületes bányászaink az újonnan felfedezett Szobránc-környéki szénbányákban. Tanuljunk tőlük is nem fegyverrel, hanem imádsággal és becsületes munkával harcolni az új életért, Istenben bízni, felebarátainkat őszintén szeretni! Talán így szebb lesz az élet, mint annak idején, amikor dédapáink paripákon vágattak véres ütközetekbe, egymásra rontottak ott, ahol ma zúgva-búgva traktorok és kombájnok szántanak, vetnek, aratnak és csépelegnek. Talán így jött el ama kor, amelyről Petrőczy István kurucgenerális is álmodozott, amikor Bibliájában ezt olvasta a zsoltárok könyvében: „Az irgalmasság és igazság elől találják egymást, az igazság és békeség egymást csókolják. Az igazmondás a földből csemetézik és az igazság mennyből alátekint. Az Úr is minden jót ád, hogy a mi földünk megteremje az ő gyümölcsét. Az igazság jár ő előtte, és annak előmenetele léssen!“ (Zsolt. 85. 11—14).

Ct. J. Handzo.

Szlovákból fordította:

Schöpfli Géza, eperjesi nyug. evang. kollégiumi tanár.

Luther életének földrajzi helyei mai állapotukban

Sokszor hallhattunk Luther életrajzával és működésével kapcsolatban városokról, melyekben a nagy reformátor időzött, vagy hosszabb ideig lakott is. Nagy idő telt el a reformáció kezdete óta, 1957-ben 440. éve lesz, hogy Luther Márton wittenbergi fellépése megindította a reformációt. E közel négy és fél évszázad alatt Európában óriási háborús események pusztítottak. Gondoljunk csak a legnagyobbakra: a harmincéves háborúra, a napoleoni háborúkra és a két világháborúra. Nálunk Magyarországon a XVI. századból, Luther-korából alig maradt meg valamilyen épület. Hiszen az elmúlt időre esik többek között a százötvenévig tartott török hódoltság is. Ilyen formán bennünk az a hamis nézet alakulhat ki, hogy másutt se igen hagyott meg „az idő vasfoga” olyan épületeket, amelyek félezerévesek lennének és bizonyára így van ez azokkal az épületekkel is, amelyekben Luther Márton élt és munkálkodott.

A valóság azonban egészen mást mutat. A második világháború előtt is és alatt is többször volt alkalmam járni Luther Márton szűkebb hazájában, ebben az esztendőben kétszer is, többek között *Karner Károly* teológiai tanár testvérünkkel is. Bizonyára érdekelni fogja lelkésztestvéreinket, de többi hittestvérünket is, hogy mit lehet ma látni azokból az épületekből, amelyekben Luther élt és munkálkodott, mi maradt meg belőlük, milyen állapotban vannak, ha egyáltalán megvannak?

Amikor ezekre a kérdésekre válaszolni akarunk, nagy feladatra vállalkozunk. Bizonyára mindnyájunk nagy öröme ugyanis oly sok épület őrzi ma is Luther emlékét, hogy nem egy rövid cikkben, de egy nagy könyvben sem lehetne részletesen elmondani, mi mindent láthat a mai ember a nagy reformátor életének ezekből a külső kereteiből, ha alkalma van Németországba, különösen a Német Demokratikus Köztársaságba ellátogatni. Az alábbiakban csak a legfontosabbakat fogjuk elmondani abban a reményben, hogy lesz alkalom bővebben is részletezni, amit most röviden általános tájékoztatásul elmondunk, s különösen, hogy hittestvéreink, lelkészeink közül egyre többen látogathatják meg egyháztörténetünknek ezeket a nevezetes helyeit.

Kezdjük mindjárt a várossal, melyben Luther született és meghalt. Mint tudjuk *Eisleben* a neve. Ez év szeptemberében volt alkalmam pár órát tölteni ebben a városban. Meg kell mondanom, hogy történelmi tanulmányaink, főleg a hittanórák hatására azt gondoltam, hogy valamilyen nyomorúságos bányász falut fogok látni, amikor Eislebent felkeresem. Nagy volt azonban a meglepetésem, amikor megérkeztem erre a nevezetes helyre: ez bizony komoly, szép város, élénk forgalommal, gyönyörű régi épületekkel övezett főtérrel, nagyszerű építményekkel. Talán nincs is olyan magyar vidéki város, mely városiasság tekintetében csak meg is közelítené. És milyenek azok az épületek, amelyek Luther emléket őrzik? Ott van mindjárt az a kisebb emeletes ház egy sarok-telken, melyben Luther született. Ez bizony most is ház a javából, mondhatnánk lakható állapotban. A kert sarkában, két utca keresztezésénél Luther szobra. — Nem mesze Luther szülőházától emelkedik a magasba egy hatalmas, masszív kötemplom: itt részesült Luther a szent keresztségben. — A gyönyörű, középkori jellegű épületektől övezett főtér egyik sarká-

ban ott áll a ház, múzeumná átalakítva, melyben Luther Márton földi életét befejezte. Meghatódva szemléli az ember ezeket az épületeket, melyeket a reformáció megkezdője iránti kegyelet ilyen gondosan megőrzött és ilyen jó karban tart. Valamilyen emberi büszkeség is felébred a szívünkben, amikor akár a város szélén lévő táblákon, akár a postabélyegzőn olvassuk: „Lutherstadt — Eisleben.“

Ugyanilyen megjelölése van hivatalosan *Wittenbergnek* is:

„Lutherstadt-Wittenberg.“ Ez is komoly, szép város, a modern élet lüktet benne. — Komoly gyáripára is van. Akit a Luther iránti kegyelet vezet ebbe a nagyhírű városba, legelőször a vártemplom érdekli. Áhítattal pillantjuk meg már messziről a vártemplom koronára emlékeztető, kupolás tornyát. Az oldalkapu ércből van. Ércbe öntötte, jól olvashatóan látható rajta a kilencvenöt tétel. Bent a templomban megilletődve állunk meg a nagy lapos kő mellett: alatta pihennek a nagy reformátor hamvai. — De meg van Wittenbergben az úgynevezett várostemplom (Stadtkirche) is. Ez a templom a főtéren van, melyet Luther és Melancthon szobrai díszítenek. Bent a templomban megvan az a szószék, amelyről Luther oly sokat prédikált. — Innen szűk, forgalmas utcán kell pár száz lépést tennünk, s rátalálunk a kolostorszerű házra, melyben Luther és családja lakott. *Thulin Oskar* professzor, az itt berendezett múzeum igazgatója, akinek sok kedves ismerőse van magyar egyházunkban, boldogan vezet végig a szobákon és nagyobb helyiségeken, melyek a nagy reformátor emlékét őrzik. Az egyik hatalmas teremben megfakult, régi zászló: a Wittenbergben tanult magyar diákok egyesületének zászlaja. Szemléltető tábla érzékelteti, hogy Wittenberg mennyire központja volt a lutheránus szellemi életnek az elmúlt századokban. Éppen a magyarországi diákok példáján szemlélteti a táblázat, milyen sok magyar diák tanult a reformáció utáni évszázadokban Wittenbergben. (Több ezerre rúg a számuk.) A lakóhelyiségekben is sok mindent lehet még ma is látni, ami Lutherre emlékeztet.

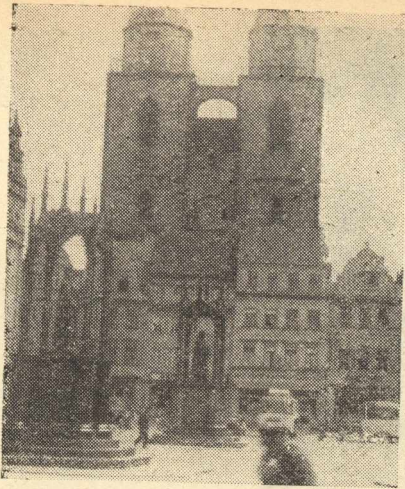
Kelet-Németországban ma a legszebb kirándulások közé tartozik, ha az ember *Eisenach* városát keresi fel. Mint tudjuk, itt járt Luther iskolába s mint szegény diák itt énekelgetett diáktársaival a jobbmódú, környöretes lakosok ablakai alatt. A háború alatt megsérült ugyan annak a jószívű asszonynak, Cotta Orsolyának a háza, aki a kis Luther Mártont egyidőre magához fogadta, de már teljesen rendbehozták, s mint középkori épület egyike a legszebbeknek, amit csak a mai korban még látni lehet. De megvan Eisenachban az a „latin-iskola“ is, ahol Luther diákoskodott. Amikor egyszer felkerestem ezt az iskolát, egy őszi délelőttön, kísérem figyelmeztettek, hogy az udvaron és a folyosókon hal-kan beszéljünk, mert folyik a tanítás. Az iskola épületen nem sok változtatást eszközöltek a reformáció kora óta, de ma is alkalmas arra, hogy középiskola legyen.

Ha Eisenachot felkeressük, egyszerre két fontos történelmi helyével ismerkedünk meg a nagy reformátor életének. A festői szépségű természeti környezetben, erdős hegyek közti völgyben meghúzódó városka ősi várhegye ugyanis az a *Wartburg*, hol Luther tíz hónapot töltött, mint „György-lovag“, s ahol lefordította anyanyelvére az újszövetséget, s megteremtette a német irodalmi nyelvet. Az Eisenach felé közeledő

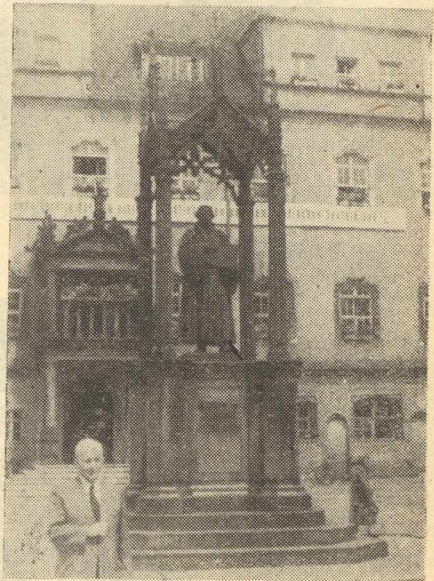
utas már messziről látja a meredek hegyre épített vár szögletes tornyát. Az út meredeken halad felfelé. Majd a járműből ki kell szállni s vagy gyalog tesszük meg az út hátralévő nagyon meredek részlegét, vagy pedig a ma is megmaradt középkori lehetőséggel élünk: számárháton baktatunk felfelé. Nem lehet néhány sorban elmondani, mi mindent lehet ebben a csodálatos várban látni. Minket magyarokat különösen meghat már az, hogy itt lakott sok-sok száz évvel ezelőtt Árpádházi (Szent) Erzsébet, akinek a kötényében a legenda szerint a szegényeknek vitt kenyerek rózsákká változtak. A vár egyes részletei még a XI. századból valók. Festői látványt nyújt a szűk várkert gyönyörű virágaival, sok-sok rózsájával és kókútjával. Órák kellenek hozzá, hogy az ember a szebbnél-szebb termeket bejárja, s megcsodálja bennük a reneteg régi művészi emléket. És eljutunk abba a szobába is, ahol Luther a bibliát fordította. A vár gondnokától megkérdeztük, hogy hol van az a tintafolt, amely úgy keletkezett, hogy állítólag Luther tintatartóját az ördöghöz vágta, amikor munkája közben megjelent. A gondnok elmondta, hogy ez legenda, mely valószínűleg Luthernek abból a kijelentéséből származott, hogy ő az egyházban meghonosodott ördögi tévedések ellen tintával, vagyis írásaival harcol. Káprázik a szemünk, amikor látjuk a restaurált hangverseny-termet, mely a középkori dalosversenyek emléket őrzi, s ahol most is tartanak minden évben dalosversenyeket. Azután ott van a kápolna, melyben vasárnaponként ma is tartanak evangélikus istentiszteletet. Csodálatos mozaikok, fafaragások, évszázados gobelin-képek, kőoszlopok, folyosók, átjárók, — ilyen elemekből tevődnek össze az ember emlék-képei Wartburgról. Nem győzünk csodálkozni: sok-sok évszázadon át milyen jó karban megmaradt mindez! Nem is csoda, ha most is naponta százával keresik fel Németország mindkét részéből és a világ minden tájáról ezt a gyönyörű helyet. Mégis mindez nem véletlenül, nem magától maradt így meg. A német nép minden időben sokat áldozott azért, hogy ezek a régi szép történelmi helyek jó állapotban megmaradjanak. A második világháború után, melynek pusztításai aránylag jól elkerülték őket, a Német Demokratikus Köztársaság illetékes szervei különösen nagy súlyt helyeztek arra, hogy ami javítani és rendezni való volt ezeken a helyeken, költséget és munkát nem kímélve, mielőbb elvégeztessék. Hiszen Luther nemcsak hithős a szemükben, hanem főleg azzal, hogy a német irodalmi nyelvet megalakította, a német nép egységének is fontos történelmi tényezője.

— — — Nagy embernek, Isten áldott bajnokának, a nagy reformátornak külső, földi nyomdokain legfrissebb tapasztalataink és benyomásaink szerint próbáltuk végig vezetni kedves Olvasóinkat. Nagy történelmi és művészi értékük van ezeknek a helyeknek. Nekünk evangélikusoknak azonban az a fő kívánságunk, hogy amikor így legalább gondolatban meglátogattuk a lutheri reformációnk ezeket a fontos emlékeit, indítson bennünket ez a zarándokút arra, hogy mai életünkben a nagy reformátor tanítványaihoz és tisztelőihez illő módon vegyük komolyan Isten ígését szavainkban, cselekedeteinkben, egész életünkben. Ezekkel a csodálatos épségben megmaradt és féltő szeretettel gondozott történelmi emlékekkel bizonyára Isten maga buzdítja a reformáció híveit a reformáció ajándékaihoz, mindenek előtt az Isten ígéhez való hűségre és szerinte való igaz életre.

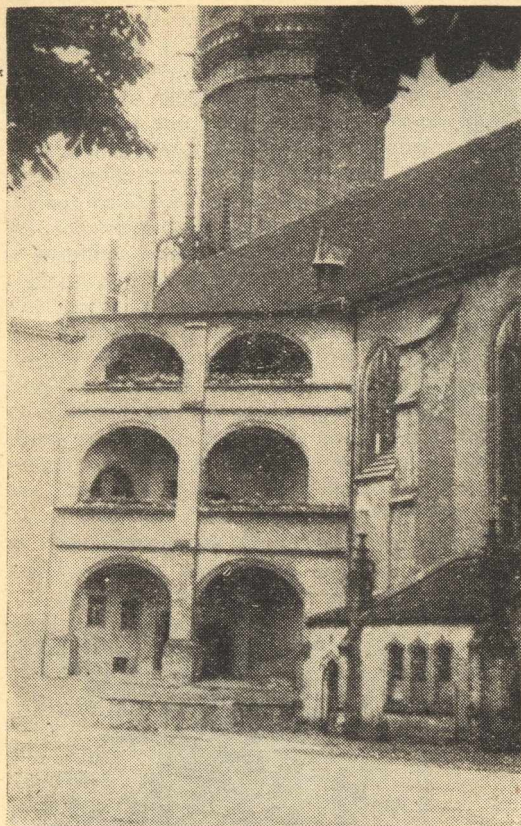
D. dr. Vető Lajos

A wittenbergi városi templom, előtérben
Melanchton és Luther szobra

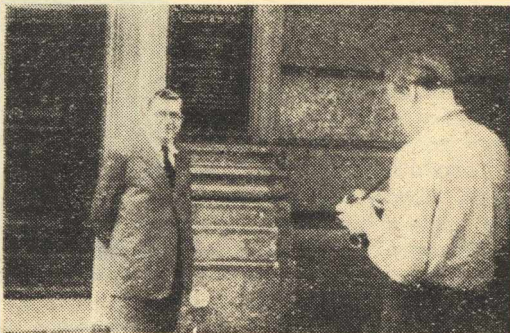

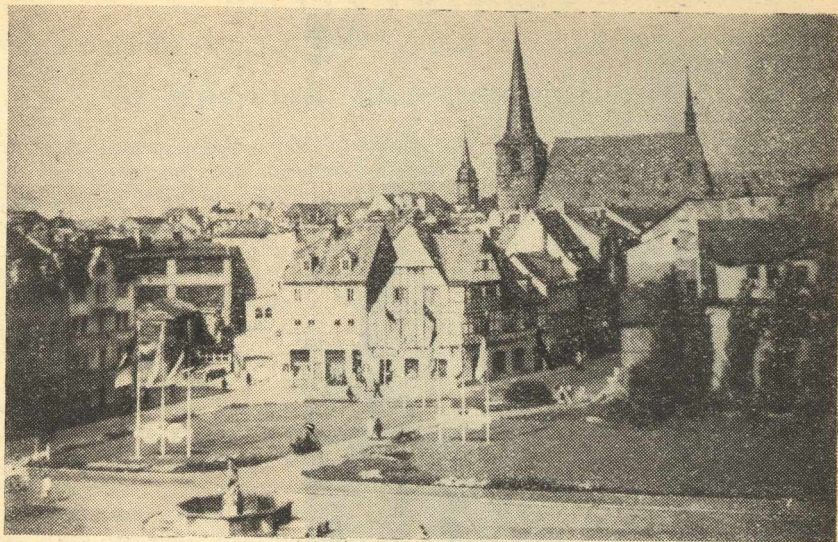
Luther-szobor Wittenberg főterén, előtér-
ben Oscar Thulin professzor

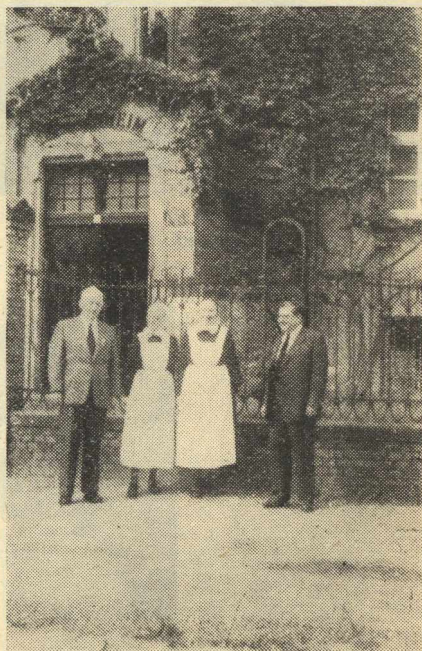
A wittenbergi
vártemplom udvara

Karner professzor
a lipcsei egyetem
teológiai fakultásának
bejáratánál

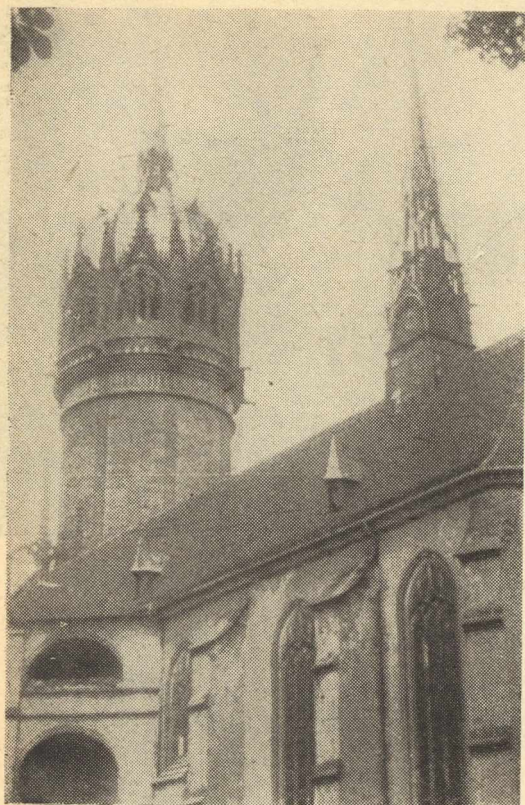

A weimari Herder-templom

**Karner professzor
a dessauj diakonissza
anyaház bejáratánál**

A wittenbergi vártemplom

Konfirmáció Eperjesen

a Szlovák Evangélikus Egyház egyetemes püspöke
a *Központi Bizottság* üléséről

Mint a szomszédos Csehszlovákia evangélikus püspöke örülök annak, hogy az Egyházak Világtanácsa központi bizottsága idei ülése Magyarországon, az itteni evangélikus gyülekezetek területén folyt le. Nagyjelentőségű dolog ez, mert ez a magyar egyházi tényezők felelős tevékenységének erkölcsi értékelése, akik velünk együtt fáradhatatlanul küzdöttek az ellen az elfogultság ellen, amellyel igen gyakran illették a nyugati egyházi vezetők közül sokan a mi egyházaink tevékenységét. Helyreállt a bizalom mindkét részről, amely azon meggyőződésen alapul, hogy a népi demokráciákban élő evangélikus egyházak az Úrnak valóban élő egyházai, amelyek a reájuk bízott Isten népét Krisztushoz vezetik és az Isten kegyelméről szóló evangélium megtartására, továbbá társadalmunkban a szeretet parancsolatának betöltésére indítják. Azok, akik még nemrég efelől kételkedtek, helyesbíthették véleményüket az itteni egyházi vezetőkkel való személyes érintkezés folytán. Két vasárnapon át találkozhattak zsúfolt templomokban a néppel, amely készséges Isten igéjének hallgatására, amely szereti egyházát és nagyra becsüli egyházi vezető tényezőit, mert ismeri az ő átadottságukat az Úrnak és Isten ügyei s népük jogai iránti buzgóságukat, amellyel szolgálnak nemcsak idehaza, hanem külföldön is. Ma már senki sem mondhatja a galyatetői konferencia résztvevői közül, hogy Magyarországon nincs élő egyház, és a nép nem élhet vallásos életet.

Az Egyházak Világtanácsa központi bizottsága magyarországi ülése bizonyosága annak, hogy a nemzetközi feszültség enyhült, s ehhez az egyházak is értékes és hasznos módon járultak hozzá. Az egyházi vezetők személyes kapcsolatainak létrehozása a különböző nemzetközi egyházi és világi konferenciákon való részvétel, mindez hozzájárult a népek között támasztott műszakadék áthidalásához. Az ezen a konferencián a népi demokráciákban élő egyházak helyzetéről adott helyes információ fokozatosan eltávolította a nemzetközi feszültség fenntartására vonatkozó azon komoly tényezőt, mint amilyen volt az a gyakori érvelés, hogy nálunk nincs vallásszabadság és az államnak az egyházhoz való viszonya mérhetetlenül ellenséges.

Magyarország mindenkit ennek ellenkezőjéről győzhetett meg. A külföldi résztvevők meggyőződtek arról, hogy ez a viszony jó és hogy ez az irány a további fejlődés útja.

Ez a fejlődés a továbbiakban attól függ, miképpen viszonyul az egyház a népi demokratikus országok kormányainak és népének építő igyekezetéhez. Eddigi tapasztalataink teljesen igazolják optimizmusunkat. Hiszen az egyház nem valami holt jogi szervezet, hanem élő emberek alkotják, vágyaikkal, gondjaikkal, és örömeikkel. Ezért ami javára válik népünknek, ami forrásává lesz minden irányú növekedésének és előbbrejutásának, az az egyház számára sem lehet közömbös. Mi kereszténynek korunkban tapasztaljuk, miképpen növekszik földi életünk számos kérdésében Isten szeretete irántunk és gondoskodása rólunk. Hi-

szén mennyivel többet adott nekünk Isten ahhoz képest, amijük volt elődeinknek! De ez a mi nagy próbatételünk, vajon Isten jóságának gazdagságával helyesen élünk-e, vagy pedig visszaélünk-e vele rossz cselekedetekre. S éppen abban van az egyházak nagy értéke, hogy tudatára ébredünk felelősségünknek azért, hogy Isten jóságának ajándékai helyes módon érvényesüljenek.

Az Egyházak Világtanácsa központi bizottsága ezidei ülése elégtelt ad nekünk egyházaink eddigi munkájáért. Az elsők között vagyunk, akik a nemzetközi egyházi szervezetek területén azzal a kívánsággal léptek fel, hogy a keresztyének világi vonatkozásban közös alapra helyezkedjenek azokkal, akik a népek békéjéért, egymáshoz való közeledésükért és gyümölcsöző együttműködéséért fáradoznak. Az elsők között voltunk, akik egyházi vonalon kiálltak Ázsia és Afrika elnyomott népeinek jogaiért, akik azért küzdenek, hogy önállóak legyenek és méltó módon betagooldjanak a világ egyenjogú népeinek családjába. Hogy hangunk nem maradt visszhang nélkül, arról meggyőztek keresztyén testvéreink is ezekből a világrészekből, akik minden találkozásunk alkalmával tudunkra adták, hogy valóban felebarátai vagyunk egymásnak. Közelebb jön hozzánk az Úr egyházának küldetésének közös új felfogása, korunk világi történetében.

A Galyatetőn tartott konferencián mindenki számára világos volt, hogy az Egyházak Világtanácsában is beszélni kell korunk legaktuálisabb kérdéseiről, amilyen pl. az atomfegyverek és a velük való kísérletek megtiltása, a spanyolországi evangélikusok kérdése, Ciprus igen fontos kérdése stb. — Valamennyiünk előtt világos volt, hogy a konferencia szava ezekben a kérdésekben őszinte és nyílt kell legyen, mert ezt így rendelte nekünk az Úr Jézus Krisztusban való hitünk, aki nemcsak az Isten szeretetének, hanem a felebarát szeretetének nagy parancsát is hagyta ránk, — mert hogyan szerethetjük Istent, akit nem látunk, ha nem vagyunk hajlandók szeretni felebarátunkat.

El lehet mondani, hogy az Egyházak Világtanácsa központi bizottságának galyatetői ülése már világos állásfoglalást mutat ezekben a kérdésekben, s ezért a tagegyházak útján a világhoz intézett szava értékes szolgálat lesz a békéért és a népek közeledéséért folytatott erőfeszítésében. Hadd álljon mellé áldásával az Úr!

Peskó Zoltán a kántortovábbképző konferencián

LELKÉSZI KÖZÉLET

FINNORSZÁGBAN jártunk Csepregi Bélával együtt július 1-től 18-ig. Ugyanazokon a tájakon mozogtunk, amelyeken 1947-ben vitt az útunk együtt az oslói Keresztyén Ifjúsági Világtalálkozó után. Abban az időben, amikor a világkeresztyénség és természetesen a skandináviai evangélikus egyházak figyelme az ifjúság felé fordult és mi is fiatalabbak voltunk csaknem tíz esztendővel. Mennyi tapasztalat van azóta a hátunk mögött, mennyi szempont, amely számunkra új volt akkor, amikor újra rátekintettünk az egyedülálló érdekességű finn tájakra, a finn nép életére, a finn nép-egyházra, az ébredési mozgalmakra s a régi barátokra, akiktől kilenc súlyos esztendő választott el közben. Úgy van az ember egy ilyen út után, hogy napokig egyfolytában mesélhetne a látottakról. Hazaérkezésünk óta sokszor kérdezték meg már, hogy milyen tapasztalatokat szereztünk. Hadd tegyen itt természetessé, hogy a legfőbb tapasztalatunk az, hogy Finnországban ma is él és semmivel sem gyengült a testvéri érdeklődés a magyar nép iránt és egyházunk iránt. Magyarországon is talán egyúttal kapcsolatban sem volt annyi személyes érdeklődés, mint éppen finnországi útunk iránt. Ez a dolog veleje, bármily általánosan is hangzik. A mi egyházunk igen sokat tanult az elmúlt évtizedekben a finn nép-egyházról és Isten valóban felhasználta a finn evangélikus ébredési mozgalmakat a magyarországi egyház frissítésére. A kölcsönös érdeklődést ma is ez igazolja.

Az ébredési mozgalmak közül most a laestadiánusokkal találkoztunk legbehatóbban. A Laestadius Lőrinc ébresztő munkájából származó százestendős ébredési mozgalom most ötven esztendeje szervezkedett egyházi egyesületekben is. Ezeknek a „Békeegyesületek“-nek volt most ötvenéves jubileuma Ouluban. A jubiláris nyári nagy szeuraton, amelyre most minket meghívtak, harmincezer ember vett részt. Az ország minden tájáról, az Amerikai Egyesült Államokból, Svédországból, Norvégiából és Magyarországról voltak résztvevői. A szeurat nagy jelentősége első sorban nyilvánvalóan a résztvevők nagy számában kereshető. A bűnbocsánat bátor hirdetéséről ismert evangélikus mozgalom ereje és lendülete nem csökkent, hanem csak nőtt az utóbbi esztendőkből. Häliövaara püspök úgy nyilatkozott előttünk, amikor meglátogattuk, hogy az ő egyházkerületének valamennyi gyülekezete többségében ebből a mozgalmából vette hitbéli megújulását. Különösen feltűnő volt az érett ifjúság nagyszámú jelenléte ezen a gyűlésen. Diákok, fiatal paraszt és munkás fiúk és leányok serege jellemezte előttünk a mozgalmat úgy, hogy az képes a legmodernebb mai élet által magával ragadott finn ifjúságot is az evangélium elfogadásához vezetni. Különös figyelmet szenteltünk a szeuraton hangzó igehirdetéseknek. Én magam különösen a laikusprédikátorokat figyeltem és szerettem volna jobban érteni. Amit hozzám is közvetítettek, abból azt láttam, hogy laikusprédikátoraik meglepő bibliaismerettel és az evangélikus hittan nagyon biztos kezelésével, hitvallásainkhoz igen szoros hűségben szóltak. Ezek a laikusprédikátorok nem egyéni élményeiket és keresztyén magánvéleményeiket terjesztik, hanem az egyház tanítását, a jól-értett evangéliumot, mely keresztyén átélésben. Az előadások, amelyeket papok tartottak a mozgalom történetéről és teológiai, elvi magatartásáról, magyarázatot adtak a laikusok között található hitbéli és teológiai fegyve-

lemre. Ezeket az embereket olyan emberek tanították, akik sokoldalúan átgondolták a mozgalomban rejlő kísértéseket és a mozgalom alapvető felismeréseit. Körültekintően tisztázták a mozgalom helyzetét a finn egyházban, a finn népben és megalkuvás nélkül mennek a maguk útján. Egy pont van még mindig, ahol idegennek érzi magát a magunkfajta keresztyén. Az észak- finn parasztok belső lelki természetéhez tartozik úgylátszik az, hogy bizonyos extatikus jelenetek fordulnak elő az összejöveteleken. Tapaninen dómesperes úgy nyilatkozott ezekről a jelenségekről, hogy „ezek bizony nem mind vannak a Szentlélektől”. Bizonyos, hogy az idegek munkája komoly szerepet játszik ezeknél a jelenségeknél. Ezek a jelenségek azonban nem tipikusak és semmiképpen nem szükséges velejáráói ezeknek az összejöveteleknek. Ez a mozgalom, azt mondják, — és ez lehetséges — a legfiatalabb ma a finn ébredési mozgalmak között.

A finn népegyház viszonya a mozgalmakhoz változatlan. Sehol se hallottam, hogy elítélően nyilatkoztak volna róluk, sehol se tapasztaltam féltékenykedést a mozgalmak között, sehol se éreztem azt, hogy az egyház maga félne tőlük vagy önmaga egységét féltené ezektől a mozgalmaktól. Ami meggondolandó a népegyházban ezekkel a mozgalmakkal kapcsolatban, az a mostani benyomásaim szerint a következő kettő. 1. A mozgalmak között az egymás iránti megértésnél és a békés egymás mellett élés jelenségeinél negatív irányban több mutatkozik. Ez a több talán egy kis érdektelenség egymás iránt. 2. A népegyház maga ezeken a mozgalmakon kívül vagy ezek fölött nem tud megjelölni egy olyan irányzatot, vagy az egész népegyházat átfogó lelkierőt, amely az egészre nézve jellemzőnek volna nevezhető. A finn népegyházban tehát nyoma sincs az egyházszakadásnak, de az egyház teológiai, szellemi egysége sem érezhető, ez sem fejezhető ki valamiben. A finn népegyház úgy tekinthető, mint rendkívül erős népi gyökerekkel, vaskos történelmi hagyományok erőiből élő egyház, amely az ébredési mozgalmakból újra és újra megfrissül, de amely ugyanakkor éppúgy átéli az elvilágiasodás problematikáját, mint bármely más népegyház.

A finn hivatalos egyház válasza a most fejlődő szekularizációra ijesztően hasonlít a két világháború közötti Magyarország protestáns egyházainak ugyanebben a kérdésben adott akkori válaszaira. Megkísérli, hogy megerősítse kapcsolatait az ipari munkássággal. Munkástelepeken templomokat épít, széleskörű egyesületi életre alkalmas gyülekezeti házakat rendez be, érintkezést keres szakszervezeti vezetőkkel, napirenden tartja az ún. szociális kérdést és erejét megfeszíti a szociális munkára, mégsem érez biztonságot a munkásság között. A paraszti társadalom hagyományos életformáit őrzi, (kicsit az egyház érdekében) nem kis mértékben félve a paraszti életforma feloldódásától. Megkísérli, hogy befolyást gyakoroljon a kulturális életre, de az ott is szekuláris irányban fejlődik. Keresi az ifjúság kezét, de a serdült ifjúságtól felfelé mindig több gondja van. Hagyományosan politizál, de befolyását a közéletre mindig inkább veszíti. Világosan látja, hogy az elvilágiasodás nagy aratást végez és megpróbál mindig több munkást küldeni a fehérlő mezőkre. De gondja van a lelkész-utánpótlással és érzi, hogy a lelkipásztori hivatal veszi a befolyását a történelmi fejlemények között. A finn egyház sem él gondok nélkül, de úgylátszik, hogy a világlutheránizmus nagy családjában mégis a legerősebb népegyház.

A finn állam még ma is különös jogokat élvez az egyházra vonatkozóan. Püspököket nevez ki az egyházi választás jelöltjei közül és mostanában általában meglepetéseket okoz az egyházi közvéleménynek. A köztársasági elnök jelöli ki ma is az évenként négy bűnbánati imanap textusait és témáit. A lényegében kormányzó szociáldemokrata párt enyhítette vallásellenes alapszabályát, de a finn közéletet állandóan foglalkoztatja az állam és egyház elválasztásának gondolata. Ma ezt még sem az egyház, sem az állam nem akarja. De a kérdés mégis többször felmerül. Persze mindig azon az oldalon, amelyen a másik iránt valami okból bizalmatlanság vagy sértődés támad. A finn közvélemény nagy többsége a mai helyzet fenntartása mellett van.

A finn egyház kapcsolata a skandináv egyházakkal mindig erősebb. Ezt mindenki helyesnek tartja s a kapcsolat még erőteljesebb kibontakozását csak a finn—svéd hagyományos nemzeti averziók akadályozzák. A finn népegyház ezeken a kapcsolatokon keresztül az utóbbi években közeledett a magasegyházi felfogáshoz s a hivatalos egyház talán méginkább közeledett volna, ha az ébredési mozgalmak nem volnának jelen és nem jelentenék a nagyobbik erőt. Az utóbbi években erősödött az Amerikába vándorolt finnek és az amerikai lutheránusság finnek iránti érdeklődése nyomán a finn—amerikai egyházi viszony is. Ez a finn egyház hivatalos nemzetközi kapcsolatainak érződik. De kevésbé érződik a gyülekezeti, egyházi életben. A finn papság az amerikai hatás ellen a finn egyház nemzeti jellegéből eredő gondolkozásmódját, a nemzeti politika irányadó jelszavát: a két világ közötti semlegesség vágyát és az amerikai életforma erkölcsi és kulturális ellenzését (amit a szomszédos Svédország fejlődéséből vett rossz példából alakított ki) szegezi szembe. Ezekhez járul az egész finn egyház nagy izgalma szekularizálódás növekedése miatt. Az elvilágiasodás jelenségeit Finnország nyugati módon éli át s ezért tart az amerikanizálástól.

Uj veszélyként jelentkezik Finnországban a római katolicizmus térhódítása. Ma még csak ezrekre tehető a római katolicizmus, de már van püspök Finnországban, felépítették a második helsinki-i templomot, megjelentek a szerzetesrendek, a katolikus irodalom és a katolikus szellemi befolyás politikai és kulturális kérdésekbe. A római katolicizmus a térhódítás máshol már jól kiismert római katolikus módszereit már mind bevezette. A vezető néprétegek között, a magasabb értelmiség között jelenik meg, a gazdagoknak való luxusiskolákkal kísérletezik és hozza a misztikumot, amely a nyugati kulturális élet természetes kísérőjelensége s mint ilyen, jó pozíció az ellenreformációhoz. A finn papok komolyan veszik a római katolikus kérdést, de nem féltik tőle Finnországot.

Benyomást keltő a finn egyház gyermekmunkájának kiterjedtsége és az óriási és színvonalas gyermekirodalom, amely tankönyvekben, kézikönyvekben, gyermekújságokban és más segédanyagokban jelentkezik.

A helsinki-i templomok rendes vasárnapi istentiszteletei (valószínűleg a júliusi időszak miatt is) feltűnően gyér látogatottságúak voltak.

A finn állam múlt évben a finn egyház nyolcszázévesztendő jubileuma alkalmából új egyházkerületet ajándékozott a finn népegyháznak. Az új egyházkerületet a turku-i, a tamperei és a koui-püspökségből szakították ki. A püspökséget Lapuában állították fel. Az első püspököt, Eero Lehti-

nent kisebbségi egyházi szavazatok utan a hedbergianusok közül nevezte ki a Köztársasági Elnök. Az egyházkerületnek kilenc esperességben hatvannégy gyülekezete van, 256 ezer lelkét, kétszáz lelkész gondolja. Az új püspököt beiktatása előtt két hónappal, de hivatala átvétele után néhány héttel meglátogattuk Lapuában. Mi voltunk az első külföldi látogatói. Átadtuk a Magyarországi Evangélikus Egyház áldáskívánatait és a beszélgetésből kitűnt, hogy mindkét részről értékeljük azt a történeti véletlent, hogy a magyar egyház így talán leghamarabb kaphatott érintkezést a finn népegyház új püspökségével. Kísérjük imádságainkkal a fejlődő finn egyházat.

Útunk valamennyi állomásán felvetették a további finn—magyar egyházi kapcsolatok kérdését. A finn egyház külügyi bizottsága titkáranak, Aimo Nikolainen professzornak átadtam egyházunk meghívását finn papi küldöttség fogadására. Sok helyen püspökökkel és lelkészekkel is beszélgettünk a további kölcsönös látogatásokról és szolgálatokról a gyülekezetekben. A helsinki-i teológia várja a Magyarországi Evangélikus Egyház ösztöndíjasait. Nikolainen professzor azóta itijárt az Egyházak Világtanácsa Központi Bizottsága tagjaként és hazatérve ezt írta a Kotimaaban: „A híd elkészült, várja a rajtaátkelőket“. Törődünk kell a finn kapcsolatokkal és fenn kell azt tartanunk mindkét egyház öröme.

A finn állam és a finn egyház jó viszonyának szép jelét éltük át Kalantiban, ahol a nyugat-finnországi ébredési mozgalom (imádkozók) kétszáz éves jubileumán vettünk részt. A jubileumi szeuraton tízezer ember vett részt és egész nap résztvett az ünnepeken Urho Kekkonen köztársasági elnök is. Ő is fogadott minket és kedves szavakat szolt a finn—magyar testvériségről. A háború előtt járt Magyarországon és kedves emlékei vannak hazánkról. Egy földműves házában, Kustaa Navavuorinál volt ünnepélyes finn kávézás a köztársasági elnök részvételével. Érdekes adatot jegyeztünk fel itt. Kalantiban utójára 1616-ban fordult meg államfő. II. Gusztáv Adolf király járt akkor ott. Ennek 340 éve. Gondolható, hogy ez a nap Kalantinak nagyon nagy ünnepe volt. Nagy ünnep volt nekünk is. Arra is mindvégig emlékezni fogunk, hogy láttunk itt egy olyan parasztmúzeumot, amilyenhez hasonlót még sehol sem láttunk. Egy öreg finn paraszt hatvan esztendeje a maga gyönyörűségére gyűjtögette itt össze ma már két hatalmas házban Kalanti és vidéke finn népi használati tárgyait. Finn tengerészek messziről hozott emlékei, ősi paraszti szerszámok, ruhák, használati tárgyak és igen érdekes emlékek vannak itt együtt. Ez a múzeum nagyon jellemző a finn népre. Parasztsága öntudatos, kultúrált és olyan sajátosságot hordoz, amelyek megkülönböztetik minden más néptől.

Finnország erősen fejlődik. Városait a földből gomba módjára kinövő házak, gyárak, kulturális intézmények fejlesztik. Forgalma kilenc esztendő alatt óriásit növekedett. A népen a jólét jelei mutatkoznak. A prosperitás reménységében élnek itt az emberek. A nép útja kétségtelenül felfelé ível, bár nem problémamentes. A téli háromhetes általános sztrájk, amelyben hatszáz ezer munkás vett részt, s amely az egész közlekedést, ipart és hírszolgálatot megbénította, figyelmeztető volt arra, hogy Finnországban is van min gondolkozni. A testvéri magyar szív mégis nagy örömet leli Finnországban. Adjon Isten további felemelkedést a testvéri finn népnek és a hűséges szolgálatban áldott helytállást a finn népegyháznak.

D. Dezséry László

NÉMETORSZÁGI nyári rövid tartózkodásom alatt volt alkalmam arra is, hogy valami keveset meglássak abból a munkából és szolgálatból, amely a németországi evangélikus egyházban folyik. Amit erre nézve lelkésztestvéreim előtt el kell mondanom, azt nem is annyira az „újjáépítés“, mint inkább az „új építés“ kifejezés jelölheti meg.

1. Ez a megjelölés áll mindenek előtt az egyházi kiadóállalat, az „*Evangelische Verlagsanstalt*“ munkájára. Éppen most van tíz éve annak, hogy a kiadóállalat megalakult és szívós mukával, körültekintő és előrenéző, bátor kezdeményezéssel megvetette nagyszabású egyházi szolgálatának alapjait. A Német Demokratikus Köztársaságban ez az egyetlen egyházi célok szolgálatában álló kiadóállalat, bár a Christlich-Demokratische Union körébe tartozó kiadóállalatok (az „Union-Verlag“ és a lipcsei Koehler & Amelang cég) körében is jelennek meg egyháztörténeti, egyházművészeti és egyházpolitikai jellegű kiadványok. Az Evangelische Verlagsanstaltnak azonban a szinte teljesen lerombolt nagymúltú egyházi könyvkiadást kellett újonnan felépítenie és szorosán az egyházi munka szolgálatába állítani. A hitlerizmus érája alatt az egyházi munka szolgálatában álló könyvkiadást fokozatosan béklyókba verték, elsoványították, végül is papírgazdálkodás címén szinte teljesen lehetetlenné tették. Ehhez járult, hogy a háborús események következtében a nagy lipcsei könyvraktárak elpusztultak és a második világháború végén az egykor oly bő áradatban rendelkezésre álló német teológiai és egyházi könyvtermelés teljesen elapadt. Ebben a helyzetben indult meg az „Evangelische Verlagsanstalt“ munkája. Első feladata az volt, hogy a legégetőbb szükségén segítsen. Első kiadványa, karácsonyi énekek gyűjteménye 1946-ban 28 000 példányban jelent meg s egészen rövid idő alatt elfogyott. Ettől fogva a kiadóállalat egyik fontos feladatának tekintette, hogy a gyülekezetek számára jó egyházi irodalmat biztosítson. Ma már az új énekeskönyvet 1,2 millió, az évi bibliai „útmutató“-t, a „Losung“-ot évente 300 000 példányban jelenteti meg. Ezeket a kiadványokat követték a lelkészi munkát alátámasztó kommentárok, mint *Schlatter* bevált kommentárjainak új kiadása, régi teológiai kézikönyvek új kiadása és új teológiai kézikönyvek, valamint teológiai monográfiák közzététele. Mellettük külön is megemlítendőek azok a mai német könyvkiadás szempontjából is reprezentatív kiadványok, amelyek egyházművészeti témákkal foglalkoznak, vagy mint az egyik legújabb kiadvány, a „*Das Bildnis des evangelischen Menschen*“, amely széles skálájú arcképsorozatban és melléje tett egészen rövid jellemképekben a gyülekezet előtt nemcsak a reformátorok és „hithősök“, Gerhardt Pál és más énekköltők, valamint Bach, Haendel, a pietisták és nagy teológusok arcképét eleveníti fel, hanem kiemelkedő egyházi vezető férfiak, mint Löhe, Bezzel, Ihmels, Söderblom és Wurm, továbbá a szeretetszolgálatban feledhetetlen Mathilda Wrede, Eva von Tiele-Winckler, Elsa Brandström, a nagy evangélikusok, Spurgeon és Mott János mellé odaállítja korunk mártírjait, a koncentrációs táborokban elpusztult Paul Schneider és Bonhoeffer arcképeit is. Valóban, nemcsak tanulságos és az egyház harcát, szolgálatát, tudományért és megbékélésért folytatott szolgálatát mélysegen emlékeztetünkbe véső könyv, hanem egyúttal igaz keresztyén életben keresztül az evangélium üzenetét is sokszínű változatban meg-

szólaltató, csodálatos sugártörésekben szemünkbe és emlékezetünkbe véső arcképsorozat.

2. Az egyház építő szolgálatának első eszköze Isten igéjének hirdetése és a szentségek kiszolgáltatása. A háború során sokkal több helyen, mint gondolnánk, rombadőltek Németországban a templomok. Nagyvárosokban, elsősorban Berlinben, de másutt is tízezres létszámú gyülekezetek maradtak istentiszteleti lehetőség nélkül. Hogy az egyház micsoda szívóssággal és hősiés áldozatkészséggel küzdött istentiszteleti helyek létesítéséért, arról minduntalan kap az ember valami kis izelítőt. Megrázó, de szimbolikus volt az az embernagyságú fából készült kereszt, amelyet Dessauban az egyik kápolnául is szolgáló, de gyülekezeti teremként is használt helyiség falába beépítve láttam. A több mint felemagasságban tűzben elszenesedett kereszt alatt rövid keresetlen szavak hirdették, hogy e kápolnát légítamadás gyújtóbombái lángba borították és a tűzvész a kereszt tövében csodálatosképpen megtorpant, úgyhogy az épületet meg lehetett menteni a teljes pusztulástól. Mással azonban még ennél is sokkal súlyosabb volt a helyzet. Történeti jelentőségű, műemlékjellegű templomok újjáépítésénél az állam is jelentős segítséget adott. De ez természetesen nem volt elég és az egyháznak magának kellett megkeresnie az új istentiszteleti helyeket, lehetőségeket és főként az igeszolgálat új útjait.

3. Azokban a júliusi napokban, amikor az újjáépülő Berlin utcáit rőttem, egyházi körök legfontosabb beszédtemája a Németországi Evangélikus Egyház (EKD) közvetlenül azelőtt Berlinben tartott rendkívüli szinódusának ülése és határozata volt. A szinódus deklarációt fogadott el, amely Nyugat- és Kelet-németország felé messze hangzó szóval világos állásfoglalást és útbaigazítást adott. Az üzenet első része „Isten igéje nincs bilincsbe verve!” (2. Tim 2,9) címe alatt sok számunkra is megszívlelendő igazságot mond. Közülök legalább néhányat hadd iktassunk ide:

„Megvalljuk az evangéliumot, mint arról az Úrról és Üdvözítőről szóló örömhírt, akinek a világ csak a bölcsőben és kereszten adott helyet, de aki mint az érettünk Megfeszített és Feltámadott nekünk helyet ad Isten színe előtt, hogy neki hálát adjunk és neki szolgáljunk.

Mint Istennek mindenható és irgalmas beszéde az evangélium helyet teremt magának, olyan helyet, amelyet nem nekünk embereknek köszönhet és amelyet ellenünkre is biztosít magának.

Az egyház abból az evangéliumból él amely önmagának az egyházban mindig újból utat készít, és amely igényli, hogy azt az egyház szóval és cselekedettel hirdesse és tanúsítsa a világnak“.

Az evangéliumért való hálaadással együtt hangsúlyozza a szinódus, hogy azt nem szabad összekeverni sem keleti, sem nyugati világnézettel, sem idealizmussal, sem materializmussal, hogy az evangélium nem ismer vasfüggönyt, hanem minden emberi elválasztó vonalon túl hív mindenkit Isten kegyelme zsámolyához. Különös nyomatékkal emel szót az üzenet korunk nagy veszedelmei ellen: az evangélium „megtiltja nekünk, hogy a tudományt bálványá tegyük, haladásának feláldozzuk az embert és vele visszaéljünk úgy, hogy azt felhasználják olyan tömegpusztító fegyverek gyártására, melyeknek használatát semmiféle cél sem szentesítheti“. Világos szavakkal fejezte ki a szinódus azt is, hogy „evangélium számunkra Isten kegyelmes rendelése alá he-

lyezi az államot és ez a rendelés érvényes, tekintet nélkül arra, hogy az államhatalom vagy annak politikai formája hogyan alakult ki.“

A színódus deklarációját Vogel, a berlini egyetem teológiai karának dogmatikusa elemezte és különösen is hangsúlyozta e nyilatkozat világos állásfoglalását, hogy nem emberi és egyházpolitikai követeléseket állított fel az állam felé: nem mi emberek vagy az egyház „követel“ helyet az evangéliumnak az államban, a közéletben, hanem az készít magának utat. És a másik: az evangélium nemcsak a világban, hanem az egyházban is mindig újból kénytelen magának utat készíteni, és pedig éppen azért, mert az egyházi hivatal azt a saját tekintélyével, az istentisztelet rendjével, a dogmával és az egyházpolitikával sokszor ki akarja sajátítani, sőt az egyház mindegyre újból áldozatul esik annak a kísértésnek, hogy az evangéliumot emberi érdekek és saját önzése szolgálatába állítsa. Ezért az evangélium hívja — megtérésre is! — nemcsak a hitetlen és vallástalan, hanem a vallásos embert is. Ez éppen minket keresztyéneket kényszerít térdre és kötelez alázatosságra.

Nincs helyünk, hogy tovább is részletezzük ezt a nagyjelentőségű üzenetet, mely evangéliumi módon szól hozzá a német nép egységének, és a német evangélikus keresztyénséget a politikai kettéosztottság miatt fenyegető kettészakadás kérdéseéhez is. Az elmondottak minket is megfontolkoztathatnak és névzetesen egyházi szolgálatunk számára meg-szívlelendő intelmeket, útbaigazításokat foglalnak magukban.

Dr. Karner Károly

*

KÁRPÁTUKRAJNÁBAN vagy, ahogy általában mi ismerjük: Kárpátalján, jelentős lélekszámú református egyház működik: a Kárpátontúli Református Egyház.

A Kárpátontúli Református Egyház élete, szervezete és működése sok tekintetben figyelemreméltó lehet számunkra. Néhány évvel ezelőtt láttunk egy filmbemutatót a Szovjetunióban élő különböző felekezetek istentiszteleti életéről. Most azonban — egy hónapi otttartózkodásom alatt személyes tapasztalatokat nyerhettem az ott élő református gyülekezetek és vezetőik közvetlen megismeréséből. Tanulságos lehet megismerkednünk egy olyan egyházzal és annak problémáival, amely egyház immár 11 esztendeje a kommunizmust építő szocializmus országában, a Szovjetunióban él. Annál is inkább, mert ennek az egyháznak lelkeszei és hívei mind magyarok.

A százhúszezer magyar református a legegyszerűbb egyházszervezetben él. Az 1945. előtti három egyházmegyét megszüntették, új egyházmegyéket nem hívtak létre, s ma nincs egy egyházmegyéjük sem. A volt három esperes megtartotta esperesi címét. Egyik közülök püspöki címet és méltóságot kapott, s ők hárman: Gencsy Béla Pál püspök és a két esperes alkotják a Kárpátontúli Református Egyház legfelsőbb szervét: az egyházkerületi tanácsot. Nemcsak egyházmegyéik (esperességeik) nincsenek, de nincs az egyházkerület feletti szervük sem. Nincs valamiféle egyetemes egyházuk.

Egyházszervezetileg a Kárpátontúli Református Egyházat olyan gulanak látom, amelyik nem a csúcán, hanem a talpán áll. A gula talpa pedig az a 91 egyházközség, amelyben a százhúszezer magyar református él.

Az *egyházközség* egyetlen ügyintéző szerve a presbitérium. Közgyűlésük sem az egyházközségben, sem a kerületben nincs. Az egyházközségi presbitériumot tagjainak száma után — a létszám ui. mindennél azonos, — „huszas tanács“-nak nevezik. A huszas tanács csak olyan határozatokat hozhat, melyeknek végrehajtását vállalja is. Ennek különösen anyagi téren van jelentősége.

Az egyházkerület — fentiek szerint az egyház — élén a püspök áll, illetve a kerületi tanács. Püspöki székhely nincs. Állandójellegű püspöki hivatal sincs. Míg nálunk a püspök főtevékenysége a kerület kormányzása, a püspöki teendői kötik le elsősorban, s gyakorlatban csak másodsorban gyülekezeti lelkész is, ott a püspök elsősorban gyülekezeti gyakorló-lelkész. A jelenlegi püspök, Gencsy Béla, szürtei lelkész, aki hetente meghatározott hivatalos órák megtartására bemegy a legközpontibb és legjobban elérhető uzshorodi (Ungvár) református lelkészi hivatalba. A kerület titkári, gépírói s egyéb adminisztrációs teendőit, mint titkár az uzshorodi lelkész látja el. Az ügyeket a püspök érkezésére előkészíti és a püspök elé terjeszti. Általában heti egy vagy két délelőttöt tölt a püspök az uzshorodi lelkészi hivatalban. Itt fogadja a lelkészeket, huszastanácsi küldötteket, s ügyeikben, ha kell, azonnal el is jár az ugyancsak Uzshordon székelő állami egyházügyi hivatali megbízottnál.

Az *egyházközség tagjai* azok a 18. életévüket betöltött hívek lehetnek, akik ezt a szándékukat írásban nyilvánítyák és az egyháztagsággal járó kötelezettségeket vállalják. Az ilyen önként jelentkezőket egyháztagnak bejegyzik: regisztrálják. Náluk tehát nem lélekszám, hanem a regisztrált egyháztagok száma szerepel. Egyházuk százhuszezer regisztrált egyháztagból áll. Egyháztaggá általában a *konfirmáció* alkalmával lesznek. A konfirmáció a 18. életév betöltése után történik. Az egyház csak regisztrált tagjai között végez szolgálatot, vagyis csak a 18. életévet betöltöttek között, ezért a konfirmációra való előkészítést nem a lelkészek végzik, hanem az az otthonokban az egyháztag szülők feladata.

Előfordul, hogy *nem regisztrált* kéri az egyház szolgálatát, pl. hozzátartozó temetését. A lelkész ilyenkor a szolgálatot csak akkor végzi el, ha a kérelmező regisztráltatja magát és az előző évi egyházfenntartó terhet is megfizeti.

Mivel 18 éven aluli nem lehet egyháztag, és mert az egyház csak egyháztagok között szolgál, hitoktatás még fakultatív formájában sincs. Viszont a templomokban, ahova az egyháztag szülő magávalviszi gyermekét, a lelkész bibliatörténeti, egyháztörténeti stb. tanítást adhat. A templomban tetszés szerinti számban, vasár-, ünnep- és hétköznap, tarthat a lelkész istentiszteletet, bibliaórát, tanítást.

Istentiszteletek látogatottsága példamutató. Következik ez többek között abból is, hogy a regisztrálás alkalmával az egyháztagságát kérő egyháztag az istentiszteleteken való rendszeres részvételt is egyháztagságából következő kötelességének vállalja. Százalékban a regisztrált egyháztagok mintegy 80 százaléka rendszeres templomlátogató. Álljon itt néhány példa: 1956. július 29-én Técsőn a püspök lelkészt iktatott hivatalába. A técsői templomban 1200-an voltak. Regisztrált egyháztagok száma Técsőn 1217. Munkács: regisztrált tagok száma 939.

Ebből augusztus 12-én 800-an voltak a délelőtti istentiszteleten. Ungváron 624-ből 300-an, Beregújfalun 614-ből 600-an voltak egyik augusztusi vasárnapon templomban. (Mindezekből nyilvánvaló, hogy az istentiszteleti offertórium jelentős bevételi forrása az egyházközségeknek.)

Anyagi vonatkozásban a Kárpátontúli Református Egyház kizárólag hívei áldozatkészségére van utalva. Semmiféle külső, állami vagy egyéb támogatásban nem részesül. A regisztrált egyháztagok nemcsak a gyülekezeti életben való élénk és állandó részvételt, de egyházuk anyagi fenntartását is önként vállalják. A költségvetés elkészítéskor megállapítják a szükségletet. Ezt teherbíróképesség figyelembevételével az egyháztagok között igazságosan elosztják a huszastanácsban, s aztán az egyháztagot értesítik, hogy önként vállalt fenntartói hozzájárulás címén rá mekkora összeg esik. Ily módon átlagban mintegy évi 40—50 rubel jut egy-egy egyháztagra. Minden egyházközség kerületi járuléki címén egyháztagonként egy rubelt, nyugdíjasok, özvegyek, árvák céljára szintén egy rubelt fizet a kerülethez. Az utóbbi egy rubelből összegyűlt összegből történnék egyes rászoruló lelkészek támogatása is. A püspök közlése szerint az utolsó 3 évben egyetlen segélykérés sem érkezett. A lelkészek jó anyagi körülmények között élnek. Kizárólag egyházi munkát végeznek, s egy sincs, aki más állást is, akárcsak mellékesen is betöltene. Ezt a hívek sem engednék. Lelkészét minden gyülekezet kielégítően eltartja.

A gyülekezetek mindenütt gondoskodnak lelkészük számára megfelelő paróchiáról, s rendbentartják, renoválják *templomaikat*. Álljon itt néhány adat:

Kisrát 209 regisztrált egyháztagja 3000 rubel összeget fordított templomrenoválásra. Szalóka 350 egyháztagú egyházközség 1955-ben 20 000, Helmec 181 egyháztagú filia 8000 rubelt fordított renoválásra. Minaj kisközség 200 egyháztagja a felhívás utáni 24 órán belül 8000 rubelt adott át a huszastanácsnak temploma renoválására.

Jelentősebb taglétszámú gyülekezetek: Beregszász 2010, Nagydobony 1882, Técső 1217, Visk 1525 regisztrált egyháztaggal.

A Kárpátontúli Református Egyház 91 egyházközségében ez idő szerint mindössze 67 lelkész működik. A *lelkészhiány* még aggasztóbb lesz rövidesen, mert a működő lelkészek között fiatal alig akad, java-részt jól túlvannak a férfikor delén. Lelkészképző intézetük pedig nincs. Az a reménységük, hogy vagy Csehszlovákiától, vagy Magyarországtól kaphat majd olyan segítséget, hogy lelkészjelöltjeiket a kettő közül valamelyik ország teológiáján lesz módjukban kiképeztetni. Legtermészetesebbnek a magyarországi megoldás kínálkoznék, minthogy, amint említettem, ezek a gyülekezetek valamennyien magyar szolgálati nyelvűek.

Egyházi sajtójuk nincs. Szeretnék megismerni a magyar evangélikus és református egyházak kiadványait, elsősorban a szaklapokat és újságokat. Egyházaink illetékeseit ezúton is kéri, találjanak módot, hogy ottani református testvéreink olvashassák kiadványainkat, s más módon is neccsak kapcsolatba kerüljenek velünk, hanem kapcsolataink el is mélyüljenek. Nagy örömet jelentett számukra találkozásunk, mert 11 év után először hallottak hírt magyarországi protestáns egyházainkról. A Kárpátontúli Református Egyház az ökumenikus gondolat je-

gyében az ottani baptista egyházzal tart kapcsolatot, s viszonyukat e testvéri együttműködés, a szívélyes jóviszony jellemzi.

Sajnos, evangélikus egyházi életről nincs módomban beszámolni. Három kis evangélikus gyülekezet volt, de híveinek kicsiny létszáma és anyagi erőtlensége miatt mindhárom megszűnt. Evangélikus testvéreink általában a református gyülekezetek életében vesznek részt.

Eleven viszont a *római katolikus egyház* élete. Ungvárott több alkalommal vettem részt római katolikus istentiszteleten és hétköznapi esti litánián (ez utóbbi magyarnyelvű volt), s a hívek minden esetben megtöltötték a nem is kis templomot. A római katolikusok is magyaranyelvűek.

A *görög katolikus egyház* egyik búcsúján is alkalmam volt részt venni. Vasárnap volt a búcsú, de a hegyi falvakból, az ún. Verhovinából már szombaton özönlött a városba a népviseletbe öltözött ruszin hívek serege. Kicsinyek és nagyok, férfiak és nők vonultak végig az utcákon feszület és búcsús zászlók után egyházi énekeik messzehangzó hangjai mellett. A nem nagyraméretezett görögkatolikus templom már szombaton nem tudta befogadni a fennhangon imádkozó és éneklő ajátatos tömeget. Vasárnap pedig a templom előtti tér is megtelt az összeszűföldő hívekkel.

Él az egyház! Krisztus sereget, népet gyűjt magának határon innen és túl. Legyenek egyházaink mindenütt e világon hirdetői és szolgálói annak az evangéliumnak, mely hírül adta a Föld emberének, hogy van megváltó Krisztusa. Végezzék egyházaink Istentől kapott szolgálatukat itt is, ott is úgy, hogy legyen dicsőség a magasságban Istennek, békesség e földön és az emberekhez jóakarattal.

Gádor András

* A beszámoló adatait részben magam tapasztaltam, részben Gencsy Béla püspök és azok a lelkészek szolgáltatták, akikkel egyik gyűlésükön lehettem együtt.

NÉHÁNYAN LELKÉSZTESTVÉREK baráti találkozóra jöttünk össze, hogy isten ígéje mellett elcsendesve testvéri kapcsolatunkat ápoljuk. Együttlétiünkön személyes lelki dolgaink mellett előkerült egyházunk ébresztő szolgálatának néhány kérdése. Ezekre vonatkozó látásunkat az alábbiakban foglaljuk össze és visszük egyházunk vezetősége elé azzal a kéréssel, hogy megfontolás tárgyává tegyék. Kívánatosnak tartjuk, hogy ezek az észrevételeink szélesebb lelkészi közvélemény előtt is építő módon tárgyalassanak.

1. Egyházunk egész életterületén kétségtelenül tapasztalni lehet A **KORÁBBI ÉBRESZTŐ SZOLGÁLAT** hitbeli, erkölcsi és anyagi kedvező hatását. Mai egyházi életünk több jó gyümölcse az evangélizáció magvetésének is a beérése.

2. Sajnálatos tényként azonban azt is megállapítjuk, hogy az evangélizáció jó hatásai az utóbbi időben nem jelentkeztek olyan mértékben, ahogyan azt várni lehetett volna. Ennek okát a munkások lelki megerősítésében, az ébresztő igehirdetés tartalmi megszegényedésében és az evangélizáció alkalmainak megritkulásában, illetve elmaradásában lát-

juk. Ez vonta maga után AZ ÉBRESZTŐ SZOLGÁLAT MEGTORPANÁSÁT és az evangélizáció által régebben megérintett hívek visszaesését. Ez annál nagyobb súllyal esik latba, mert az új történelmi helyzetben az egyháztagság, a gyülekezetek és a közegyház anyagi fenntartása s az egyházban és a világban való keresztyén szolgálat mindinkább a személyes hitbéli döntés függvényévé válik. Éppen ezért újra át kell gondolnunk egyházunk ébresztő szolgálatát.

3. AZ EVANGÉLIZÁLO IGEHIRDETÉS tulajdonképpeni célja: a hallgatók hitrejuttatása és hitben való megtartása. Ezt a célt az ébresztő igehirdetés csak úgy érheti el valósággal, ha a mai embert konkrét helyzetében szólítja meg és elvezeti hétköznapi élete keresztyén folytatására. A mai ember sokféle kérdése is az élő Krisztusnál oldódik meg. Akkor eredményes az igehirdetés, ha az emberi élet kérdéseitől Krisztushoz és Krisztussal vissza a mindennapi élet kérdéseibe vezet. — Fbben a korszerű ébresztő igehirdetésben Isten Igéje minden ember felé fordul, s a benne megszólaló törvény és evangélium egyetemleges érvényessége nem ismerhet semmiféle kivételt társadalmi, világnézetű, faji és életkorbeli tekintetben. Pál apostollal valljuk: mindennek kötelesek vagyok (Rm 1, 14). Az egyház igehirdetésének elengedhetetlen velejárója a missziói felelősség.

4. Az evangélizáció nem lehet elszigetelt munkaág az egyház életében, hanem az egyház minden életmegnyilvánulását (kultikus, pásztoroló katechetikai és háztartási munkáját) át kel hatnia. Ugyanakkor nem nélkülözheti az ébresztő szolgálat az Istentől sokszorosan megáldott, bevált KÜLÖNLEGES ALKALMAKAT, amelyeket az Egyezmény biztosít. Ezek között megemlíttjük a gyülekezeti evangélizációt, a konferenciákat, a belmissziói telepek szolgálatát, valamint a lelkészevangélizációt. Van olyan megszűnt belmissziói munkaág, melynek szolgálatára körébe eső problémák az utóbbi időben társadalmunkat is foglalkoztatják, pl. iszákosmentő misszió. — Ökuménikus kapcsolataink mai intenzitása sok áldással jár gyülekezeteink életére, de önmagunkat károsítanánk meg, ha figyelmünk nem terjedne ki a misszió mai világhelyzetére. Meg kell találnunk azokat a módokat, amelyeken a világmisszió tapasztalatai és eredményei gazdagítják gyülekezeti életünket s amelyeken egyházunk missziói felelősségét világperspektívában ébreszthetjük és gyakorolhatjuk.

5. Újszövetségi megalapozású, sokszori tapasztalatunk, hogy a tulajdonképpeni evangélizáció KARIZMATIKUS MUNKÁSOK szolgálatára. Utat kel tehát nyitnunk arra, hogy az ébresztő igehirdetői adottságok szélesebb körben érvényesülhessenek és gazdagíthassák egyházunk életét; az evangélizáló karizmával megáldott lelkészek mindenütt szolgálhassanak a gyülekezetekben. Módot kell keresnünk a nemlelkészi bizonyosságtevők bekapcsolására is. Az evanstoni gyűlésen is döntően érvényre jutott a világkeresztyénségnek az a felismerése, hogy „a laikusok az egyház reprezentánsai a világban“. A szolgálat lehetősége nélkül laikusaink hitükben is meglankadnak, amivel egyházunk jelentős építő erőt veszít. Az evangélizáció szolgálatához a munkások időnkénti közös elcsendesedése szolgálatuk speciális kérdéseivel való foglalkozása is szükséges.

6. Az ébresztő szolgálat ÖSSZEFÜGGÉSBEN VAN EGYHÁZUNK EGÉSZ ÉLETÉVEL ÉS MAGATARTÁSÁVAL. Felelevenedéséhez és egyházunk megújulásához elengedhetetlenül szükséges egy széleskörű egy-

házi önvizsgálat, bűnbánattartás és tisztulási folyamat az utóbbi évek hibái tekintetében át kell vizsgálnunk egyházunknak a ma kérdéseire adott feleleteit és egész személyi politikáját abban a tekintetben, hogy engedte-e érvényesülni Isten Igéjének egyedül irányadó szempontjait. Fel kell tárnunk, hogy idegen szempontok előtérbe helyezése, Isten Igéjével való elegyítése és az Igének hamis alkalmazása mely pontokon történt. Ennek elvégzésére sürget, hogy egyházunk szava sok helyen elveszítette hitelét népünk körében, ugyanakkor pedig a gyülekezetek leg-hűségesebb rétegeiben mély sóvárgás él az erőteljes, tiszta evangélium után.

7. Az általános egyházi önvizsgálat köréből most csak AZ ÉBREDÉST MEGERŐTLENÍTŐ HIBÁINKAT próbáljuk konkretizálni. Megalázkodva vettük számba a magunk mulasztásait: az evangélizáló igehirdetés sablonizálódott; nem törekedett eléggé aktualitásra, mert nem vette kellő figyelembe, hogy az örök evangéliumot megváltozott körülmények között élő embernek kell hirdetnie. Az ébredéstől megérintett hiveket elhanyagoltuk és ébresztő szolgálatunkat könnyen feladtuk. — Sajnálatosnak és károsnak ítéljük az evangélizáció körén belül azt a próbálkozást, amely az Ige üzenetéből mindig csak azt a részletet hirdeti, amely az ún. „vonalas“ sémába belefér. — A magunk mulasztásainak elismerése mellett testvéri szívvel kérjük az egyház vezetőségét, hogy vegye számba az e téren elkövetett hibáit. Mi úgy látjuk, hogy nem küzdött eléggé az evangélizáció fenntartásáért, többször indokolatlanul megőlyegette, politikailag diszkvalifikálta, intézkedéseivel akadályozta ezt a szolgálatot. — Lelkiismeretünkre nehezedik az a felismerés, hogy az ébresztő szolgálat ügye nem egy egyházi csoport ügye, hanem világszerte a Szentlélek Uristen nyilvánvaló munkája. Egész egyházi szolgálatunk — a magunké éppen úgy, mint vezetőinké — eredménytelenné válhatik, mi pedig Isten ítélete alá kerülhetünk, ha nem szánjuk oda magunkat a Szentlélek eszközeiül, sőt Ellene harcolóknak is találhatunk.

Befejezésül nem hallgathatjuk el, hogy féltő aggodalmaink közepette is tele van szívünk HÁLAADÁSSAL Isten iránt, aki a jelen időkbén is sok jeltől kísértén viszi előre a lelki ébredés ügyét. Ez a látás bátorít bennünket arra, hogy az ébresztő szolgálat feladatait egyházunk előtt felvessük és megoldásukon fáradozzunk.

Nagybarát, 1956. augusztus 28—30.

Kajos János s. k.

Zászkaliczky Pál s. k.

Veőreős Imre s. k.

Danhauser László s. k.

Csepregi Béla s. k.

Lupták Gyula s. k.

Kovács Géza s. k.

Dr. Fabinyi Tibor s. k.

Smidélíusz Ernő s. k.

Józsa Márton s. k.

Laborczi Zoltán s. k.

Az Evangélikus Élet szeptember 2-i számában cikk jelent meg J. G. tollából „Ifjúsági munkánk néhány kérdése“ címen. Helyesnek tartom az ifjúsági munka kérdéseinek felvetését. A következőkben néhány olyan tételről lesz szó, amelyet szükségesnek tartok figyelemmel kísérni, ha az ifjúság között végzendő szolgálatunkról beszélünk.

1. Az ifjúsági munkára a missziói parancs kötelezi az egyház szolgálattelvéit. „Tegyetek tanítványokká minden népeket...” ez minden embert magába foglal: férfit és nőt, feketét és fehéret, szolgát és szabadot, öreget és fiatalot. Egészen helytelen kihagyni, mellőzni, vagy elhanyagolni éppen az ifjúságot. Semmi indok sem elegendő arra, hogy ne szólítsuk meg az ifjúságot a missziói parancs alapján. Ennek ellenére meg kell állapítanunk, hogy egyházunk szolgálatának leggyengébb oldala az ifjúsági munka. A missziói parancsot sok esetben csak félig hajtjuk végre: keresztelünk, de nem fordítunk elég gondot arra, hogy a megkereszeltet tanításban is részesüljenek. Ezzel tk. a keresztségre is helytelen fényt vet szolgálatunk, mintha az egy bizonyos mechanistikus cselekmény lenne, mely elég magában arra, hogy az örökéletre biztosítson. — Hogy miért történt és történik így, arról sokai lehetne beszélni. Kétségtelen hogy a történelmi forduló, mely egyházunkat új utakra terelte, a szolgálat más ágaiban is véget vetett az egyházi ifjúsági munka addigi formáinak (egyesületek, kötelező hitoktatás stb.). Ezzel meg is torpant egyházunk szolgálata az ifjúság felé és a mai napig nem bontakozott ki új formáiban. — De a missziói parancs értelmében ki kell bontakoznia. Mert, hogy mi egyház élni és szolgálni akarunk a kialakuló új társadalomban, ide is vonatkozik.

2. Az ifjúság között Isten igéjével kell szolgálnunk. Az egyház arra hivatott, hogy Isten igéjét hirdesse ebben a világban. Ez kizárólagos egyházi feladat, melyet senki más helyettünk el nem végez és nem is végezhet. Az ifjúsággal kapcsolatos sok, egyéb szolgálat Isten másik szolgájára, a világi felsőbbségre bízott. Nem feladatunk tehát a világnézeti nevelés és itt kétségtelen, hogy nem térhetünk vissza arra a régi vágányra, amelyen mindenképpen „keresztyén” világnézetet akartunk formálni és ebbe belenevelni az ifjúságot. Nem feladatunk a kulturális nevelés sem és ezen a téren is el kell hárítani azt a kísértést, hogy kulturális tényező akarjunk lenni, valami új kultúrprotestáns formában. — Természetesen szabad és kell is hozzászólnunk világnézeti és kulturális kérdésekhez a nekünk adott világosság alapján, mert az emberek, akikhez Isten igéje szól, kapcsolatban vannak és résztvesznek ezekben, de a munka nem reánk vár. A törvény és az evangélium hirdetése azonban reánk vár. Isten igéjének meghallása életkérdés minden ember, így az ifjúság számára is.

3. Isten igéjét életesen kell az ifjúság között hirdetnünk. Úgy, hogy az konkrét helyzetében mindennapi életében, jelenlegi állapotában érje el. Feltárja vétkeit, mulasztásait, tévedéseit és azok elhagyására készítse. Életének kérdéseiben világító, útmutató és eligazító szövétnek legyen. Jó igyekezetében támaszték és biztatás. Értékelésében próbakő és zsinórmérték. Óvakodnunk kell tehát az egyszerű anyagátadástól, ahogyan ez sok esetben történt a hitoktatásnál és történik ma is pl. a konfirmációi oktatásnál.

Sok fordul meg azon is, hogy az igét úgy hirdetjük-e, hogy abban törvény és evangélium egyensúlyosan szólal meg. Az ifjúsági munkában fokozottabban fenyeget az a veszély, hogy a törvény egyoldalú hirdetése hangzik csak. Kétségtelen, hogy a törvénynek is meg kell szólalnia, hogy a korlát védjen a bűnnel szemben és a bűn bűnnek lássék. De a moráltheológia nem üdvözít és az erkölcsprédikáció ma-

gában leginkább csak a félelemig juttatja el az embert. Itt kísért az a veszély is, amely a háború alatti és utáni időben bizonyos ébredési irányok ifjúsági munkáját jellemezte. A törvény megteremtése és egy olyan keresztyén életforma felé irányítás, — amelynek semmi bibliai alapja nem lévén — csak extra, a normálistól eltérő embertípust alakított ki. Hányan jutottak később önmagukkal meghasonlásba és végül teljes hitetlenségbe.

Szólaljon meg teljes erejével az evangélium, hogy az ezerféle kísértéssel bírkózó, a fiatal életet megrontó bűnök között vergődő ifjak és leányok arcán feltündököljön a szabadság fénye. — De ne más fény! — Mert találkozunk már olyan fiatalokkal is az egyházban, akiknek arcán valami rendkívüli extázis fénye ragyogott és úgy jártak-keltek, mint akik a földtől már elszakadtak és a mennyben élnek. De miközben megvetve minden földit, igyekeztek elszakadni e világtól, megvetették és elszakadtak az otthontól, szeretteiktől, a becsületes munkától, és az egyháztól. De a mennyben nem voltak, hanem itt voltak a földön és tönkretették a körülöttük élők életét. Ezt a típust is igehirdetés termelte ki. Állítólag a „tisza evangélium“ hirdetése.

4. Ismernünk kell azt az ifjúságot, amelynek Isten igéjét hirdetni akarjuk.

a) Az ifjúság lelki világa más, mint a felnőtteké. Korcsoportok szerint is különböző. Más az iskola kapuján most belépő gyermek és más a hivatása pályájára lépő ifjú nőé vagy férfié. A csecsemőt nem lehet kemény eledellel etetni, az ifjút tejjel. A pszichológia tanulmányozása nem felesleges hát szolgálatunk közben, mert segít megismerni és megérteni az ifjúságot. Gyermek és ifjúsági munkánk közben sokszor találkozunk pszichopathológikus jelenségekkel is. Kétségtelen, hogy ilyen esetben leghelyesebb a gyógyító szakemberekhez utalni a gyermeket. De viszont rendszerint továbbra is odakerül hozzánk az igehirdetési alkalmakkor és bizony ezirányú ismereteink hiányában sokszor érezzük tehetetlenségünket. Teológus éveink alatt vajmi kevés lélektani útmutatást kaptunk. Ma a gyakorlati teológia hallgatói többet kapnak, de szerintem ez a pszichológia a gyak. teol. tan-szék keretein túlnyúló anyag.

b) Ismernünk kell azokat a kérdéseket, amelyekkel az ifjúság bírkózik. Komolyan kell vennünk, hogy vannak kérdései. Ezeket részben az életkor hozza magával, (nemzedékek kérdése, élettárs-keresés, világnézet kialakítás stb.), másrészt a mindennapi élet adja fel (emberi közösséghez, munkához, eseményekhez, az egész világot érintő kérdésekhez viszonyulás). Vannak fiatalok, akik ezekre a kérdésekre sehonnan nem kapnak feleletet és a megoldásban segítséget és ezért sokszor helytelen döntésekre jutnak. Viszont kétségtelen bőven vannak, akik innen is onnan is kapnak választ, meg segítséget is, de nem biztos, hogy olyant, ami valóban jó válasz, helyes útmutatás, igazi segítség. És így ezek is könnyen az előzők sorsára jutnak. Mi viszont sokszor esünk abba a hibába, hogy elfelejtjük, vagy nem akarjuk észrevenni, hogy ifjúságunknak vannak kérdései. Azt is tapasztaltam, hogy sok esetben a fiatalok elnémulnak velünk szemben, mert úgy érzik, hogy a kellő emberség és a sokszor hangoztatott szeretet hiányzik belőlünk; mit várhatnak tőlünk? — Vagy olyan tapasztalatot szereznek, hogy né-

künk is vannak rendezetlen kérdéseink, meg olyanok, amiknek megválaszolásában mi magunk is bizonytalanok vagyunk; jogosan hiszik, hogy nem tudunk segíteni.

c) Számba kell venni azt a világot, amelyben ifjúságunk él. A megváltozott családi környezetet, a nevelés új formáit és tartalmát, az ideológiai légkört, a munkahely, illetve tanulmányi hely adottságait, egész népünk új mai életformáját. Itt újra és újra kitűnik, hogy mennyire kevés a kapcsolatunk azzal a világgal, amelyben ifjúságunk él és mennyire nem ismerjük azt. Azok a lelkészek, akik gyermekeik nevelésében komolyon kiveszik részüket, vagy akiknek élettársa pedagógiai munkában áll, mégcsak valamennyire jártasak. Legtöbb lelkész azonban egy sajátos egyházi vagy méginkább hivatali légkörben él, és vajmi kevés vagy éppen ferde ismerete van arról, ami az egyházon kívül van. Lehet ezen segíteni! Az ifjúsággal való személyes érintkezés (látogatás, beszélgetés), tankönyvek, olvasmányok tanulmányozása, újságok olvasása, ifjúsági rendezvényeken való részvétel, sok tapasztalattal gazdagít.

Mindez nagyon szükséges ahhoz, hogy ifjúságunknak helyesen és jól hasogassuk Isten igéjét.

5. Az ifjúsági munka egyházi munka. Ez pontosabban azt jelenti, hogy adott történeti egyházban végezzük. Ez az egyház hitvallásos alapon él és őrzi az atyák bizonysgátételét. Ezért a törvény és evangélium hirdetésekor nem szabad figyelmen kívül hagynunk, hogyan értették és vallották azt atyáink nemzedékek hosszú során át. Hitvallási irataink: elsősorban a két káté és az Ágostai Hitvallás megismertetése a bibliai „anyag” mellett legfontosabb az ifjúsági munkában. De a bibliai anyag előadása közben is, amikor csak lehet, kapcsolunk kell a hitvallási anyagot, hogy ifjúságunk helyesen értelmezett lutheránus öntudatot nyerjen, tapasztalva, hogy egyházunk valóban az ige egyháza és legtisztábban és leghelyesebben őrzi az apostoli hagyományt.

Ez a történeti egyház magán hordozza történelme jegyeit is és számontartja az elődök példaadását. Számba kell hát venni a múlt örökségét, a bizonyságok fellegét és átadni azt építő példaképpen. Ami a konfirmációi anyaggal kapcsolatban sokszor elhangzott, azt általánosságban elmondhatjuk az ifjúsági munkával kapcsolatban: hiányzik az egyháztörténeti anyag. Vajmi kevés szó esik az egyház történetéről, kiemelkedő eseményeiről és személyeiről. Jól használható segédeszköz jóformán nincs.

Az ifjúsági munka egyházi munka. Ez azt is jelenti, hogy egy konkrét gyülekezet életén belül folyó és gyülekezetet építő szolgálat. A konkrét gyülekezetekben kell tehát megtalálni az időt és a módot rá. Elsősorban lelkészi szolgálat. Még akkor is, ha a lelkésznek vannak laikus segítőtársai is. A vezetést soha sem szabad kiadni a kézből, legkevésbé gyülekezeten kívüli tényezőknek. Az ifjúságot szorosan össze kell kapcsolni az egész gyülekezettel és beépíteni abba. Helytelen, ha az ifjúság teljesen elkülönül a felnőtt gyülekezettől. Az az egészséges, ha az ifjúsági élet a gyülekezeti élet szerves része és egybefonódik azzal. Jó ha a felnőttek szolgálata építi az ifjakat és

megfordítva. Szeretetvendégség, énekkar, iratterjesztés, látogatás, apróbb templomkörüli szolgálatok jó lehetőségek.

6. Szólnunk kell itt ifjúsági munkánk ökumenikus vonatkozásáról is. Az egyesületi jellegű ifjúsági munka megszűnésével megszűnt ifjúságunk ökumenikus kapcsolata is. Jóformán nem is tudjuk, hogyan élnek, milyen kérdésekkel foglalkoznak és milyen munkát végeznek hazánk határán kívül élő keresztyén fiatalok. Nem veszünk részt a különböző találkozási alkalmakon. Ez nemcsak azt eredményezi, hogy mi nem tudunk semmit, hanem, hogy rólunk sem tudnak semmit. Könnyen úgy tűnhet, mintha nálunk nem is folyna egyházi ifjúsági munka. Pedig annál a sajátságos helyzetnél fogva, amelyben mi élünk, talán nemcsak mi gazdagodhatnánk az ilyen kapcsolatok által, hanem mi is gazdagíthatnánk másokat.

7. Minőségi munkára van szükség. Sosem szabad azt gondolnunk, hogy az ifjúságnak valami gyengébbet is adhatunk, mint a felnőtteknek, vagy, hogy az ifjúság kevesebbet igényel. A gyermek fogékonyabb, az ifjú pedig kritikusabb, mint a felnőtt. Ez a tény már magában is arra kötelez bennünket, hogy alaposabb felkészültséggel, komolyabb körütekintéssel végezzük ezt a szolgálatot. Mérlegre kell tenünk hitoktatói, gyermekbibliai, konfirmációi, ifjúsági konferenciái szolgálataink anyagát és módját. A lelkeszi munkaközösségekben megbeszélések kellene arról tartanunk. Azonkívül hasznos lenne olyan munkaközösség létrehívása is, mely állandóan foglalkozik az ifjúsági munka kérdéseivel és gyakorlati segítséget nyújt a lelkészársaknak.

Végül is világosan kell látnunk a célt. Szeretnénk, ha olyan ifjúság nőne fel, amely a Krisztusért nyert bűnbocsánatból él, reménykedik az örökéletben és megszentelt életet él. Egyháznak és nemzetnek hitéről őszintén bizonyosítvány, tiszta életű, munkájában becsületos emberekre van szükség. Ennek eléréséhez keressük az utat. Keressük együtt!

Mezősi György

*

Hétfő van és június dereka. Az ünnepek elmúltak, konfirmációi előkészítésnek, hitoktatásnak vége: szabadabban lélegzenek a papok. Éppen ezért ütemeztem be a mai napra a csornai „püspökségben“ szolgáló lelkésztestvérek négy év óta eszedékes jószomszédi meglátogatását.

Utunk nem valami jól kezdődik. Bezitől Eneséig erős ellenszelünk van. Nyomja vissza a kerékpárokat. Feleségem sóhajtozik.

Javul a helyzet, amikor Enesén rákanyarodunk a sopron—győri betonra. A szél már csak oldalaz, az út sima, mint az asztal és az sem utolsó dolog, hogy csupa nyáreleji szépség körülöttünk minden. Katonás tartású nyárfák, szakállas öreg füzek vigyázzák kétoldalt kerékpárjaink nesztelen futását. A betonút széles szürke szalagját smaragd színű keretbe fogja az útszéli üde, zöld gyepek.

A földiken mindenütt emberek. Kapálnak, kaszálnak, szénát gyűjtenek. Egy helyütt szőlőben kapáló asszonyokat is látok, nagy meglepődéssel. Ritka dolog erre felé a szőlő. Ami van, az leginkább csak falak mentén vagy lugasokban diszlik.

A barbaci tó mellett elhaladva különös hang üti meg fülünket. Arra felé tekintünk. Vízet nem látunk, de sötétzölden hullámozó nádrengeteget

igen és latunk kúpokban összerakott száraz nádkévéket, körülöttük sürgőforgó embereket. Valami gép vagdossa a kévéket: onnan a furcsa hang.

Keresztülhaladunk a Rábaköz fővárosán, Csornán és Farádra érünk. Hatalmas, ódon templom mellett, szálas fenyők, terebélyes hársak között áll a papiak. Alig támasztjuk le kerékpárjainkat az udvarán, már megjelenik a teraszon a mindig mosolygó Szalay Sándor, feleségével együtt. Egykettőre előkerülnek a gyerekek is. Ági, már „nagyleány”: a nyolcadik általános végét járja és Sándor, aki meg az idén komfirmálkodott.

Beljebb megyünk. Az előszoba tele virággal. Piros szegfűk, piros pünkösdi rózsák. Az ebédőben is virág: három nagy csokor fehér szegfű. Ági tegnapelőtt „ballagott”. Akkor kapta a sok virágot tizenkét szalaggal együtt.

Megtekintjük a tágas, világos paplakot. A konyhában vadonatúj elektromos takaréktűzhely jelzi a takarékoság elvének érvényesülését és a modern idöket.

A kertben rengeteg gyümölcsfa, főként szilvafák. Van belőlük legalább kétszáz darab. Aránylag fiatalok. Kérdésemre el is mondja Szalay Sándor, hogy a gyümölcsfák kilencven százalékban már az ő ültetése. — Igen jó szilvatermés ígérkezik az idén — teszi hozzá mosolyogva. — Lesz bőven eladni való és megveszik szívesen, akármennyi lenne is.

A templom mögötti, kőfallal bekerített gyümölcsös idillikus hely. Csendes medítálásra való, mély gondolatokat termő, igazi papi kert. Nehezen tudok megválni tőle.

A gyerekek jövője? Ági ősszel a csornai gimnáziumba megy, melynek épületét most bővítették és korszerűsítették. Sándornak nagy kedve mutatkozik az orvosi pályához. A milyen kitűnő tanuló és becsületes gyerek, lehet is belőle derék orvos.

A templom előtt sátorozó két hatalmas vadgesztenye tövében búcsút veszünk a vendégszerető papi családtól és indulunk vissza a „fővárosba”, Csornára.

Csornán a gyülekezet kicsi, a temploma sem régi: körülbelül harmincéves. Nem régi, de szép. Mellette a paplak — villaszerű épületben — melyet pár éve szerzett meg nagy áldozattal a gyülekezet. Szerencsénk van itt is: papék odahaza tartózkodnak. Még a papné is, aki pedig — lévén tanárnő — délelőttönként távol van s olyankor bizony sokszor a férje pásztorolja a kormosszemű apróságokat: a négyéves Sárát és a kétéves Pált. Ennek a pásztorolásnak az eredménye meg is látszik a kicsinyeken. Amikor bemegyünk a templomba, a két gyermek előreszalad az oltárhoz. Ott leülnek a térdeplőre, egyik jobbjelől, másik baljelől és fejcskéküket meghajtva, kezük összekulcsolva imádkozni kezdenek. Önkéntelenül is megtorpanunk és néma csendben hallgatjuk végig a gyermekajkáról felszálló imádságot: a Miatyánkot. Arra gondolok: bizonytal jelentős erőtenyezője egyházunknak az evangélikus templomok tövén felnövekvő sok papi gyermek, akik megtanulják — elsősorban szüleik példájából — becsülni a hitüket, szeretni Istenüket, embertársaikat.

Meghitt beszélgetésben töltünk el egy órát Hubert Istvánnal és feleségével. Aztán továbbmegyünk. Az idő múlása sürget bennünket és Márta asszonynak is mennie kell négy órakor vissza az iskolába. Színielőadásra készülnek a gyermekek és a darabban (Hófehérke) lévő táncokat Márta asszony tanítja be.

A paplakról távozva, a lépcső alján fehérbe öltözött jácminbokor virágos ága végig simítja vállamat s otthagya ajándékát: a sárgán aranylő virágport.

Szilsárcányban, a lelkészlak táján bármerre vessé szemét az ember, minden arról beszél, hogy nemcsak a tulajdonosa, meg használója van az épületnek és hozzátartozó belsőségnek, hanem gazdája is, mégpedig jó gazdája — Ferenczy Vilmos személyében.

Az egyik melléképület hátsó falához csirkeol van ragasztva. Takaros kis építmény. Téglából építve, bevakolva, fehérre meszelve, piros cserépszindellyel fedve. Építőjének arra is volt gondja, hogy a bent lakozó csirkék világosság híján se szűkölködjének: jókora üveglapot illesztett a tető középerébe. Igazán összkomfortos csibelak. — Az uram csinálta az egészet — mondja büszkén a papné.

A veteményes kert példás. Papék maguk gondozzák, minden külső segítség nélkül. A kert elején kicsi üres hely, itt saláta volt. Az már kifogyott mind, pedig a kicsi darabon is nagyon sok volt. A gyümölcsös szemre szép, ám a „gazda“ panaszkodik, hogy elöregedtek a fák. Tapasztalatból tudom: Vilmos barátom panaszát nem szabad komolyan venni, illetőleg az ellenkezőjére kell kiértékelni, de most az egyszerű mégis „jogosnak“ látszik a panasz. Fúrja oldalamat a kérdés: hát akkor vajon hogyan segít magán anyagokban az én kedves barátom, akiről tudva van, hogy nagy almatermesztő volt régebben. Kérdezés nélkül is megvilágosodom, amikor a gazdasági udvarba lépünk, ahol jobbra is, balra is sertésolat látok. Az egyikben két darab, száz kilón felüli lakó rőfög — szerződöttetek —, a másikban két szép süldő; hátul a kerítés tövében meg olyan kétmázsás forma, turcsiorrú székeség túrkálja a jó fekete földet. No, van is helye ennek a fizetéskiegészítésnek a sárkányi papéknál, ahol négy gyermek koptatja a cipőt, szagattja a ruhát és kéri táplálékát: a második Csaba, a tizenegyhónapos Judit, közbül meg Csilla és Klári.

Uzsona közben bevallják a háziak, hogy még ebben az évben ők is szeretnének villanytűzhelyet beszerezni — 3000 forintért. A két szerződöttet erre szánták. A farádi jó példa úgy látszik: ragad. Hogy a példa jó, az kétségtelen. Sok és drága tüzelőt lehet az elektromos sütés-főzéssel megtakarítani.

Akakfarönköket látunk az udvarban. Mellettük méterbe rakott hasábok. — Vilmos hasogatja és fűrészeli ezeket is — tudjuk meg a papnétól.

Éljenében végigsimogatjuk tekintetünkkel a parókia előudvarának sárgában, pirosban, rózsaszinben, fehérben pompázó rózsafáit és megakad szemünk egy magtárforma épület frissen fehérő első falán.

— Az bizony új — szólal meg a parókus tekintetünket követve. — Régi épület, a fala leomlott. Aztán megcsináltuk, de olyan masszívan, hogy még az utódomat is kiszolgálja.

Hallgat néhány pillanatig, aztán rezignáltan fűzi hozzá:

— Mi mindig csak tatarozunk, építünk. Az egész életünk építésben telik el...

Hazafelé a vonaton Vilmos barátom szavai motoszkálnak bennem. „Építésben telik el az életünk“... — Igaz. Éppen ez a szép és erre hivattunk el. Építeni! Igével és cselekedettel. Építeni az egyházat és a földi hajlékot.

A szürkület lehullott már falunkra és csak a házak fehérfala világított a sűrűsödő homályban, mikor hazaértünk.

Sághy Jenő

★

Hátha nincs igazam? Nem valami lelkesítő lehetőség, sőt olykor egyenesen félelmetes — miért is célszerűnek látszik meggyőzőm magam afelől, hogy igenis igazam van. Így csend lesz bennem. Nem kell változtatnom magatartásom, nem kell tusakod-

nom magammal: ostobaság lenne gondot csinálnom magamnak. Nagyszerű dolog belemerülni ennek a tökéletességet idéző, idillikus megnyugvásnak szigetelő, szinte cseppfolyós atmoszférájába. A külvilág lármája nem hallatszik el hozzám. A szomszéd be-

széde sem. Igazam van. Tévedhetetlen nem vagyok, de tudom, hogy én kell vélekednem, élnem. S oly jó háborítatlannak lenni. Különbékét kötöttem önmagammal.

Idegnyugtatónak, önigazolási alapanyagának, autoszugesztiónak számtalan esetben kiválóan alkalmas a fentírt pszichózis, csak-hogy igen könnyen mintegy morfinistáivá lehetünk ennek a házi-lag előállított megbékélésnek. Érzéketlenné válhatunk az olyan igazság iránt, amely nem vág egybe a miénkkel s így belső egyensúlyunk elleni galád támadásként verjük aztán vissza az „idegen igazságot“ és nem engedjük, hogy az lelkiismeretünkkel és értelmünkkel egyenrangú félként álljon szóba.

Távol legyen tőlünk a nyárfalé-vél-lelkület, melyet minden szelöcske megrezsent (— ha úgy tetszik: „a tanításnak akármí szele“). Amit Isten igéjéből kétségkívül világos tanításként s magatartásként tettünk magunkévá, abból fikarcnyit sem lehet engednünk. Non possumus. Bűn meginogni. De temérdek nyílt kérdés adódhat, köztük egyik-másiknak az eldöntése rendkívüli jelentőségű lehet. Az még korántsem tragikus, ha vitatkozunk. Ez olykor szükséges, mert nem lenne egészséges dolog elkerülni a vitát s bagatelizálni a különbségeket, különben a nézetek sem tisztulhatnának ki. Ez azonban közös munka legyen, tehát nem valami sportszerű ve-

telkedés: ki tudja diadalra juttatni a maga, vagy csapata igazát, hanem olyan küzdelem, amelyben a vitatkozó kollektíva együtt nyer, vagy veszít aszerint, hogy valós látásra jut-e el s helyes magatartást tesz-e magáévá. (A való-ságot persze csak Jézus Krisztus mutathatja meg: ő maga az alétheia, s az lehet helyes, aminek igéje helyt ad.)

Könnyen hozzászokhatunk ahhoz az illúzióhoz, hogy „hivatalból igazunk van“ mivel a gyű-lekezet általában vagy elhiszi, amit mondunk, vagypedig nem tartja szükségesnek, hogy vitába szálljon velünk. A szószéken minden csatát megnyerünk. Egymás között bezzeg más a helyzet: mintha a csárdában csupa dudás lenne. Nem egykönnyen jutunk döntésig. Igen nehéz megküzdeni önmagunkkal, hogy a nyelvünk tevékenysége ki ne kapcsolja a fülünkét. Sokszor kegyetlen kell legyen az ember önmagához, hogy megtagadja hiúságát s örülni tudjon az együttesen megtalált igazságnak még akkor is, ha arra egészen más úton bukkantak rá, mint amit ő javasolt. „Hútha nincs igazam?“ Nem kell ennek a mód-szeres önmarcangolás jelszavává lennie, de arra feltétlenül szükség van, hogy újra meg újra becsületesen, reális kérdésként tegyünk fel önmagunknak. Mert az igazság sáfarai vagyunk, de rész szerint van bennünk az ismeret.

Bodrog Miklós

... Az evangélium olyan tudomány, melyet e világ bölcsei, a gazdagok és hatalmasok magukra nézve nélkülözhetőnek vélnék, mintha nekik arra semmi szükségük se volna; hiszen elég bőven részesültek földi javakban és kitüntetésekben. Minthogy az evangéliummal a kereszt és mindennemű veszedelem együtt szokott járni, azt gondolják, hogy esztelenség volna amiatt magukat, és vagyonukat kockára tenni. A szegények és ügyefogyottak csoportja ellenben, kiknek egyéb vigasztalása itt a földön nincs — ezek örvendeznek, hogy az evangélium nekik kegyelmes Istent hirdet, ha egyébként a földi kincsekből semmi sem jutott nekik... (Luther igehirdetéséből a Szentháromság után 26. vasárnapra.)

S Z E M L E

ALBERT SCHWEITZER: BRIEFE AUS LAMBARENE. — Beck, München, 1955. A. Schweitzer 1925—27. között írta ezeket a valóban elküldött leveleket a misszió és kórháza barátainak. Akkoriban — utólagos beleegyezésével — e levelek „Mitteilungen aus Lamberene“ címen három füzetben nyomtatásban is megjelentek. Régóta elfogyván, most egy kötetben újra kiadta őket egy müncheni könyvkiadóvállalat, ugyanaz, ahol annak idején először is megjelentek.

Egy könyv, amelyet olvasván — vonakodva írom le, de *ezúttal* helyénvaló a mondat — jobb lesz az ember. Pedig e vázlatos feljegyzések igazán nem „építő“ célzattal íródtak. Végtelen egyszerű dolgokról esik itt szó: munkás, küzdelmes, fáradságos és olykor nagyon csüggesztő hétköznapi sora vonul el szemeink előtt. Küzdelem az éghajlattal, a betegséggel, álomkórral, leprával, maláriával, a trópusok titokzatos mérgével, — az emberi balgasággal, tudatlansággal és rosszindulattal, — a bűnnél és halállal. Az orvos az őserdőben: Robinson, úttörő és felfedező, építómester és mezőgazda éjszémélyben. Az operációsterem idegörlő fáradalmi után baltát s fűrész, mérőönt s vízmértéket vész kezébe, hogy továbbépítse kórházát. Mindent magának kell csinálnia s mindenütt jelen kell lennie, ha azt akarja, hogy munkája ne fúljon kudarcba. S mindehhez mérhetetlen türelem, kitartás, csüggedetlen reménység, derűs kedély — sok-sok szeretet és hit kell. Erről azonban nem esik szó. Vallásos kifejezések szinte teljesen hiányoznak ezekből az egyszerű feljegyzésekből. Csak egyszer írja le ez a szemérmes nagy lélek a megindult hála kevés szavát: ami-

kor tető alatt van új kórháza, — mely több munkát, több fáradságot, de a gyógyítás, a segítség több lehetőségét nyújtja neki. „Hálával tekintek fel Istenhez, aki ily örömet megérni engedett nekem. S megindultan gondolok a kórház európai barátaira...“ S azután a kötet végén, amikor három és fél-évi megszakítás nélküli kemény munka után rövid európai pihenésre indul két munkatársával, a fekete földrészt partjaitól lassan távolodó hajó fődéltétén: „Megindultan gondolok munkatársaimra, akik nehézségeimet és fáradozásaimat velem megosztották, az európai gyülekezetekre és barátaimra, akiknek megbízásából itt az irgalmasság egy művét megalapíthattam. Nem érzek örömet a siker fölött. Megszégyenülten kérdezem: *mivel érdemelhettem meg, hogy e munkát végezhettem** s munkámban eredményes lehettem... Alig tudom elképzelni, hogy hónapokra meg kell válnom feketéimtől. Mennyire megszerettem őket, a sok bosszúság ellenére, amit okoztak! Mennyi szép vonást lehet felfedezni bennük, ha az ember nem akad fenn a természet és gyermekeinek némely balgaságán s megkeresi bennük az embert! S hogy kinyílnak előtünk, ha van bennünk elég szeretet és türelem a velük való foglalkozáshoz!“ S van-e szebb jutalma munkájának, mint amikor egyik meggyógyított néger ott marad a telepen önkéntes munkatársnak, mert „A Doktor az én atyám s a kórház lett az én falum!“ S a búcsúzásnál könnyek közt, kezét szorongatva kéri egyik gyógyulás útján levő elmebeteg „paciens“: „Doktor, ugye megparancsoltad, hogy amíg odaleszel, senki sem üzhet el innen engem?“

* (A kiemelés tőlem. A ford.)

A tettek keresztyénsége az, ami ennek a könyvnek minden sorából sugárzik, az egyszerű cselekedeteké, amik nagy szavak nélkül oly ékesen szólnak arról a mennyei Atyáról, aki a Szeretet. A szeretet keresztyénsége, amely Isten egész teremttet világára kiterjed: Albert Schweitzernek mérhetetlen sok vesződsége és gondja között arra is kiterjed a figyelme, vajon az épülő kórház leverésre kerülő cölöpjei alá nem kerül-e valami ártatlan állat, béka, hangya, vagy efféle; leszáll a cölöpöknek ásott gödrökbe és kezével távolítja el onnan a kelepçébe került kis élőlényeket, nehogy a mázsás gerendák alatt leljék halálukat. S mert sajnálja kivágnatni az építés útjába kerülő pálmafákat, — keserves fáradtsággal kiássza és odébb telepíti őket, hiszen azok is élőlények.

Harminc esztendő telt el azóta, hogy a lambarenei levelek napvilágot s először nyomdafestéket láttak. A „Négerdoktor“, immár nyolcvan esztendő terhével vállán, Nobel-díjjal felékesítve s szinte az egész emberiség osztatlan tiszteletétől s féltő szeretetétől övezve ismét ott dolgozik őserdei kórházában, szeretett feketéi között. Meghajlott vállal, de fáradhatatlanul hajol görcsöve s a szenvedő betegek ágya fölé. Biztos kezében nem remeg az életet szerző kés, mert szívében kiapadhatatlan az embert mentő szeretet. Tisztelet s szeretet adassék neki s hála az egyház Urának ezért, hogy ajándékoz a világnak ilyen keresztyéneket is, akik fénylenek, mint csillagok s akiknek cselekedetei dicséretre indítanak a Mennyei Atya iránt.

Gróó Gyula

A „THEOLOGISCHE ZEIT-SCHRIFT“ (Basel) 1956. évi 1. számában C. A. Keller (Ossingen, Kt Zürich) „A teremtéstörténet existenciális és üdvtörténeti értelmezése“ címen ír tanulságos ismertetést. Előljáróban megállapítja, hogy a két felfogás nem zárja ki

szükségképpen egymást. Mégis két egészen különböző nézőpont jelentkezik a kétféle felfogásban. Jellemzően példaként említi az existenciális magyarázatra Alan Richardson kísérletét („Genesis I—XI.“, a „The Torch Bible Commentaries“ sorozatban, 1953.) Richardson szerint a teremtéstörténet és az ún. őstörténet elbeszélései (Kain és Ábel, Bábel stb.) példázatok. A történeti valóság kérdését épp ezért velük kapcsolatban nem szükséges felvetni (senki sem kérdezi pl., hogy az Irgalmas Samaritánus története megesett-e valóban). Sokkal inkább arra kell ügyelni, hogy a példázatokban az én existenciám valósága és helyzete tükröződik: Engem teremtett Isten képére és hasonlatosságára, én lázadtam fel Isten ellen, stb. Csak miután a felismerések vallásos tudatomba jutottak, vonhatok le belőlük általános érvényes igazságokat, pl. az egész emberiségre vonatkozólag. Ezt az existenciális felismerést nevezi Richardson „kinyilatkoztatásnak“. A kinyilatkoztatás most megy végbe, amikor a Szentírás ígében találkozom Istennel. A teremtéstörténet maga is úgy jött létre, hogy a próféták annak idején Izrael életében találkoztak Isten cselekedeteivel s ebből elkerülhetetlenül levonták azt a következtetést, hogy a történelem Istene a mindenség teremtője is egyúttal.

Ebből következik, hogy az egzegeta munkája mindössze néhány magyarázó megjegyzésre korlátozódik s a továbbiakban rábízza a szövegre, hogy végezze el a maga munkáját olvasóiban.

Az üdvtörténeti értelmezés jellegzetes képviselőjeként Barth Károlyt említi. Barth a „Kirchliche Dogmatik“ III/1. kötetében foglalja a teremtéstörténet részleges magyarázatával. Ez az exegetis már csak külsőleg is különbözik a Richardsonétól abban, hogy sokkal terjedelmesebb. Barth szerint a te-

remtés Isten műve s így történés, esemény. Időben végbement folyamat tehát, ám ez az időpont számunkra hozzáférhetetlen s így a teremtéstörténet praehisztórikus történet (nem „história”, mint a világtörténelem eseményei, mondja Barth). Ezért a jellegének megfelelő köntös, amiben jelentkezik a monda (Sage). Ebből következik, hogy csak az egész bibliai bizonygáttétel összefüggésében érthető meg; ez pedig Istennek az emberrel való kegyelmi szövetségéről szól.

Barth módszerét már most két fő szempont jellemzi. Egyfelől a szöveg bőséges és részletes parafrázisát adja — ellentétben Richardson szűkszavú megjegyzéseivel. Az exegéta tehát utána mondja a szövegnek — múlt időben — azt, ami egykor történt. S közben állandóan utal az üdvtörténeti összefüggésekre, függetlenül attól, hogy a bibliai elbeszélés szerzői annak idején ezeknek tudatában voltak-e vagy nem.

Másfelől tartalmilag kiemeli a teremtés egyes műveinek üdvtörténeti vonatkozásait. A teremtés története tehát tulajdonképp csak az egész üdvtörténet felől válik érthetővé. A harmadik nap teremtéstörténetének elbeszélésénél pl. arról beszél Barth, hogy Isten mikor a növényvilágot megteremti, asztalt terít az ember számára. Ez az asztal azonban azonnal emlékezteti arra a másikra, amit a kegyelem szövetségében terít Isten népének, stb.

Nyilvánvaló tehát a különbség a két írásmagyarázati módszer között. Richardson a történet végső magyarázatát rábizza az olvasó existenciális (nem existencialista!) élményére. Barth viszont azon fáradozik, hogy megfejtse azt és tanítást adjon a teremtéstörténet értelméről. Richardson az evangélium közvetlen aktualitását keresi „in nobis”, Barth az üdvtörténet objektív tartalmát „extra nos”.

E két jellegzetes példa után Kel-

ler több újabb írásmagyarázó munkáját ismerteti. Így foglalkozik Dr. G. H. Mees holland vallásfilozófus művével („The key to the first Chapter of Genesis”, 1949), Walter Zimmerli („1. Mose 1—11”, a „Propheten” sorozatban, 1943.), s végül Bonhoeffer („Schöpfung und Fall”, 1933.) kísérleteivel, amelyek mind többé-kevésbé az existenciális jellegű magyarázatok közé sorozhatók. Ugyanez az ítélete W. Vischer („Das Christuszeugnis des Alten Testaments”), H. Frey („Das Buch der Anfänge”) és G. v. Rad („Das erste Buch Mose”) műveiről.

A summázásban nem foglal állást egyik magyarázati módszer mellett sem. Szerinte minden exegezis általa lesz izgalmassá, amiben az írásmagyarázó meggyőződése nyilvánvaló lesz, amivel a szöveget megszólaltatja. Ilyen értelemben minden írásmagyarázat valamiképpen „existenciális”.

A szerző szerint a teremtéstörténetben a szombatról szóló tudósítás az a pont, amely egészen világosan az üdvösségre s így az üdvtörténetre is utal. Már pedig, ha a teremtéstörténet skopusa a szombat s így a Krisztusban céljához ért üdvtörténet — van Isten népének szombatja, — akkor elengedhetetlen, hogy Gen. 1—2. exegézisének az üdvtörténeti szempontot is valamiképpen figyelembe vegyék.

A teremtéstörténettel való foglalkozás állandó teológiai feladatunk. A fenti kószoló is mutatja, hogy az írásmagyarázati tudomány szüntelen fáradozással iparkodik a Szentírás e fontos szakaszának megértésén és üzenetének minél világosabb és hívebb tolmácsolásán. Nem kétséges, hogy mi sem maradhatunk ebben a vonatkozásban a régi, kitaposott csapásokban s az exegetikai tudomány legújabb kísérleteire figyelve fáradhatatlanul kell keresnünk az Írás e döntő szakasza megértését és megértetésének lehető legjobb módját. G.

1 „Kérlek, halálod ára, rajtam ne vesszen kárba.“
 Ez a példázat Péter ama kérdésével kapcsolatban hangzik el, hogy hányson lehet megbocsátanom az ellenem vétkezőknek?

Tanítványoknak szóló példázat ez tehát. Ma is elsősorban olyan embereket szólít meg, akik tanítványoknak vallják magukat és Jézussal járnak. A mai tanítványokat is egy régi bűnben, az *irgalmatlanság bűnében* szólítja meg az Isten. Sok sebet ütöttünk és sok sebet kaptunk. Ezért burjánzik közöttünk az irgalmatlanság.

Gerincességnek tartjuk a haragtartást.

Égészséges dolognak tartjuk az irgalmatlanságot.

És mindezt éppen a tanítványság helyzetéből cselekedszük.

Am, *akinek szívében ott él az irgalmatlan gyűlölet, a meg nem bocsátás lelkiülete, az most hallja meg: pontosan ezzel lehet hiábavalóvá tenni az Isten kegyelmét.*

Pedig ez a kegyelem nem egyszerű és magától értődő dolog.

Egy olyan szolgáról van a szó a példázatban, aki bünt bűnre halmozott. — Mert hiszen erről van itten szó. — *Allandóan hitelből élt.* Ez az életforma már természetévé lett. Nem gondolt arra, hogy valaki ügyel a rovásra. Döbbenetes dolog, hogy éveket lehet úgy átélni egy embernek, hogy nem vet számot bűneivel. Ez a szolga felelőtlenül élt a kiapadhatatlan hitelből. Ha gondolt volna a számadásra, akkor megállt volna valahol a tízezer talentom előtt.

De amire nem gondolt, az bekövetkezett: *a hitelező számot kezdett vetni.* Réa nem a számvetés elején került sor. Lehet, hogy reménykedett is abban, hogy az ő elszámoltatásáról megfeledekzenek. A bűnös adós néha érthetetlenül optimista — Talán a menekülésre is gondolt. Nem hangsúlyos szó ugyan a példázatban, de mégis nagyon figyelemreméltó a kifejezés: „hozának eléje egyet.“ Tehát megfogták őt. Oda vitték. — Nem lehet menekülnöm. Isten vigyáz rám és előállít engem a számottevés órájában. — „Ó, de hová meneküljek, mindenütt jelen vagy Te.“

A számvetésnek ez az órája, amiről ebben az esetben szó van, mégsem a végső ítélet órája, hanem alkalom arra, hogy meglássam bűnemet:

Olyan nagy az én bűnöm, hogy mindenkinek szenvedni kell miatta.

Ki lehet-e bírni ezt a másokat is miattam sújtó ítéletet? S ha le is sújtana rám, vajon elégtétel lenne ez már? Rendeződne ez a nagy adósság?

2 A továbbiakban az az adós szolga áll előttünk, aki *maga akar fizetni.* Nemcsak a példázatban hallunk ilyen képtelen dolgot. Amikor megszorul az ember, akkor szokott így könyörögni: „Uram, az én bűneim miatt ne sújtsd gyermekemet feleségemet. Engem érjen el károd. Én akarok megfizetni minden bűnömért!“

Ez az, ami *nem megy.* Az Isten sem veszi komolyan a példázatbeli szolgának ezt a fogadkozását, *hanem megszánja és elengedi a bűnt.*

De, hát *miért? Kiért?* A példázatban erről nem esik szó, mégis azt kell mondani, hogy a Hitelező, az Isten a Golgota középső keresztjére néz, amikor elengedi a bűnt. Ilyen ez a kegyelem és ennyibe került. Ez nyilvánvaló.

De *nyilvánvaló az ember gonoszsága is: ő irgalmatlan marad.* „Nem bocsátok meg. Megbocsátok, de nem felejték.“ Nem ismerős szavak ezek?

Súlyos beteget gyóntattam egyszer az egyik kórházban. A szokásos kérdésekre eleinte sorjában és simán felelt. Mikor azonban azt kérdeztem: megbocsátasz-e az ellened vétkezőknek, akkor hallgatott. Megakadtunk. Ilyen furcsa körülmények közötti beszélgetés során tűnt ki azután az, hogy valahányszor közös úrvacsorai gyónáson vett részt ez a mi testvérünk, míg a többiek felelték, hogy megbocsátok, ő mindig hallgatott. És így vett úrvacsorát.

Pedig mit vétkezhetett akármely ember ellenem ahhoz képest, amit én véttem az Isten ellen?

Aki kegyelmet nyert, azt az ő további útján is figyelik mások, még pedig élesebben, mint azelőtt. Most be is vádolják Istennél.

És ez az irgalmatlanság, még az Isten irgalmát is visszájára fordítja.

Hallatlan dolog, hogy én, az irgalmatlan szívű ember semmivé tessen az Isten irgalmát, mellyel hozzám szánalomból, a Krisztusért lehajolt.

Kereszthez menni, kegyelmet venni, szívből irgalmat gyakorolni segíts, én Uram Istenem!

Galát György

Szentháromság u. 23. vasárnap — Mt 9, 18—26

Első gondolatra talán úgy látszik, hogy a perikopa mondanivalója ismétlés az egyházi esztendőben. Amennyiben ugyanis az alapige gerincének Jairus leánya feltámasztásának csodáját vesszük, (a vérfolyásos aszszony gyógyulásának csodája csak az események való megörökítése révén szövődött az elbeszélésbe) jól emlékezhetünk arra, hogy a Szentháromság után 16. vasárnap igéje a naini ifjú feltámasztásával kapcsolatban már elibénk állította a halál felett is úr Jézust.

Bizonyos azonban, hogy pusztán ismétlésül került Jézus három hallottat-támasztó csodája közül ez az elsőnek vehető ó-egyházi perikopa rendünkbe. (Jairus leánya: éppen most halt meg; a naini ifjú: útban a temető felé; Lázár pedig: négy napja a sirban.) De bizonytalannal nem is csak azért, hogy egy ismételt tény tudatosítsa bennünk Megváltónk halál hatalmát legyőző erejét.

A következőkben az igének arra a külön mondanivalójára legyünk tekintettel amely Lk 7, 11—17-tel szemben ennek az igének többlete.

I. *Jézus szemében a halál „alvás”.* Nem végső állapot. Nem megváltoztathatatlan tény, amit akár kénytelen beletörődéssel (belső gyász, csendes sírás) akár pedig lázadó vagy összetört kétségbeeséssel és jajgatással, de mint véglegeset tudomásul kell venni. Az ember maga szerint csak így képes fogadni a halált. A 23. vers is erről tudósít. Sajnos sok keresztyén gyászházban is ugyanezt tapasztalhatjuk. De éppen ezért hallatlan erejű isteni híradás, ami ott Jairus házában Jézus ajkáról elhangzik: „Nem halt meg, hanem aluszik.”

Ezt pusztán csak hallani, s közben az élet kialvásának kétségtelen jeleit szemlélni, még semmit sem jelent. Jairus házában nevetés volt reá a válasz. Sok-sok keresztyén temetési gyülekezet előtt ugyanez csak szép, de üres szólamként hangzik.

De hiszen nem is csak úgy önmagában, hanem éppen és kizárólag az Úr Jézus Krisztusban van alapja ennek a bejelentésnek. Ő az, Akinek hatalom adatott, az Ő ébresztő szavában van egyedül isteni erő! Ő, a „fel is támadott” Krisztus az egyetlen, Aki nem alulmaradt, de győztesen felül kerekedett az „utolsó ellenség” fölé. Ő tekinthet egyedül úgy a halál

akármilyen formájára vagy tényére: nem halál, csak alvás! Krisztus személye és műve pedig nem önmagáért való, de nekünk adatott. Istenünk Benne reánk árasztotta minden kegyelmét és áldását. A halált alvásnak mondó szavát mi úgy hallgathatjuk, mint az ő nyájának juhait és az ő testének tagjait. Egész megváltói munkáját úgy tekinthetjük, mint véren és golgothai halálon át is győztes küzdést azért, hogy megszabaduljunk a halál és sötétség hatalmából (lásd a vasárnap epistoláját) és ébresztő szava által egykor halálunkból az örök élet boldogságába jussunk. Az újszövetségi keresztyénség, amely a „Nem halt meg, hanem aluszik” kijelentést a húsvéti Krisztus igéjeként hallotta, ennek alapján beszél következetesen halottairól úgy, mint akik „a Krisztusban elaludtak”. Így válhat ez az Ige minden idők keresztyénei számára az eschatológiai reménység bizonyos alapjává.

2. Döntő módon jut kifejezésre az előbbieket mellett a *hit fontossága*. Nem általában való hitről, nem is valamilyen csodálatos gyógymódba vagy varázslatos cselekedetbe vetett hitről van itt szó. Igénk ezúttal is éppen arra való komoly utalás, hogy igazi hit csak az, ami a Krisztusra tekint! Gyógyulás hitével, vagy a feltámadás hitében (Jn 11, 24) élhet az ember úgy, hogy mindez nem több erős vágyódásnál vagy pedig vallásos vélekedésnél. A Jézusba kapcsolódó és a Reá támaszkodó személyes hit azonban a megtapasztalás bizonyosságával ajándékozza meg az embert. Jézus minden váltságműve, halált is meggyőző ereje is csak akkor válik életünk megújítójává és meggazdagítójává, ha Őt személy szerint tekintjük annak, aki-ben Isten mellénk állt, nyomorúságunkban és elesettségünkben megszánt minket és nekünk új s egykor örök életet akar ajándékozni. (Gondoljunk a II. hitágazatra és annak kátémagyarázatára. A Krisztusba vetett személyes hitből táplálkozik a bűnbocsánat és a feltámadás hite!) Jairus és a beteg asszony hite Jézus személyén keresztül remélt meglevenitést és gyógyulást. S ahol ez Krisztusra tekintő hit él a szívekben, ott nem marad el — itt vagy egykor — az Ő ébresztő szava erejének vagy győző hatalmának megtapasztalása.

Garam Zoltán

Szentháromság u. 24. vasárnap — Mt 24, 15—28

Paralel helyek: Mk 13,14—20. Lk 21,20—24.

15. vers: to bdelügma (sikkuc, sikkucim: Dániel) tész erémótétosz: „Így nevezik — írja Bengel — a római hadsereget, melynek hadi jelvényei utálatosak voltak a zsidók számára...” stb. Helytelen az új római katolikus fordításban: „gyalázatos pusztulás”.

17. vers: „A háztetőkön keresztül meneküljenek ki a városból?” — kérdezi Doerne. Reálisabbnak látszik Bengel magyarázata: „Ne a belső lépcsőkön, hanem a külsőkön jöjjenek le a háztetőről.”

22. vers: A hamis krisztusok és próféták működése ellenére „mindenki felismeri az igazi Krisztus megérkezését, mint ahogy minden keselyű oda röpül, ahol a holttest fekszik.” (Fendt).

A textus — a paralel helyek figyelembe vételével — általános eszkatologikus vonásokat kever Jeruzsálem pusztulásának profécijával. Így Luther is: „Ismerd fel, hogy Máté itt egybegöngyöli és egy kézbe fogja a kettőt: a zsidó népnek és a világnak a végét. Egy főzetként együtt főzi. Ha meg akarod érteni, külön kell választanod.”

Persze egyáltalában nem könnyű feladat a különválasztás. Viszont nem is kell megnehezíteni vele túlságosan meditációs munkánkat. Legyünk figyelemmel az egész 24 részre és a szinoptikus apokalipsziára. A 24. rész elolvasása után a következőket tartom szem előtt:

1. Jézus ezekben a beszédekben felkészíti tanítványait az eljövendőkre.

2. Vigyázásra serkenti övéit nehogy váratlanul éréjk őket az események. (25. vers. 42. vers.)

3. A gyülekezet vigyázása és készülődése Krisztus paruziájára tekintettel történeljé.

4. A végnek előjelei vannak. Textusunk szerint: a) a pusztító utálatosság megjelenése (15—19. vers), b) nagy nyomorúság (20—22. vers), c) hamis krisztusok és próféták megjelenése (23—28. vers). A vég: Krisztus paruziája. Ezekkel az eseményekkel kapcsolatban hangzik a figyelmeztetés: meneküljetek, ne esetek kétségbe, hanem imádkozzatok, ne engedjétek, hogy a jelek félrevezessenek benneteket, lássatok világosan.

Bevezetés. Mindenki világosan emlékezhetik még a légoltalmi szirénákra. Hátborzongató, vijjgó hangjuk volt. Nem szeretjük felidézni. Milyen jó, hogy nem kell már hallanunk. Pedig a szirénáknak fontos szerepük volt. Figyelmeztettek a közelgő veszélyre. Megállították az utcákon közlekedő járműveket. A gyárakban dolgozó, mit sem sejtő, munkájukban elmélyedt embereket figyelmeztették: vigyázzatok, életveszély. Felriasztották az alvókat, eszméltették a könnyelmű gondtalanoakat. Ezen a vasárnapon így állít meg bennünket Jézus szava. Ez a vasárnap az utolsó előtti harmadik ebben az egyházi esztendőben.

Mire figyelmeztet Jézus szava?

1. Először is arra, hogy az életnek, a történelemnek az eseményei: jelek. Értsük meg tehát az eseményeket és a lehetőség szerint tudjunk olvasni belőlük. Az eseményeknek nemcsak önmagukban van értelmük, hanem jelekként túl utalnak önmagukon. Jézus megtanítja a keresztyén embert e jelek olvasására. Rámutat az emberi életre. Ebben a textusban nem is az élet ragyogó, kellemes, örvendetes eseményeit sorolja fel, hanem a sötéteket, a megrémítőket, a veszélyeztetőket. Beszél pusztító utálatosságról egy régi próféta nyomán; beszél nagy nyomorúságról; beszél az embereket félrevezető hamisságról, hamis tanítókról. Egyszóval a történelem ijesztő eseményeiről, és dolgairól. Nyilvánvaló, hogy amikor Jézus felüti az emberiség történelmének nagy könyvét, a maga korának lapjánál áll meg és erre irányítja a figyelmet. Ezt betűzteti tanítványaival. De ha felütjük mi is ezt a könyvet, bármelyik oldalon, az emberiség történelmének bármelyik korszakában megtalálhatjuk ezeket az eseményeket. Éppen ezért jogosult a megállapítás: jelek ezek az események.

A jelek olvasása nem könnyű dolog. Egy-egy jelet sokféleképpen értelmezhetünk. Most nem akarok vitába szállni az értelmezés különféle lehetőségeivel. A jelekből Jézus ujjmutatása nyomán most csak egyre figyeljünk fel. A jelek egyöntetűen arra mutatnak, hogy az események nem önmagukért vannak, hanem — az erdei turistajelekhez hasonlóan — egy meghatározott pont felé mutatnak. Ez a pont a vég. Az emberi életnek, a történelemnek, a természet világának van vége. Ez az, amire Jézus ma figyelmeztet bennünket.

Tudunk-e bizonyítékokat felsorakoztatni amellet, hogy a jeleket jól értelmezzük-e? Ha a bizonyítékokat magukban az eseményekben keressük, azt kell válaszolnunk, nem tudjuk belőlük a végre vonatkozó bizonyítékokat kiolvasni. Az ember teljesen elfoglalhatja magát a jelenségek kutatásával, kielégíthetik a természet és a tudomány szépségei anélkül, hogy csak egy pillanatra is számot vetne a vég lehetőségével.

Csak azért beszélhetünk a végről, mert Jézus adja szánkba ezt a szót, mert Ő értelmezi így az életet. Szava pedig figyelmeztetés.

Nem úgy kiáltja az egyház Jézusnak figyelmeztető szavát a világba, mintha fenyegetni akarná az embereket vele. Nem gőgös önhitt-

séggel beszélünk a végről, mint olyanok, akik titkok birtokában vagyunk és belső örömmel figyeljük azt, hogyan pusztul el majd az, aki nem hallgat szavunkra. A végre való figyelmeztetés nem akadályozza meg a munkát, a kutatást, az új felismerések lehetőségét, a művészetet és a tudományt. A figyelmeztető szó nem a maradiság szócsövén keresztül jut el az emberekhez, nem akarja megtartani a népeket az elnyomatásban, sorsuk sötétségében. A figyelmeztető szóval az egyház nem sajátíthatja ki a világban az emberek vagy a lelkek feletti hatalmat sem.

A végre való figyelmeztetés Krisztusról szól.

2. A vég az egyház számára mindent összefoglalóan azt jelenti, hogy Krisztusa ismét közötté lesz. Megjelenik nyilvánosan, mindenki számára érzékelhető, bizonyítható formában.

Erről a dicsőségben megjelenő Krisztusról szólnék e második részben. Nem azzal a bizonyossággal, hogy Ő majd a választottaknak, az egyháznak mindenben igazat fog adni és őket igazolni fogja, hanem azzal az alázattal, hogy az Ő egyháza is csak bűntudattal, állhat meg majd előtte. Arról beszélnek, hogy éppen ott mulasztott sokat az egyház és vétkezett is, ahol ezt a figyelmeztető szót kellett szólnia a végről. Itt keveredett bele sok ellentmondásba, haszonlesésbe, fölfuvalkodottságba, stb. Közöttünk voltak hamis próféták, hamis krisztusok, akik nemcsak az egyháznak, hanem az emberiségnek is ártottak.

3. Végül a figyelmeztető szó magatartásunkra vonatkozólag kötelességünkkel teszi, ha hallgatunk rá, a vigyázást, a felkészülést.

A keresztyén ember vigyázása és felkészülése abban áll, hogy már most Jézushoz köti az életét, az imádsággal. Az imádság készségessé teszi az embert arra, hogy rajta keresztül legyen meg Isten akarata. Isten akarata pedig kétségkívül az emberek megmentését üdvösségét célozza. Az imádság, az imádkozó, engedelmes szív révén megrövidülhetnek és megváltozhatnak még a nyomorúság napjai is stb.

A felkészüléshez hozzá tartozik a nyitott szem. Szemünket az eseményeken kell tartanunk. Látni azonban csak akkor látunk, ha a Lélek világítja meg szemünket (Mt 6,22.). A Krisztus is csak így láthatjuk meg ma és az örökkévalóságban.

Muncz Frigyes

Szentháromság u. 25. vasárnap — Mt 25, 31—46

A lombhullató november első napjaiban megmozdult az emlékező embervilág. Járt a szakadatlan sorokban a halottak csendes városát: a temetőt. Megülte szívét a veszteség fájdalma. Beárnyékolta az elmúlás szomorúsága. De amennyire számon tartotta az élők serege a halottak napját, úgy hívta és húzta is vissza a munka, az otthon, a család. Úgy volt, mint a kis gyermek, akit sodort a roppant emberár, de sötét sírköveknél, ezüstös fényű gyertyáknál jobban érdekelte a temetők árkan kívül felállított sátor jó illatú gesztenyéje. A munka üteme, zenéje elnyomja a csendet s megy tovább visszafojthatatlan ritmusával az élet. Ugyanakkor harsogja, sugározza rádión, neonfényben, megafon és betűk katedráin az egyre épülő világ, hogy halad, tökéletesedik, a fejlődés útján.

1. **Az ítélet tartama.** Jézus az ő dicsőségének trónusára ül s királyi székkel meg most téged egy csalhatatlan tiszta hang: Isten igéje. Azt mondja: nem örökkévalóság a világ! Vége lesz minden szépségével és értékével. „Ég es föld elmúlnak”. Nem úgy, hogy elkopik a tengelye, hanem úgy, hogy Jézus Krisztus ítéletre visszatér. Nem személytelen természeti katasztrófa közeledik. Urunk érkezik meg. Visszatérése lesz az ítélet. A katasztrófa csak külső körülmény. Megyünk feltartóztathatalanul az ítélet felé, fejlőd-

désnél biztosabban, haladásnál sebesebben. Jézus első jövetele szelid és alázatos volt, az utolsó dicsőséges és királyi lesz. Az elsőt csak a választottak ismerték fel. Az utolsót mindenki. Akik megfeszítették, azok is. — Az utolsó ítéletben Jézus kétfelé választja az embereket: jobb és balkeze felől állókra. S megkezdődik az ítélet.

Iskoláid földi számonkérők előtti vizsgáira teljes erőbevetéssel, sokat s feszült izgalommal készültél. Hasonló módon készülsz-e az igaz Bíró előtti, végső: örök ítéletre is?! Számolj az ítélet kikerülhetetlen tényével. Ez az ítélet nagyon komoly lesz: „Elmúlik a világ és annak minden dicsősége...”, mert ítélet lesz! Az egyházi esztendő hatalmas befejezéseként szól Jézus ez utolsó vasárnapon, egyházunkban a halottak napján, az utolsó ítéletről. Ennek megrázó tényében keressünk mi vigasztalást halotainkra emlékezésünkben és ítéletre készülésünkben.

2. *Az ítélet tartalma.* Jézus az ő dicsőségének trónusára ül s királyi székén végzi ítélettartását. Sok minden nem jön elő, ami itt nekünk kedves és fontos. Nem számitanak földi életbe gyökerező kapcsolataink, fáradozásaink. Még jó hírvéünk érdekében végzett egyházi szolgálataink sem. Egy dolgról van itt döntő módon szó. *Jézus Krisztus a hozzá való viszonyunk alapján hoz ítéletet.* S ezt az emberekhez való viszonyunkon méri le. Azon, hogy meglátjuk-e Őt az emberekben, aki azonosítja velük magát. „Jertek, én atyámnak áldottai és örököljétek az országot, mely számotokra elkészítettet... mert éheztem és ennem adtatok...” Atyámnak áldottai: ez félreérthetetlenul azt jelenti, hogy Isten áldása révén vagy ami vagy és vagy ott, ahol vagy. Fosdick mondja: Örülj a munkádnak, de gondoldj arra, hogy a siker nem azt bizonyítja, hogy jó munkás vagy, hanem, hogy rajtad sok az Isten áldása. Ő tulajdon Fiának sem kedvezett, hanem őt mindnyájunkért odaadta, hogy nekünk ajándékozzon Vele együtt mindent. Isten országát is. Örökségként. És nem érdem, vagy jutalomként. Mikor Jézus azt mondja az Atya áldottainak: örököljétek az országot, mert ezt és ezt tették velem, azok igen meglepődtek, mert erről sem tudtak. Mikor láttuk, hogy éhezett volna? kérdezik... Amennyiben megcselekedtél egyvel emez és legkisebb atyámfiai közül, én velem cselekedtél meg. Személyével kapcsolatban elkövetett jótéteménynek veszi tehát, amit a szegényekkel, betegekkel cselekedtet. Ítélete a szeretet alapján történik, ennek pedig forrása a hit. Az a kérdés, adtunk-e kegyeret az éhezőnek, meglátogattuk-e a beteget, törődtünk-e Jézussal, aki azonosítja magát embertestvéreivel. — Amikor a balkeze felől állók is csodálkozva kérdezték: mikor láttuk, hogy éhezett és tápláltunk volna... azt feleli: „...amennyiben nem cselekedtél meg egyvel eme legkisebbek közül, énvelem sem cselekedtél meg.” Az igaz Bíró ezen az alapon kergeti örök tűzre az átkozottakat. Döntő súllyal számít tehát a mérlegen a hitből fakadó szeretet gyakorlása, vagy elmulasztása.

3. *Az ítélet tanulságai.* Az ítélet ténye és tartalma döbentsen rá minket az ítélet tanulságaira. Mit jelent az első kettő számunkra most, amikor még nincs itt az ítélet? Azt, hogy még lehet változtatni a dolgokon. Érdekes megfigyelni, hogy az ítélet kimondásakor nem elkövetett bűnök (rablógyilkosságok), hanem csupa mulasztásbeli bűnök jönnek elő. *Nem* adtatok ennem, *nem* látogattatok meg... És ezek emberi szemmel nézve nem is óriási, hanem apró kicsike, számon nem tartott bűnök. Ugyan kinek faj, ha valaki egy szenvedéstől eltorzult arcú kéregetőt elkerget a küszöbéről. Vagy ha a mindig panaszkodó beteget senki sem látogatja meg. Pedig Jézus megrendítő ítélete azt jelenti, hogy el lehet kárhozni egy idején oda nem nyújtott pohár vizen. Az ítélet napján többen lesznek az elkárhozottak között, akik nem tették a jót, mint akik elkövettek a rosszat. Ez a tény és az önvizsgálat döbentsen rá minket arra, hogy változtatni kell az alapmagatartásunkon. Most még lehet! Döbentsen önmagunkra az, ahogyan

nézünk szenvedő, beteg, vagy fogoly testvéreinkre, hogy nem látjuk rajtuk Jézus kereső tekintetét. kéro kezét, könnyes arcát. Döbbsentse meg a gyülekezeteket az inséges helyzetben levő, Jézus kicsinyeit istápoló szeretetintézményeihez való viszonyuk. Nem válik-e mind általánosabbá az az egyik gyülekezetbeli helyzet, ahol az intézményt régebben önkéntes szolgálatban buzgó csapat vette körül. Most pedig nem akad egyetlen meszelésre jelentkező asszonytestvér. Csak a külső körülmények változásában keresendő ennek az oka? (állásvállalás?). És nem gondolkoztató-e el lelkésztestvéri viszonylatban az egyik lelkészkonferencián előkerülő: lelkészek fizetésének arányosítását felvető kérdés? Döbbsentsen rá minket Isten Szent Lelke a mulasztásbeli bűneinkre is, és a változás szükségességére. Kényszerítsen rá bűnbánatra, megalázkodásra. Indítson Jézus életet teremtő szava, hitből fakadó életre, a felebaráti szeretet cselekvésére.

Milyen jó, hogy az Ember Fia mond majd ítéletet, aki maga is volt éhes és fogoly. Aki minden emberi nyomorúságot átélt. És mondjon ennek a félelmetes textusnak utolsó szava: — örök élet — evangéliumot. Jézus végül megfordítja a sorrendet. Előbb a jobb keze felől állókhoz szolt, azután a bal keze felől állókhoz. Most fordítva. Hogy az utolsó ítéletről szólva is utolsó szava az örök élet legyen. Mi szegény bűnösök, a rajtunk nyugvó kegyelem szerint örökösök vagyunk. Részesei leszünk az örök életnek. Ha hiszünk benne. Ha megváltozik az életünk. Ha készülünk az ítéletre. Így gondolunk meghalt szeretteinkre. És bizodalunk van az ítélet napjához.

Rónay Zoltán

Szentháromság u. 26. vasárnap — Mt 24, 37—51

A fóti katolikus templomban láttam egyszer egy szobrot, mely míg élek, emlékezetes marad számomra. Ez a szobor Jézus Krisztust ábrázolja, amint ül trónján, kezeit kitarva. Szemében, kezének mozdulatában, egész tartásában a hívás van, mintha mondaná: „Jöjjetek énhozzám mindnyájan...” A hívogató Krisztus mellett egy másik szoboralak is látható: egy angyalnak a szobra. Az angyalon látszik, minden idegszálával figyel. Trombitáját a szájához emelve feszülten figyel Urára, mikor fújhatja azt meg, mikor, melyik pillanatban robban rá a világra az utolsó ítélet?

Ez a szobor rendkívül megkapóan ábrázolja helyzetünket a világban. Itt élünk, harcolunk, hiszünk, vagy hitetlenek vagyunk, de ma még mindnyájunkat hív Urunk. Nap-nap után, vagy vasárnapról vasárnapra hallhatjuk hívó szavát. De minden órában, sőt minden percben ránk törhet egy végső katasztrófa, e világ romlásának, a nagy számadásnak napja. Ebben a helyzetünkben figyelmeztet bennünket ugyanerre, egyházi esztendőnk utolsó vasárnapjának evangéliuma is, és ezt a figyelmeztetést így lehetne röviden összefoglalni: *legyetek éberek!*

Ezt a figyelmeztetést Isten igéje alá is húzza; mintegy nyomatékul odateszi hozzá: „amiképpen Noé napjaiban volt, aképpen lesz az ember Fiának eljövele is”. Ez a mondat és az utána következő versek szinte megelevenítik előttünk „Noé napjait”. Noé kortársai élték világukat, nem is sejtették, talán nem is akarták észrevenni a közelgő veszedelmet. Talán még csúfolták is az öreg Noét, amikor látták a bárka építésében fáradozni. De egyszer csak rájuk szakadt az eső. Ömlött, mintha öntötték volna. Hirtelen elborította őket a pusztító ár. — Így lesz Jézus Krisztus megjelenésekor is. Talán, amikor mindenki a legnagyobb biztonságban fogja magát érezni, nem is gondolnánk, hogy egyáltalán baj is lehetséges, akkor fog reánk törni az ítélet napja. — Mikor lesz ez, ha egyáltalán lesz? — tolul ajkunkra a kérdés, ha erről hallunk, vagy ol-

vasunk? Látjátok éppen ez az, amire Jézus Krisztus nem adott választ. Nem tudjuk az időt, Urunk nem adott terminust. De éppen ezzel akar bennünket éberré tenni! Hiszen: ha egy háznak gazdája tudná, hogy a tolvaj mikor akar betörni hozzá, akkor nagyon kényelmes dolga volna! Akkor könnyű lenne vigyázni! De állandó éberség helyett számítgatásokba merülne! — Mi sem tudjuk, melyik pillanatban hangzik fel a trombitaszó. Nem tudjuk, mikor jön vissza Jézus Krisztus, hogy számunkérje tőlünk életünket. De azért kell állandóan készen lennünk erre! Ezért hangzik hozzánk ma is Isten igéjének figyelmeztetése hangsúlyozottan, nyomatékkal: legyetek éberek! Legyetek éberek, mert az ítélet *hirtelen* tör reánk, mint az özönvíz Noé napjaiban, és *váratlanul*, mint a tolvaj.

De most, miután elhangzott Isten figyelmeztető szava, joggal kérdezed azt, hogy mit jelent mindez a Te életedben? Mi az az éberség, amiről mai igénk beszél? Hogyan kell ezt a figyelmeztetést aprópénzre váltani mindennapi életünkben? — Isten igéje erre is felel. Felelete:

1. *Az éberség: az ítéletnappal való számolás!* Érdekesen jellemzi Jézus a Noé korabeli embereket. Figyeld csak: „az emberek esznek, isznak, házasodnak, férjhez mennek...” Hogyan, kérdezed, hát már ezt sem szabad? Hát a keresztyén igehirdetés valóban csupa „nem szabad”? Hát már enni, inni, házasodni, férjhezmenni is bűn? — Testvérem, ne értsük félre az ígét! Nem erről van szó! Amikor Jézus így beszélt ezekről az emberekről, akkor először is azt akarta ezzel mondani, hogy ezek az embereknek ez volt a jellemzőjük! Mindenestől belevetették magukat az élvezetekbe. Ők „élni akartak!” Aztán meg — és ez az előbbiből következik — ez teljesen kitöltötte az életüket! Ezek a kérdések betöltötték egész lényüket, gondolkozásukat, közben minden mással mit sem törődtek! Közben elfeledkeztek Istenről és mindarról, amivel Neki tartoztak. Ez volt a hiba! — És ezért int bennünket igénk! Legyünk éberek úgy, hogy életünkből ne szoruljon ki Isten, Jézus Krisztus és az ítéletnappal való számolás! Természetes dolog, hogy mi is eszünk, iszunk, házasodunk és férjhez megyünk. A keresztyén ember életében is vannak örömök és vannak gondok is. De életében — örömeiben, vagy gondjaiban — sohasem feledkezik meg Uráról és az ő visszajöveteléről. Mindig számol a végső, nagy nappal, azzal, hogy egyszer majd mindenről számot kell adnia. Ez az, amit Pál apostolnál is olvassuk: „...„Az idő rövidre van szabva ezentúl, azért, akiknek van is feleségök, úgy legyenek, mintha nem volna, és akik sírnak, mintha nem sírnának, és akik vigadnak, mintha nem vigadnának, és akik vesznek, mintha semmijök sem volna, és akik élnek e világgal, mintha nem élnének...” Ez az első, amire figyelmeztet bennünket Isten az éberséggel kapcsolatban: mindig számoljunk a végső ítélettel, Urunk visszajövetelével. Ismerjük fel helyzetünket: Jézus Krisztus ma még hív bennünket, de minden órában megszólalhat a kürt, és máris Urunk elé gyűjtetünk számadásra. És az ezzel való számolás határozza meg életünket, minden napjainkat, munkánkat, a leghétköznapiabb dolgainkat is. Legyünk éberek és ehhez szabjuk külső életünket is.

2. *Az éberség: belső magatartás!* Isten igéje alapján nem lehet ilyen megkülönböztetést tenni: külső élet és belső élet. Ez olyan, mintha valakinek kétféle élete volna. Olyan, mint mikor azt mondják: itt a templomban élem lelki életemet, aztán kimegyek és élem otthon és munkámban a testi életet. Életünket nem lehet így kettészakítani. Nekünk mindnyájunknak csak egyetlenegy életünk van és arról kell számot adnunk Isten előtt! Hogy most mégis ezeket a kifejezéseket hasz-

náltam: „külső“ és „belső“, azt azért tettem, hogy megértsük: van az életünknek olyan része, amit kívülről is láthatnak az emberek és van az életünknek egy része, amit senki sem láthat. Ezt tapasztalatilag látjuk. És ha az előbb azt mondtam, hogy az éberség azt jelenti, hogy számoljunk mindennapi, külső életünkben Krisztus visszajövetelével, most azt kell mondanom, hogy mindennapi, külső életünkben, tehát ami az emberek szeme előtt van, mégsem különbözünk sokszor embertársainktól. Nem különböztet meg bennünket ruhánk, hajszínünk, különleges életmódunk, vagy különleges hivatásunk sem. Legalábbis nem itt van a döntő különbség egy keresztyén és egy nem keresztyén ember között. Jézus az utolsó napokkal kapcsolatban is ezt mondja: „ketten lesznek a mezőn, az egyik felvétetik, a másik otthagyatik. Két asszony örül a malomban, az egyik felvétetik, a másik otthagyatik!“ Külsőleg semmi különbség a két férfi és a két malomban őrlő asszony között! És mégis: Isten kettéválasztja őket! Az egyik része az üdvösség, a másiké a kárhozat lesz! Dehát minek az alapján dönt akkor Isten? — Nem a külső, többnyire látható dolgok alapján! Ezért mondtam: az éberség belső magatartás! Mert az említettek közül az egyik asszony, illetve férfi éber volt, vagyis élt szívében a hit és a reménység, a másik pedig minden bizonnyal nem hitt. Legyünk éberek, ez tehát azt jelenti, hogy „szívvel higgyünk“ és az „élő reménység“ soha ne legyen holtá szívünkben!

3. Az éberség: szolgálat! Mindeddig arról volt szó, hogy az éberség azt jelenti, hogy tekintetünk előre irányul „ama napra“. Mindezt azonban nem úgy kell tennünk, hogy semmit sem törődünk a jelennel. Igenis: várjuk reménységünk beteljesülését, hogy ott lehessünk Urunknál! De nem úgy, hogy elfeledkezünk arról a helyről, ahol most vagyunk! Ha éberségünk igazi a jövőnkre nézve, akkor az szolgálatra indít bennünket a mában. Éppen reménységünkéből fakad, hogy végezzük azt a munkát, amit az Urunk ránk bízott. Ezért beszél Jézus igénkben a „hű és bölcs szolgáról“. Hűségesen és becsületesen kell végeznünk munkánkat, éppen Urunk visszajövetelére, a számadásra nézve. Ez a példázat természetesen elsősorban az igehirdetés szolgálatára vonatkozik, de minden keresztyén ember „szolga“ is. Szolgál azon a helyen bizonyosságtételével és munkájával is, ahová Isten őt állította. És: „boldog az a szolga, kit az ő Ura, mikor hazajő, ily munkában talál!“ Amelyik keresztyén ember életében pedig nincsen meg ez az éberségből és reménységből folyó szolgálat, az a „képmutató sorsára jut“! Mert annak egész élete képmutatás! Legyünk éberek, ez a figyelmeztetés végül azt jelenti, hogy hűségesen megbízhatóan szolgálunk Urunknak a számadás napjára nézve!

Még nem harsant fel a trombitaszó! Még mindnyájunkat hív és vár Jézus Krisztus! De ezen az igén keresztül és helyzetünknel fogva figyelmeztetett is: legyetek éberek! Vagyis: higgyünk Őbenne, éljen szívünkben a reménység, aztán ehhez szabjuk életünket, mindennapi életünkben is számoljunk mindig eljövetelével és szolgáljunk hűségesen Megváltó Urunknak. Így azon a napon „felvétetünk“ és aztán kegyelméből örökké Vele lehetünk.

Keveházi László

KOLLEKTA IMÁDSÁGOK

66. Szentháromság ünnepe után 22. vasárnap.

Mt 18, 21—35.

Mindenható, örök Isten! Megvalljuk, hogy szegény bűnösök vagyunk és lajstromodban nagyon alul vagyunk. De hálát adunk szívünkéből, hogy levetted rólunk ezt a vétket, rátetted szeretett Fiadra és Vele fizettettél meg értünk, és kérünk is, tarts meg minket kegyelmesen ebben a hitben és vezess és irányíts minket itt a földön Szentlelkeddel úgy, hogy akaratom szerint éljünk és szeressük felebarátunkat, szívesen tegyünk meg neki minden szolgálatot és adjunk meg minden segítséget, viszont hagyjunk el minden haragot, türelmetlenséget és bosszúvágyat, hogy ne hívjuk ki újra haragodat magunk ellen, hanem Benned mindig kegyelmes Atyánkra találjunk Jézus Krisztus által, aki Veled és a Szentlélekkel él és uralkodik örökkön örökké. Ámen.

67. Szentháromság ünnepe után 23. vasárnap.

Mt 22, 15—22.

Urísten, mindenható Atyánk! Hálát adunk Neked, hogy mindeddig békét adtál nekünk és atyai módon megőriztél minket háborútól és idegen uralomtól. Kérünk Téged, add ezután is kegyelmedet, hogy félelmedben és akaratom szerint éljünk és bűneinkkel ne adjunk okot háborúra vagy más hasonló büntetésre. Kormányozd és vezess' felsőbbségünket úgy, hogy ne gátolja a Neked való engedelmeskedést, hanem inkább támogassa és minél több áldást és jószerencsét élvezzünk kormányzatuk alatt. Ámen.

68. Szentháromság ünnepe után 24. vasárnap.

Mt 9, 18—26; Mk 5, 21—43.

Mindenható, örök Isten, aki Fiad által bűnbocsánatot és az örök halálból váltságot ígértél nekünk, kérünk Téged, erősíts minket Szentlelkeddel, hogy Krisztus által naponként növekedjünk ebbe a kegyelembe vetett bizodalmunkban és szilárdan és erősen tartsuk azt a reménységet, hogy nem halunk meg, hanem csendesesen elalszunk és az utolsó napon Fjád, Jézus Krisztus által örök életre ébredünk. Ámen.

69. Szentháromság ünnepe után 25. vasárnap.

Mt 24, 15—28.

Urísten, mennyei Atyánk! Hálát adunk Neked szívünkéből, hogy ígéddel kivezettél minket a pápaság káros tévelygéséből és elvezettél kegyelmed igazi világosságához, és kérünk Téged, tarts meg minket kegyelmesen ebben a világosságban, őrizd meg minden tévelygéstől és eretnekségtől és különösen is óvj meg attól, hogy hálátlanok legyünk Irántad, mint a zsidók, ne vessük meg és ne üldözzük ígédet, hanem teljes szívünkkel elfogadjuk, életünket a szerint megjobbítjuk és teljes bizodalmunkat csak a Te kegyelmedbe és a Te Fiad Jézus Krisztus érdemébe vessük, aki Veled és a Szentlélekkel él és uralkodik örökké. Ámen.

**Nicolae Colan kolozsvári ortodox
püspök Argay és Dezséry püspök-
kel**

**B. T. Molander Ifjúsági titkár
előadása a főtí Ifjúsági esendes-
napon**

Segédlelkész-konferencia Fóton

LELKIPÁSZTOR

Evangélikus lelkési szakfolyóirat

Kiadja az Evangélikus Egyetemes Sajtóosztály

Felelős szerkesztő és kiadó: D. Dr. Vető Lajos

Ára 12 forint.

Előfizetés: egy évre 144 forint, félévre 72 forint

Csekk számla: Lelkipásztor kiadóhivatala, Budapest 220 507

Szerkesztőség és kiadóhivatal: Budapest, VIII., Puskin utca 12.

Telefon: 142—074

Példányszám: 750